

Pedagogika východního myšlení

Bc. Barbora Šebestová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Barbora ŠEBESTOVÁ**
Osobní číslo: **H118562**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Pedagogika východního myšlení**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách"(IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na rekonstrukci pedagogického systému v zen-buddhismu a taoismu. Dále na to, jak taoismus a zen pojmají výchovu a v neposlední řadě, jak tyto směry slučují výchovu se vzděláním, bdělostí a kultivací ducha i těla.

Součástí práce bude kvalitativní výzkum zaměřený na české vyznavače zenu nebo taoismu, seznámení se s jejich pedagogikou a analýza neformálních rozhovorů s nimi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Kapleau, P. **Tři pojetí o zen-buddhismu.** Bratislava: Cad press, 1992.

Littleton, C. **Moudrost východu.** Praha: Knižní klub, 1998.

Palmer, M. **Taoismus.** Praha: Ikar, 2002.

Scott, D. **Zen.** Praha: Ikar, 2002.

Watts, A. **Cesta zenu.** Olomouc: Votobia, 1995.

Wong, E. **Taoismus.** Praha: Pragma, 1997.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.

Katedra společenských věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpacher, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Eduard Radvan, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

BARBORA SEBESTOVÁ

Jméno, příjmení studenta

V Brně 24. 2. 2012

Barbora Sebestová

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zaměřuje na pedagogiku východního myšlení s cílem předat tyto hodnoty a principy člověku žijícímu v současné západní společnosti. Je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. První část se zabývá hlavními směry východního myšlení, jako jsou buddhismus, zen-buddhismus a taoismus. Popisuje šíření těchto směrů do Evropy a jejich vývoj v České republice. Poslední kapitola se zaměřuje na rekonstrukci pedagogického systému východního myšlení a jeho srovnání s pedagogikou sociální.

Druhá část diplomové práce obsahuje kvalitativní výzkum zaměřený na české vyznavače východního myšlení. Seznamuji se s východní pedagogikou a názory na aplikaci jejich výchovných metod do naší společnosti. Závěrečná část obsahuje podrobnou analýzu těchto neformálních rozhovorů.

Klíčová slova: východní myšlení, pedagogika, náboženství, filosofie, životní styl, buddhismus, taoismus, hodnoty a principy

ABSTRACT

This thesis focuses on the pedagogy of eastern thinking. The aim is present these values and principles of human live in contemporary society. This thesis devides into two parts, theoretical and practical. The first part deals with the main directions of eastern thinking such are buddhism, zen.buddhism and taoism. I describe spread these derections to Europe and their developement in the Czech republic. The last part focused on the reconstruction of education system of eastern thinking and his compared with social pedagogy.

The second part explains qualitative research oriented to czech confessors of eastern thinking. I learn about eastern pedagogy and opinion on application educational methods to our company. The finally part contains detailed analysis these informal interview.

Keywords: eastern thinking, pedagogy, religion, philosophy, lifestyle, buddhism, taoism, values and principles

Děkuji panu PhDr. Mgr. Antonínu Dolákovi, Ph.D., nejen za odborné vedení, rady a metodologickou pomoc, ale také, za jeho pedagogický přístup a podporu, kterou mi poskytl při zpracování této diplomové práce.

Dále bych ráda poděkovala všem, kteří se podíleli na praktické části této práce a byli ochotni se se mnou podělit o jejich znalosti.

V neposlední řadě děkuji svým blízkým za morální podporu a shovívavost.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Bc. Barbora Šebestová

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 BUDHISMUS.....	12
1.1 NÁBOŽENSTVÍ NEBO ŽIVOTNÍ STYL?.....	12
1.2 KULTIVACE A TVORBA HODNOT	15
1.2.1 Nejstarší období indického myšlení	15
1.2.2 Šíření buddhismu a mnišské obce	17
1.3 BUDDHA, JAKO NEJVĚTŠÍ UČITEL VÝCHODU	20
1.3.1 Buddha a jeho život.....	20
1.3.2 Buddhovo učitelské období.....	22
1.3.3 Hlavní prameny buddhismu	25
2 TAOISMUS.....	28
2.1 POČÁTKY UMĚNÍ TAOISMU	28
2.2 PRINCIPY A SYMBOLIKA TAOISMU	32
2.2.1 Hlavní principy tao.....	32
2.2.2 Symbolika taoismu a její význam	36
2.3 TAOISMUS DNES	41
3 VÝCHODNÍ MYŠLENÍ VS. EVROPA	44
3.1 ŠÍŘENÍ BUDDHISMU DO EVROPY.....	44
3.2 VÝVOJ VÝCHODNÍHO MYŠLENÍ V ČR	46
3.2.1 Počátky a osobnosti.....	46
3.2.2 Současná situace.....	47
3.3 ANGAŽOVANÝ BUDDHISMUS	49
4 REKONSTRUKCE PEDAGOGICKÉHO SYSTÉMU	53
4.1 VÝCHODNÍ PEDAGOGIKA, JAKO KULTIVACE DUCHA I TĚLA.....	53
4.1.1 Kultivace ducha.....	53
4.1.2 Kultivace těla	55
4.2 HLAVNÍ PRINCIPY PEDAGOGIKY VÝCHODNÍHO MYŠLENÍ	57
4.3 SROVNÁNÍ BUDDHISTICKÉ A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	61
II PRAKTICKÁ ČÁST	66
5 KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	67
5.1 URČENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	67
5.2 METODA SBĚRU DAT A ANALÝZA VÝSLEDKŮ	68
5.3 ZÁZNAMY ROZHOVORŮ	69
5.4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ (VYHODNOCENÍ V RÁMCI ÚVAHY).....	91
ZÁVĚR	96
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	97
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	99

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	100
SEZNAM PŘÍLOH.....	101

ÚVOD

Pod názvem Pedagogika východního myšlení, kterou nese moje diplomová práce a výzkumný projekt, je možno představit si nejrůznější oblasti a témata, kterých se může tato problematika týkat. Vybrala jsem si jej, právě díky jeho rozmanitosti, odlišnosti a nevšednosti ve srovnání s našimi evropskými principy i pohledy na výchovu. Je nutno si uvědomit, že právě východní myšlenky buddhismu a jeho hlavních odnože, zen buddhismu a taoismu, obsahují tisíciletá moudra, která lze aplikovat právě do výchovy a vzdělávání i v naší společnosti. Mezi hlavní principy této kultury patří vlastnosti, jako na příklad úcta, ctnost, pokora a vnáší je do samotné výchovy. To vše poukazuje na fakt, že se máme stále co učit, protože právě tyto hodnoty v dnešní západní společnosti chybí nejvíce.

Můj osobní vztah k tomuto tématu je více než kladný. Mě samé jsou principy východní filosofie velice blízké a do jisté míry se s nimi ztotožňuji. Jsem tedy velice ráda, že se tímto tématem mohu zabývat podrobně v mé práci a objasnit základní principy a myšlenky, kterými se řídí, protože podle mého názoru přináší mnoho dobrého nejen do výchovy a vzdělávání, ale i do našich životů. Nejde zde tedy o podání holých faktů o vývoji buddhismu a jeho podstatě, ale o jistou výzvu našemu myšlení a odhalení nejrůznějších možností náhledu na dnešní svět a nakonec i na nás samé.

Málo kde najdeme publikaci s názvem obsahující dohromady pojmy pedagogika a východní myšlení, protože celá východní filosofie v sobě pedagogické principy obsahuje a současně tvoří jeden celek. Pedagogické aspekty tedy učení buddhismu či taoismu doprovází od samého počátku a tvoří jejich nedílnou součást. Nutno zdůraznit, že na rozdíl od západního světa na východě nikdy nedošlo k úplnému oddělení víry a vědy nebo náboženství a vzdělání. Chceme-li tedy plně pochopit východní principy vzdělávání a východní pedagogiku vůbec, musíme začít u samotného buddhismu, který je podstatou všeho. Jak se však v této práci dozvíme, buddhismus a jeho hlavní odnože, vždy byly a jsou spíše filosofií než náboženstvím takovým, v jakém slova smyslu jej známe u nás v Evropě.

Východní filosofie nám je známa již několik tisíciletí a mnohé o ní bylo napsáno. Moje práce však vychází zejména z knihy Alana W. Wattse, s názvem Cesta zenu. Dalším díla, které mě při psaní této práce ovlivnila, byla od výjimečného spisovatele a filosofa Egona

Bondy s názvem Buddha, Indická filosofie a další. Mimo jiné také například Stručné dějiny Buddhismu, od buddhologa světového významu jimž je Edwarda Conze. Taoismus zase zastupuje literatura od Hartzové, Palmera či Dufour aj.

Hlavním cílem diplomové práce je snaha o rekonstrukci pedagogického systému východního myšlení, jež se zaměřuje především na buddhismus, včetně jeho nejhlavnějších odnoží, zen a taoismu. Další součástí teoretické práce tvoří samozřejmě i ostatní dílčí cíle, mezi něž patří otázky jako na příklad zda je východní myšlení opravdu jen náboženství nebo i něco více? Jak taoismus a zen pojmují výchovu? Jak tyto směry slučují výchovu se vzděláváním, kultivací ducha a těla? V neposlední řadě se zaměřím na to, proč se dnešní západní společnost tolik k východní filosofii obrací, co v ní vlastně hledá nebo chce najít, a jak nám aplikace těchto principů může pomoci při řešení současných populačních a globálních problémů?

Další část mojí práce je praktická, jejíž hlavní prioritou je výzkum, zaměřený na podrobnou analýzu neformálních rozhovorů s českými vyznavači východního myšlení. Podrobně se seznámím s jejich pedagogikou, bude mě zajímat i vnitřní postoj k tomuto tématu a také jak na ně působí rozdíly mezi pedagogikou českou a východní. Zároveň porovnáám pedagogiku východního myšlení s pedagogikou v naší evropské kultuře a pokusím se poukázat na rozdíly, jež jsou mezi nimi. Pokusím se také odpovědět na otázku, čím by nám východní způsob myšlení v tomto případě mohl či nemohl být přínosný, a co vše pro naši společnost může znamenat.

K mé velké radosti dnešní západní svět již konečně začíná objevovat nebo snad znovu objevuje moudra východního myšlení. Je však otázkou, zda se jedná jen o jakýsi postoj či pózu nebo zda jde opravdu o snahu poznat, pochopit a zároveň změnit náš pohled na život. Přestože je nesmírně obtížné orientovat se v takto rozsáhlé filosofické koncepci, musíme si uvědomit, že to je jedna z mála možností, které má naše společnost na to, aby se dostala ze své morální a ideové krize. Pokud to však dokážeme, otevřou se nám dveře do úplně jiného a snad i v něčem lepšího světa, než je ten současný.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 BUDHISMUS

1.1 NÁBOŽENSTVÍ NEBO ŽIVOTNÍ STYL?

Na otázku, co je to buddhismus by nejspíš většina lidí z naší evropské, chcete-li, západní kultury odpověděla tak, že se jedná o náboženství, které pochází z východu. Dále se asi každému vybaví termíny, jako jsou např. jóga, nirvána, reinkarnace či karma. Zkrátka spoustu zvláštních pojmů, kterým vlastně ani nerozumíme. To vše jsou znaky velice zkreslených představ stojící na základě neznalosti a neinformovanosti naší společnosti. Pravdou je, že rozdíly a odlišnosti v západní a východní mentalitě i stylu života jsou řekněme nepřehlédnutelné, v dnešní době však existuje i mnoho společných věcí a cílů, kterým se budeme věnovat později. Je však velice důležité si uvědomit, že v buddhismu jsou položeny otázky, ke kterým svým vlastním myšlením a vývojem dospívá evropská populace teprve dnes.

Buddhismus není záležitostí pouze indickou, stejně, jako není jen jakousi památkou z historie. V první řadě se jedná o nejstarší univerzální náboženství, které má v současnosti stamiliony vyznavačů v Asii a stále se rozšiřuje dále, do celého světa. To z něj však ještě nedělá učení, za každou cenu živým. Aby učení či náboženství bylo živé, je důležité, aby neustále kladlo podněcující otázky. Také musí provokovat člověka k vlastnímu zamýšlení se a hledání odpovědí, řešení a tímto jej vést k dalšímu poznání, což buddhismus dodnes činí. Podobným problémům s aktuálností víry a učení čelí i další náboženství, jako je například křesťanství a islám. Faktem však je, že buddhismus je, oproti ostatním, podstatně blíže požadavkům dnešní doby a umí pružně reagovat na ucelené celosvětové názory. Nevěříte? Přesvědčíme se o tom v této práci. Zkrátka ať chceme nebo ne, buddhismus o dnešní nejen duchovní situaci lidstva mluví mnohem jasněji, než kdokoli či cokoli jiného a možná právě proto se na něj konečně kladně obrací i západní kultura.¹

Může se zdát, že některé části Buddhova učení působí dojmem velice moderní problematiky i přesto, že jsou více jak 2 000 let staré. Nezdá se nám to, on totiž buddhismus stále ještě velice moderní je. Těžko říct, jak je to možné, snad proto, že

¹ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 8-9

jednoduše se historie opakuje. Možná i před 2 000 lety nastaly v lidské populaci problémy s morálním úpadkem tehdejší společnosti. Snad již tenkrát lidé ztráceli smysl života a buddhismus jim pomáhal najít cestu, stejně tak, jako to dělá i dnes.²

Proč je tedy v dnešním moderním a přetechnizovaném světě takový zájem o učení Buddhovo? Možná je to tím, že nám pomáhá vidět dosud nevyřešený problém světa a člověka v něm, pomáhá nám jej vidět jasněji, bez přítěží jakýchkoli tradic a bez okovů doktrín. Buddhismus totiž neklade žádné podmínky, pravidla, či příkázání, jak je naše kultura zvyklá například z křesťanství. Ukazuje nám pouhý směr, jen možnost, kterou můžeme, ale také nemusíme přijmout. Vše záleží jen na každém z nás, jak se rozhodneme, čeho dosáhneme, jak chceme žít, bez jakýchkoli sankcí a výhrůžek avšak s pochopením, že si za své činy zodpovídáme sami. Možná jde i o vyrovnanost, kterou nám východní myšlení přináší a ke které lze skrze buddhismus dojít. Jeho úspěch, jež je v posledních letech tolik patrný, se dá vysvětlit také jeho specifickým přístupem ke světu a k životu samému, jde o jiné vnímání reality, v němž společnost, která se ocitne v krizi nachází východisko. Právě naše západní společnost v něm dnes spatřuje příležitost k přehodnocení svých priorit a hodnot.

Buddhismus se tedy snaží rozvíjet mysl každého člověka, bez jakéhokoli pokrytectví. Obnovuje v nás přirozené lidské city solidarity, vzájemného soucítění a lásky. Přesně takové vlastnosti, které nám v dnešní době tolik chybí a jež se pomocí tohoto učení můžeme znovu naučit a vrátit je do našeho života. Spousta lidí to dnes nevidí, nejsou toho schopni, protože jsou pohlceni do naší uspěchané doby a honem za penězi, které jejich cítění otupilo na minimum. Není čas na to, zastavit se a podívat se kolem sebe. Tomu komu se to podaří, pochopí a snaží se hledat jinou cestu, nalézt klid a uspokojení právě například v tomto Buddhově učení.

Na otázku, co je to buddhismus? Bych tedy ve stručnosti odpověděla, že se jedná především o jakousi výzvu našemu myšlení. Jak jste z této úvodní podkapitoly jistě

² CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, s. 17-19

pochopti, buddhismus tedy rozhodně není jen pouhým náboženstvím, ani teosofie³. V buddhismu nejde o nějaké božské zjevení, ale o nalezení sebe sama. Nezná žádnou vyšší autoritu, ani Písmo svaté, je především závazkem k sobě samému. Jde o nabytí řekněme vyššího vědění, které můžeme připodobnit k tomu, čemu v našem západním světě říkáme filosofie, tedy láska k moudrosti. Buddhismus vyzývá každého člověka, aby v sobě samém našel konečnou pravdu a již tolikrát omílaný smysl života. Jak říká Kotler: „Středem zájmu buddhistické filosofie je epistemologie a psychologie, nikoli historie a sociologie.“⁴ Což do jisté míry poukazuje na odlišnost pohledu, těchto dvou kultur, na život a svět od jeho základu a počátku. Přestože se nám tyto názory mohou zdát poněkud vzdálené, stačí se jen podívat do naší minulosti například do Antického Řecka, kdy tyto myšlenky hlásali tamní filosofové, v jejichž čele stojí sám Platón a jeho „Poznej sám sebe“. Tímto se východní myšlení blíží tedy spíše k filosofickému učení, než k náboženskému hnutí či mýtickým záhadám. Zde je zkrátka poznání spojeno s objevením jakési vyšší existence, která stojí nad člověkem. Buddhismus má tedy v zásadě dvě stránky. První pohled zahrnuje jakousi čistou lidskou filosofii, která zastupuje ono neustálé dotazování se a hledání pravdy, jež je vlastní každému člověku. Na straně druhé jde o živé a aktuální náboženství, které má svůj kolektivní a kulturní charakter. Tato jeho dvojaká pozice je podle mého názoru právě to, co východnímu myšlení a buddhismu samotnému, dává v dnešní době takovou sílu. Na otázku, zda je tedy Buddhismus opravdu jen náboženstvím nebo i životní styl člověka bych tedy odpověděla, že je především jedno z nejrozsáhlejších učení, které když vás přesvědčí a osloví, stane se i životním stylem a jeho podstatou. A pokud je toto tvrzení pro někoho příliš abstraktní, je to i mimo jiné myšlenkově a literárně nejproduktivnější proud východní kultury, který opravdu stojí za poznání.⁵

³ Novověký výraz vycházející z řeckého *theos* (Bůh) a *sofia* (moudrost), znamená tedy boží moudrost, intuitivní, mystické zření boha či pochopení podstaty světa.

⁴ KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, s. 111

⁵ DUFOUR, Jean-Francois. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: KMa, 2007, s. 6-7

1.2 KULTIVACE A TVORBA HODNOT

Abychom pochopili a pronikli do podstaty východního myšlení, musíme, jako ve většině případů, postupovat od začátku, tedy od samého vzniku. V této podkapitole nepůjde o podrobný výčet historických souvislostí východní civilizace, na to by nám přirozeně nestačilo ani deset takových prací. Zaměřím se především na základní souvislosti a pojmy, které jsou pro tuto problematiku stěžejní. Nejdříve si představíme stručnou charakteristiku základních vývojových období staré Indie, poté se zaměříme na samotné šíření nového Buddhova učení a nakonec si představíme mnišské obce, které pro východní kulturu hrají velice významnou roli. V celku jde o stručné, ale jasné představení počátku východního myšlení a jak se zde tvořily první principy a hodnoty, z nichž dnešní východní pedagogika vychází.

1.2.1 Nejstarší období indického myšlení

Buddha ve svém učení odpovídá na celou jednu významnou vývojovou etapu lidského myšlení a poznání, etapu, která v Indii díky specifickým historickým podmínkám proběhla rychleji a dříve než v Evropě, která však má dosah všeobecně lidský. Buddhismus, jako takový, je učení více než 2500 let staré a jeho produktivní vývoj je v praxi uzavřen již v polovině 1. tisíciletí n. l. V dnešní době již víme, že dějiny Indie nezačínají příchodem védským Árijů, ale mají základy daleko hlubší. Není tedy vyloučeno, že se tradiční a známá polyteistická mytologie védských Árijů setkala s další náboženskou koncepcí a je tedy možné, že součástí této nikterak ucelené koncepce byla i základní jógová praxe a její teoretický výklad. Je také velice důležité si uvědomit, že samotné nejstarší dějiny Indie nám jsou mnohem méně známé než např. dějiny antického Řecka a Říma. S jistotou však můžeme říci, že již ve 3 tisíciletí př. n. l. existuje v poříčí Indu vysoce vyspělá civilizace, která mohla a zřejmě také měla vliv na vznik myšlenek a principů samotného buddhismu.

Mezi nejstarší památky duchovní kultury Árijů jsou *Védy*, což jsou sbírky převážně náboženských hymnických básní, v nichž je postupně vytvářena bohatá a barvitá polyteistická mytologie. Védy měly velké množství funkcí, které v tehdejší společnosti plnily, mimo jiné to byla na příklad i funkce rituální, jejichž recitace představovaly jednu z nejdůležitějších složek při přinášení obětí bohům. Také plnily funkci stmelovací, kdy držely v sounáležitosti a pospolitosti obyvatele, podobně jako tomu bylo například pro

řecké kmeny homérský epos. Co se týče zeměpisného hlediska, lze říci, že v tomto prvním období byl buddhismus čistě indický a soustřeďoval se především na psychologické otázky především na to, jak jedinec získá kontrolu nad svou myslí, jehož podstatou je metoda, které dnes říkáme psychologická analýza.⁶

Po období védského myšlení nastoupilo období, které pokrývalo období několika staletí a jež nese název *bráhmanské*. Na otázku, co to vlastně bráhmanské texty jsou, se dá odpovědět takto: „Je to obrovitá textová masa, která je v podstatě kompendiem obětnické ritualistiky.“⁷ Mimo jiné tyto texty obsahují také kosmologické a antropologické koncepce. Bráhmány nastoupily v období, kdy byla tradiční klasická mytologie v tristním úpadku. Lidé se potýkají s problémy války, chudoby a začínají se ptát proč? Pro tohle období, jsou typičtí kněží. Ti totiž jako jediní znali původní rituály a ačkoli byla jejich autorita na konci védského období podkopávána, najednou se opět dostávali do popředí. Lidé se k nim obraceli ve svízelných situacích, protože jen oni znali smysl a účel oběti a také z toho uměli těžit. V tomto druhém období vývoje východního myšlení se buddhismus začal rozšiřovat do východní Asie, zde je patrné, že je ovlivněn neindickým myšlením a panovaly zde především otázky ontologické. Na rozdíl od období prvního se obrací k podstatě pravé skutečnosti a uvědomění si skutečné podstaty věcí, jež je považován za rozhodující faktor vysvobození.

Úvahy, jež byly založené na empirickém pozorování a různých fyziologických pochodech, se snahou nalézání souvislostí mezi jednotlivými elementy, se staly podnětem pro myšlenkové úsilí následujícího *upanišádového* období. V tomto období vznikaly nové pojmy, které v Indii hrály a dodnes hrají významnou roli, jako např. *Brahma* a *Átman*, přičemž první slovo zahrnuje nejvyšší skutečnosti ontologického základu reality a *átman* znamená vlastní já, dech či duši. S těmito dvěma pojmy východní filosofie velice hojně pracuje do dnes. Samo slovo *upanišada* znamená asi tolik co „usednutí“ nebo „přisednutí“. Rozumí se jím přisednutí k samotě a k ústnímu poučení mudrce. Tyto texty jsou závěrem bráhmanských textů a dotvářejí je. V Indii však již v období bráhman vzniká na první pohled paradoxní představa a obava z tzv. opětovné smrti. Je tedy jasné, že jsme zde

⁶ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 13-15

⁷ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 22

u jednoho z kořenů reinkarnační hypotézy, jež se v upanišadách pomalu a stále více prosazuje, a jež posléze se stane nedílnou součástí indického myšlení.⁸ Třetí období je pro buddhismus a jeho vývoj typické tím, že začínají vznikat střediska i mimo Indii a to především v Číně. Zde je nejvíce ovlivněn právě čínskou mytologií a zabývá se především kosmologickými otázkami, kterými odpovídá na to, jak dosáhnout probuzení. Cílem je tedy jakési přizpůsobení se dosáhnutí harmonie s kosmem, při nichž používal starobylé magické a okultní metody.

Je tedy zřejmé, že v každém vývojovém období byl pohled na člověka zcela odlišný a zabýval se jinými otázkami. To vše, ale nakonec činí jeden celek, který je až ohromující tím, jak se jeho jednotlivé složky doplňují, až vzájemně splynou. Je však důležité si uvědomit, že: „V žádném období novější vývoj zcela nezastínil starší tradice a dřívější školy existovaly vedle nových, ačkoli často hluboce proměněny jejich vlivem.“⁹ Na tyto školy, kterých je opravdu velké množství, se zaměříme v dalších kapitolách, pravdou však je, že navzdory veškerým odlišnostem, vedle sebe fungují několik staletí a dá se říci, že se navzájem tolerují a respektují, což považuji za další čtnost, kterou v sobě východní myšlení ukrývá.

1.2.2 Šíření buddhismu a mnišské obce

Sám Buddha putoval po Indii a hlásal na svých cestách svoje myšlenky a učení. Někdy se na své pouti usazoval a tak kolem něho vyrůstaly řady posluchačů, které svými příběhy a svojí filosofií upoutal. Většina jeho činnosti se odehrávala ve městech, což jen potvrzuje intelektuální charakter jeho učení a racionalitu myšlenek, jež obsahuje. V Buddhových stopách zůstávaly větší či menší skupiny, jež se postupně měnily v buddhistické obce. Buddhismus se i po smrti svého učitele, začal rychle šířit, hlavně díky své misijní činnosti. Buddhisté neuznávali kasty ani neměli kněžstvo, proto se k němu žádná ze sociálních vrstev nestavěla nepřátelsky. Buddhistické mnišské obce se pozvolna staly důležitým hospodářským, kulturním i politickým činitelem. Oproti tomu, buddhistické kláštery plnily funkci samostatných ekonomických jednotek, které mohly poskytnout útočiště chudým

⁸ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 31-35

⁹ CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, s. 13

a vykořisťovaným. Samotné mnišstvo, obývající tyto objekty, mělo silný ideový vliv na velkou část obyvatelstva, proto mají mnišské obce pro poznání buddhismu mimořádný význam. Co se týče obecného zeměpisného šíření: „Buddhismus, který se šířil z indo-řeských baktrijských království, si do 2 stol. př. n. l. stačil vybudovat ve střední Asii poměrně pevné zázemí.“¹⁰ Z čehož plyne i rozsáhlost tohoto učení i z geografického hlediska. Samotné zavedení buddhismu na velké hedvábné cestě, mělo pro něj rozhodující význam. Z těchto pevných středisek se Buddhovo učení šířilo přes celou Indii do východní Asie a tak i přirozenou cestou do samotné Číny. Tu si podrobil v 1. stol. př. n. l. a z něj vlastně pochází jedna z nejvýznamnějších odnoží – taoismus.

Jak tvrdí odborníci: „Jeho masové rozšíření se událo ve velice krátké době a mělo tedy určitý explozivní charakter.“¹¹ I přesto, ke vzniku a založení mnišských obcí, došlo ryze přirozenou cestou. První Buddhovi posluchači byli vybízeni k tomu, aby se po seznámení s jeho učením a základními myšlenkami, odebrali do samoty a tam dovršili poznání vlastním úsilím. Podobně vznikla a vyvinula se i buddhistická mnišská obec. Buddha vyzýval lidi, kteří chtějí dosáhnout poznání, aby se zbavili společenských vazeb a povinností. Zřeknutí se praktického života je hlavní podmínkou pro hledání a nakonec i dosažení pravého poznání. To se nakonec stalo i obecným přesvědčením. Je více než jasné, že poustevníci a potulní asketové se zřejmě již kdysi před Buddhou sdružovali v menších skupinách, v nichž platila určitá základní pravidla. Učitelé bývali obklopeni svými žáky apod., jak tedy vidíte, pravidla a jistý řád obklopoval buddhistické učení a seskupení jeho příznivců odjakživa. Každý, kdo se rozhodne do tohoto řádu vstoupit, zavazuje se, že bude respektovat celou řadu pravidel.

Nejdříve se obec Buddhových následovníků omezovala jen na muže, později i na ženy (jež si vynutil masový zájem) a tak vzniklo ustanovení obce či řádu mnišek. Do obce mohl vstoupit kdokoli, jen pokud byl mladší, potřeboval souhlas rodičů. Prošel přijímajícím ceremoniálem a vystoupit mohl, kdy chtěl, bez jakýchkoli zábran. Buddhovi následovníci, kteří se zavázali k dodržování zejména etických a životosprávných učením, přijímali dobrovolnou chudobu a vzdávali se majetku. Mimo jiné se odlučovali od rodin,

¹⁰ CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, s. 72

¹¹ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 155

vyčleňovali se z praktického pracovního procesu, zavazovali se žít jen z dobrovolně darované potravy. Zříkali se tedy světského života, aby mohli šířit Buddhovo učení. Jako symbol tohoto života přijali, i pro nás v dnešní době typický, matně žlutý oděv, který měl naznačit hadrovitou obnošenost oděvu žebráka, dále poutnickou hůl a misku, do níž přijímali darovanou potravu. Na zdůraznění svého odvrácení od světa si stříhali vlasy a vousy, což se posléze vyvinulo v holení celé hlavy. Mniši se vesměs nesměli účastnit her, tanců a vesměs zábavy všeho druhu. Jakékoli osobní pohodlí či rozptylování je jen na obtíž.¹² Klášterní život mnichů a mnišek je tedy svázán a řízen celou řadou pravidel. Mezi nejzákladnější patří například zákazu vraždy, krádeže, lži, ale třeba i sexuálních vztahů. Je to opravdu jen zrno z toho, co musejí mniši respektovat. Celkový počet pravidel je asi kolem 250 a pro mnišky bez mála o sto více. Jak vidíte, ani zde se nevyhneme odvěké diskriminaci žen, jež je spojena s pokušením. Nerada však v těchto případech používám slovo pravidla, jedná se spíše o rady a základy etiky, které by se měly dodržovat, pokud tomu tak není, žádné sankce a tresty dotyčného nečekají, vše je založeno na již zmíněné dobrovolnosti a uvědomění. To vše označuje pojem *Vinaja*, který pochází z jazyka pálí a označuje slovo disciplína, jež je prostoupená celým klášterním životem mnišek a mnichů. Dalším, velice důležitým pojmem, týkající se tohoto tématu je *Skandhaka*. Jedná se o velké dílo, jež bylo sepsáno ve 4. stol. př. n. l. a které: „Stanovuje pravidla pro základní ustanovení buddhistického klášterního života, přijetí do řádu, obřady vyznávání se z přestupků, odchod na odpočinek, a pojednává o oděvu, stravě, lécích.“¹³ Je tedy více než jasné, že disciplína a pravidla bezpochyby patří i ke klášternímu životu buddhistů a doprovází je na každém kroku.

Tak vzniklo společenství lidí seskupené ne na základě tradice, ani vyvolení či rodové, etnické a sociální příslušnosti, ale na základě naprosto dobrovolného hlášení se k ideji, jež byla otevřená všem, kdo o ni měli zájem. Bylo to více než půl tisíciletí před křesťanstvím. Buddhismus tedy nebyl hnutím náboženským, jak si většina lidí dnes myslí, ale především sociálním. V období, kdy se rozvíjel a utužoval kastovní systém do naprosto absurdních forem, přišel a hlásal naprostou rovnost mezi všemi bytostmi. Dodnes vlastně buddhistické obce určitou sociální funkci plní a je útočištěm pro všechny potřebné, jež byli postiženi

¹² BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 150-156

¹³ CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, s. 20

nějakou těžkou ranou. Mimo jiné, jsou buddhisté dodnes plným právem hrdi nato, že za posledních dva a půl tisíce let nebyla jejich jménem prolita ani kapka krve. Nikdy ve jménu buddhismu nebyla vedena žádná válka, či její vedení proti nevěřícím nebo kacířům, stejně tak jako neznají nic podobného jako je inkvizice, index zakázaných knih apod. Zkrátka, na to, že se jedná prakticky o mnohem starší učení, než jsou další světová náboženství, jako je křesťanství či islám, má buddhismus, na rozdíl od nich, opravdu čistý štít a jeho příznivci mohou hrdě pokračovat v jeho šíření dál.

1.3 BUDDHA, JAKO NEJVĚTŠÍ UČITEL VÝCHODU

V této kapitole si ve stručnosti představíme život zakladatele buddhismu a poté se zaměříme na jeho samotné učitelské období, které bylo velice plodné. Toto období zároveň charakterizuje vlastně základní myšlenky samotného Buddha, hlavní a stěžejní principy jeho učení, včetně pramenů, ze kterých vychází. To vše nám pomůže více proniknout do filosofie a myšlení východního světa a tím samozřejmě i do jejich pedagogiky.

1.3.1 Buddha a jeho život

Toto téma přímo vyžaduje alespoň základní představení zakladatele buddhismu a podle mého názoru i největšího učitele východu, samotného Buddha. Alespoň ve stručnosti si představíme jeho příběh, který by měl znát každý asi tak, jako známe příběh Ježíše Krista či Mohammeda a jeho zjevení.

Samotné slovo Buddha je odvozeno od slovesa *budh*, který označuje pojem probudit se, procitnout. V překladu znamená probuzený, tedy ten, kdož dosáhl tzv. dokonalého poznání. Zakladatelem tohoto učení je však *Siddhárta Gautama*, který na sklonku svého života se stal probuzeným, tedy Buddhou. Jeho jméno Siddhárta znamená – ten, jež dosáhl svého cíle a Gautama je - potomek Gotamův.

Podle klasického Buddhova životopisu, který byl tradován ve staré buddhistické literatuře, se Siddhárta Gautama narodil kolem roku 560 př. n. l. někde u hranic dnešního Nepálu. Způsob života mladého prince z rodu Šákjů jej však neuspokojoval a oddával se spíše

hloubání v samotě, než dvorským radovánkám, které měly být součástí jeho života. Jeho rodina jej v dobré víře chránila před zármutkem a strastmi okolního světa, až jednoho dne narazil na nemocného člověka, žebravého mnicha a nakonec na mrtvého. Tak poznal a uvědomil si sílu lidského utrpení. U Buddha nejde jen o změnu, která se v jeho myšlení a způsobu života odehrála takřka ze dne na den, ale šlo spíše o jakési postupné zvyšování vnitřního tlaku, který se nakonec prosadil.¹⁴ Je velice pravděpodobné, že Buddha byl člověk klidné a všemu extrémnímu se vyhýbající povahy a také mu byl hluboce vlastní pocit lidské zodpovědnosti ke všem a ke všemu živému. Přestože neznáme žádné podrobnosti, můžeme předpokládat, že odchod z rodinného prostředí pro něj nebyl lehkou záležitostí. Ne snad proto, že by lpěl na zabezpečení, které mu přinášelo, ale spíše proto, že se cítil být vůči svým blízkým lidsky i eticky zavázán. Jeho rozhodnutí a odhodlání se k odchodu od rodiny bylo patrně to nejtěžší a nejbolestnější období jeho života. Zřejmě i proto se jeho odchod udál tajně, bez informování a souhlasu jeho rodiny a okolí.¹⁵

Často můžeme pozorovat a zrovna zde to je ten příklad, kdy k novému poznání, jež nějakým způsobem přesahuje úroveň myšlení své doby, potřebujeme nejen odvahu, ale odhodlání k celkové životní změně. Je to většinou právě odvaha, jež vlastně umožňuje další pokrok v myšlení a v poznání vůbec. Přesně to udělal právě mladý princ, opustil veškeré zázemí a jistotu, kterou kdy měl a vydal se na pouť světem, aby našel pravé poznání. V té době mu bylo 29 let. Na své pouti, která trvala 7-10 let si osvojoval ústní naučení, předpisové praktiky askese a jógy. Tato zkušenost jej prakticky dovedla až na práh smrti. Když se ocital na sklonku svých sil, uchýlil se k meditaci, která mu pomohla k nalezení opravdového poznání, procitnul a stal se Buddhou. Poté dalších 45 let, už jako probuzený, hlásal své učení a našel tak mnohé stoupence z nejrůznějších společenských vrstev. Po naplněném životě zemřel na své pouti kolem roku 480 př. n. l. ve stáří osmdesáti let a po jeho smrti muselo učení, které vytvořil, poukázat na svoji životaschopnost.

¹⁴ BONDY, Egon. *Indická filosofie*. 1. vyd. Praha: Vokno, 1991, s. 25-30

¹⁵ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 47-54

1.3.2 Buddhovo učitelské období

V této podkapitole se pokusím stručně přiblížit základní principy a poznatky Buddhova učení. Ráda bych upozornila na to, že je tato koncepce natolik rozsáhlá, že není možné věnovat se podrobně některým pasážím a jejich detailům. Zaměřím se tedy zejména na poznatky týkající se především právě pedagogiky a výchovných principů.

Na samém počátku Buddhova učení stojí historicky i logicky tzv. Čtyři vznešené pravdy. Historicky jsou obsahem první Buddhovy promluvy v Gazelím háji v Banárasu. Logicky pak jsou, jak Buddha neustále zdůrazňoval, východiskem i závěrem jeho poučení. Východiskem protože jejich poznání je prvním předpokladem k nastoupení spásonosné cesty a závěrem, protože jejich pochopením je spásonosná cesta ukončována a vrcholí v dosažení dokonalého poznání a tím samozřejmě i nirvány.¹⁶ Dá se říci, že: „Tyto čtyři vznešené pravdy nejsou ničím více a ničím méně než prostým konstatováním, že existuje utrpení, že existuje zánik utrpení a že existuje cesta, jež vede k zániku utrpení.“¹⁷ Buddha samozřejmě nikoho nevyzývá, aby v tyto Čtyři vznešené pravdy věřil, ale nabízí možnost určité cesty, kterou si může každý dle svého mínění zvolit, či nikoli. Čtyři vznešené pravdy vlastně shrnují podstatu lidské existence a udávají cestu, kterou bychom měli následovat.

Samotná První vznešená pravda konstatuje absolutní univerzálnost utrpení a prohlašuje, že celý život je v podstatě jen bolest. Jak narození, tak i smrt. Spojení i odloučení, které nás celý život doprovází, stejně jako i stáří či nemoci. A mimo jiné se zabývá i jeho příčinou. Jak říká Kotler: „Utrpení je způsobeno naším ulpíváním na věcech. Naše mysl trpí, dokud na něčem lpí. Je-li mysl tichá, uklidní se a stane se svobodnou.“¹⁸

Druhá vznešená pravda konstatuje, že utrpení má vznik a přímo ukazuje na mechanismus jeho vzniku. Tento mechanismus je ve své konečné podobě znám jako tzv. dvanáctičlenný řetěz odvislého vznikání. Jedná se o jednu z nejobtížnějších oblastí výkladu buddhismu vůbec a tento řetězec má být jakousi konkretizací Druhé vznešené pravdy. Podstatným bodem však je fakt, že utrpení neexistuje bez příčiny a k tomuto závěru přicházejí již

¹⁶ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 58-60

¹⁷ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 59

¹⁸ KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, s. 17

učitelé upanišádového období. Již zde tedy můžeme hledat kořeny tzv. karmového zákona a principy karmy vůbec, těm se však budeme podrobněji věnovat v další kapitole. Další krok tohoto učení tedy naznačuje původ bolesti, jako fakt, který nám znemožňuje přístup k poznání. Tímto faktem není nic jiného, než samotná touha po životě.

Třetí vznešená pravda jde opačnou cestou vzniku utrpení a zabývá se tedy odstraněním a zániku utrpení. Zde si vysvětlujeme a přibližujeme podmínky, které nás od utrpení vysvobodí. Patří sem, mimo jiné, karmanový zákon a principy inkarnace, jež patří ke stěžejní koncepci indického myšlení. Jde tedy o postup, „jak léčit bolest“, jak vůbec pochopit základní principy, protože pokud chceme něco vyřešit, nejprve musíme pochopit proč to tak je a jak nejlépe jednat, abychom dosáhli zdárného konce.

Poslední a Čtvrtá vznešená pravda nám konečně ukazuje cestu, k samotnému konci utrpení. Této cestě vedoucí ke zrušení utrpení se říká „Osmidílná stezka“. Při výkladu jednotlivých stupňů Osmidílné stezky Buddha rozebírá jednotlivé stránky životosprávného naučení a konečně i samotný etického kodexu, který je pro buddhismus a východní myšlení stěžejní. Samotnou podstatou této cesty je: „Logický začátek stezky – pravý názor a pravé rozhodování – je současně jejím praktickým závěrem“.¹⁹ Mezi další a jednotlivé členy kázně patří především, pravá mluva, jednání a pravé žití. Zamýšlí se nejen nad otázkami etickými, ale nakonec i psychologickými, což mu dodává na jeho autentičnosti. Osmidílná stezka nám tedy definuje čistý a správný život každého člověka. Tato cesta je tvořena moudrostí, jež by měla být zřejmá v každodenních činech každého z nás.²⁰

Je důležité si uvědomit, že Buddha nebyl prorok a ani netrpěl mesiášským komplexem. Nepřicházel k lidem s nějakým bohem zjeveným poselstvím, kterému se zkrátka musí věřit a ten kdo nevěří je zvržen. V jeho „učitelském období“, převažují názory zcela praktické na příklad, jak konkrétně jednat, aby bylo člověku lépe.

¹⁹ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 122

²⁰ KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, s. 23-33

Buddha vždy kladl velký důraz na etické hodnoty člověka, zejména etika relativistická (mravní hodnocení stejného jednání v různých dobách nebo společnostech se mezi sebou liší), konvencionalistická (lpění na společenské konvenci) a případně hédonistická (za kritérium jednání je považováno to, co je pro daného člověka nejlepší, souvisí s naturalismem). Hlásal, že etické hodnoty nejsou pevné a obecně platné, ale dané jen podle toho, na čem se lidé shodli, že má jako mravné platit. Buddha se vůbec formulací etiky a mravního zákona zabýval nejvíce a toto téma prostupuje celé jeho učení. Na hlavní principy a myšlenky se tedy podrobně zaměříme v další kapitole. Dále, co je pro Buddhu, jako učitele charakteristické je to, že kategoricky odmítá život zmatek v těch, kterým chce pomoci. Zastává názor, že zoufalství a rezignovaná apatie znemožňují člověku užívat své vlastní síly a takový člověk se pak stává jakousi hříčkou živelnosti. Lze se zachránit právě jen používáním svých vlastních sil a intuice. Není žádná „milost“, která by zachraňovala člověka shůry a vykonala za něj to, co musí vykonat on sám. Což poukazuje na úžasný příklad vlastní odpovědnosti za svůj život a samozřejmě, za své činy v něm. Buddha nám ve svém učitelském období nepřekládá žádný nepochopitelný a abstraktní filosofický systém, ale především způsob, jak vést život a bytím dosáhnout poznání. Vychází z konstatování, že: „Vše, co se na světě děje, vše, s čím se zde setkáváme, je utrpení nebo zdrojem utrpení. Normální zdravý člověk se pak pochopitelně chce snažit tomuto utrpení uniknout.“²¹ Buddha při svých promluvách k lidem, vždy pro lepší pochopení podstaty dané situace či problému, používal příběhy, na kterých svoje učení praktikoval. Svým žákům tvrdil, že je vždy třeba nejdříve jednat, než se vyptávat na věci, které jsou v dané chvíli zbytečné a nefunkční.

Buddha také jako první ve světových dějinách přichází nejen se základními etickými pravidly, ale především hlásáním aktivní lásky a považuje ji za princip lidskosti a povyšuje ji tím na objektivní a svým způsobem i absolutní smysl lidského života. Tato aktivní láska by tedy měla být nejen způsobem života, ale přímo základním smyslem jeho existence, alespoň tedy existence „probuzeného“, uvědomělé bytosti. To vše je zároveň i podstatou nenásilného jednání vycházející z ochoty jednat nesobecky. Je důležité si uvědomit,

²¹ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 78

že: „Nenasilný boj je proces, nikoli dogma.“²² A právě to, je podstat buddhistického chování a filosofie. Dobré věci a vlastnosti, se nadají nařídít, ty musejí vycházet z nás samotných. Paradox je však ten, že původní Buddhovo učení bylo vlastně velice neetické. Jednalo se o jakýsi apel, aby člověk zanechal naprosto všeho, aby opustil třeba i své rodinné příslušníky a šel do lesa vyhledat v utišení vyhasnutí. Vesměs hlásal to, ať člověk nečeká žádné splynutí s bohem, nesmrtelnost, žádný ráj, doslova nic a toto nic, mu mělo být jedinou odměnou. Je tomu až k podivu, že toto učení přijali s takovým natčením doslova masy lidí, nemyslíte? Podle mého názoru je to tím, že i přes tuto původní myšlenku se buddhismus a jeho následovníci vyvíjeli právě cestou dobra, lásky a altruismu, který toto učení bezpochyby provází.

To vše je jen zlomek z jeho učení a filosofie, jež mělo formu naprosto promyšlených a systematických přednášek, které své posluchače upoutaly. Jde o to, že vždy se snažil i tomu nejprostějšimu žákovi svoji, často i náročnou filosofickou koncepci, představit na jasných a jednoduchých příkladech z praxe. Buddha byl myslitel důsledný a rozum mu byl hned vedle zkušenosti hlavním kritériem správnosti jeho tvrzení.

1.3.3 Hlavní prameny buddhismu

Co se týče základních literárních pramenů, dokládající počátky východního myšlení a Buddhova učení vůbec, je podstatné si uvědomit, že v Buddhismu jako takovém chybí autentické a původní prameny, které by spolehlivě počátky tohoto učení zachovaly. Z toho důvodu jsme tedy odkázáni na prameny z doby mnohem pozdější, a tak dochází k odlišným výkladům. Jde tedy o jakýsi pokus o rekonstrukci Buddhova učení. Každá doba totiž přináší svůj vlastní přístup, pohled na danou věc a tím i zdůrazňuje různé stránky této problematiky. Pochopitelně ty nejzákladnější články učení jsou interpretovány vesměs stejně a jejich podstata je zachována.

Nejzákladnější pramen při studiu původního buddhismu je tzv. *Pálijský kánon*, který je psán v jednom předindickém nářečí tzv. pálijštině- a jež byl redigován přibližně v 1. stol.

²² KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, s. 57

př. n. l. Jedná se tedy o výtvar značně pozdní vzhledem k době Buddhova osobního působení. Většina dnešních odborníků na buddhismus se shoduje v tom, že myšlenkové jádro kánonu spolehlivě reprodukuje zakladatelovo učení a vystihuje jeho pravou podstatu i hlavní myšlenku. Jeho obsahem jsou, mimo jiné, i Buddhova kázání a promluvy, které vedl se svými žáky. Faktem je, že texty Pálijského kánonu jsou textem především školy théravádínů, která patří k nejstarším školám, přestože je jedna z mnoha buddhistických škol. Tento kánon však nebyl jediným, ani ve starších dobách, jelikož se nám dochovaly i zlomky několika dalších kánonů a to především v jazyce staroindickém – sanskrtu. Kromě Pálijského kánonu, který tedy obsahuje Buddhovy hovory, sem patří také řádová pravidla pro mnišskou obec, sbírka scholasticko-filosofických traktátů a spousta dalších starobuddhistických pramenů (kánonů), mezi hlavní patří:

- nápisy krále Ašóky (nejstarší písemný doklad o buddhismu, jež jsou plně laskavosti a altruismu, bohužel se z nich zachovalo opravdu jen málo)
- sbírky Dhammapadam (veršovaná sbírka morálních a životosporných naučení v duchu starého buddhismu)
- soubor tzv. Džátak (veršované legendární a mnohdy folklórní vyprávění o dřívějších inkarnacích Buddha)
- Théragáthá a Thérígáthá (verše starých mnichů a mnišek)
- Uddánam apod.²³

Tyto sbírky nám o vzniku a obsahu buddhismu říkají jen velice málo, zaměřují se spíše na to, jak tohle nové učení bylo přijímáno prostými lidmi a vyznavači. Všechny tyto i jiné sbírky a spisy jsou více či méně vykládány v každé lokalitě jinak a jsou jim dle druhu školy, kterou zastupují, přiřazovány různé významy. Pravdou je, že jednotlivé spisy daných škol jsou často studovány ve školách jiných. Vedou mezi sebou teoretické polemiky, vyměňují si vzájemné podněty a veškeré působení mezi nimi bylo vždy jen na úrovni přesvědčování. Vzájemná kritika v minulosti možná byla poněkud ostrá, ale faktem je, že vztahy mezi buddhisty jsou obecně více než tolerantní, což je další vlastnost, které bychom se měli učit a jež nám v dnešní době tolik chybí. Z buddhismu se totiž nikdy

²³ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 161-162

nevytratil jakýsi zájem o udržení jednoty učení, který vždy převýšil veškeré neshody a naopak, podnítila rozkvět buddhistické filosofie.

I přes veškeré rozčlenění buddhistických škol, zůstalo toto učení v podstatě vyhraněným a jednotným útvarům. Buddhisté jednotlivých směrů se totiž mezi sebou vždy domluví. Také zde neexistuje nic ve smyslu kacířství, pohanství a žádná ze škol nebyla jinou nikdy nijak pronásledována, což ovšem již nemůžeme říct o naší historii, ve které je těchto černých momentů poměrně velké množství. Jde o to, že: „Jednotlivé buddhistické směry jen zdůrazňují různé stránky učení a jakkoli je často jejich výklad hodně odlišný, zůstává v nich živé vědomí společné sounáležitosti a jsou ochotny přiznávat oprávněnost výkladu a pojetí ostatních směrů.“²⁴

Kromě těchto kanonických textů měl buddhismus velice značný vliv i na literaturu tzv. Dálného východu. Jeho vliv můžeme najít v nejrůznějších žánrech. Nachází se, jak v náboženských legendách, tak i například v osvícenské poezii zenového buddhismu. Buddhovo učení zkrátka ovlivnilo literaturu celé Asie, jehož nejsilnější význam nalezneme v lidových povídkách Číny a Japonska. Tyto povídky obsahují nejen příběhy ze života Probuzeného, ale třeba i tzv. monda.²⁵ Nejcennější a nejpoutavější z těchto povídek, jsou ty, které vymysleli mniši školy Zen, o nichž se dozvíme více v dalších kapitolách a jejichž parodizující humor završuje celé filosofické učení. Buddhismus však ovlivnil i Čínskou a Japonskou poezii, kde i zde zaujímá největší podíl opět škola Zen, jež k vyjádření pojmu prázdnoty používají, pro ně typické, alegorické verše.²⁶

Jak tedy vidíte, samotné Buddhovo učení mělo obrovský vliv na vývoj celé Asie a to nejen na myšlení, výchovu, vzdělání a filosofii, ale také na literaturu, architekturu a umění vůbec. K nejproduktivnějším směrům je již zmíněná škola Zen, které se ještě budeme věnovat později, stejně jako myšlenky Taoismu, jež nejdou proti původnímu učení, ale jsou výsledkem vývoje mentality a celkové společnosti na východě.

²⁴ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 162

²⁵ Monda - dialogy mezi učiteli a žáky

²⁶ DUFOUR, Jean-Francois. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: KMa, 2007, s. 40-41

2 TAOISMUS

„V zadní uličce žije si mudrc prostým životem.

A má právě tolik, aby se udržel při životě.

Ač bédným se může druhým zdát,

je šťasten a sám sebe si váží.“²⁷

Tento citát pochází z věšteckých básní (věštba číslo 63) od nesmrtelného básníka Wong Tai-sina. Na samotný úvod jsem jej zvolila proto, že těchto pár jednoduchých veršů vlastně vystihuje podstatu taoistického mudrce a samotného taoismu vůbec. V podstatě jde o to, že taoistický mudrc opovrhne vším, co se zdá být hodnotné okolnímu světu a celé společnosti vůbec. Navzdory všemu a všem taoista hledá uvnitř sebe, nalézá tam celý vesmír a s tím i spojený smysl života. „Navenek nic, všechno se skrývá uvnitř.“²⁸ A tato myšlenka je vlastně podstatou celého taoismu. Samotný vyšší princip tao se totiž neskrývá někde venku, ale uvnitř každého z nás.

V této kapitole se zaměříme na další velice významný filosofický a náboženský proud, který denně ovlivňuje a tvoří nejen východní myšlení, ale samotnou východní pedagogiku. Dále se dozvíme, co to vlastně taoismus je, čím je tak výjimečný, v čem spočívá jeho kouzlo a symbolika, která v posledních letech proniká i do naší západní společnosti.

2.1 POČÁTKY UMĚNÍ TAOISMU

Taoismus je jedním z nejvýznamnějších filosofických a náboženských směrů, který vznikl a dodnes působí v Číně. Jeho vznik je tradován přibližně od 6 století př. n. l. a je samozřejmě ovlivněn již zmíněným buddhismem, který do čínského náboženství pronikl kolem 2 století n. l. Tyto dva systémy ještě společně s konfucianstvím utváří, již více jak dva a půl tisíce let, myšlení Číňanů. Doprovází tamní společnost a její členy takřka

²⁷ PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 7

²⁸ PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 7

na každém kroku. Ačkoliv je taoismus buddhismem značně ovlivněn, přesto si vytvořil vlastní koncepci, která je podle mého názoru od buddhismu velice odlišná, ale neméně poutavá a má své vlastní kouzlo. Tento rozdíl se dá přiblížit takto: „V taoismu neexistuje žádný posmrtný život v nebeském království, jako tomu je v křesťanství, ani reinkarnace neboli převtělování, v jaké věří buddhismus. Centrem pozornosti taoistů je život tady a teď, život v tomto světě.“²⁹ Přesně tento faktor, zaměření se na současnost, upoutává stále více a více lidí, jež se o taoismus začínají zajímat. Jeho současnost a uvědomění si života tady a teď, je podle mého názoru, jeho největší síla ve srovnání s jakoukoli současnou vírou či náboženskými principy. Pravdou je, že celkový počet taoistů nedosahuje počtu lidí vyznávajících například buddhismus. Statisticky je počet buddhistů asi tři sta milionů, oproti tomu taoisté kolem třiceti milionů. Je podstatné si však uvědomit, že taoisté se nikdy nepokoušeli svoje učení jakkoli šířit. Byli to velice často poutníci a cestovatelé, ale ne misionáři a nevydávali se do cizích zemí, aby získali příznivce pro svoji víru. Na taoismus si zkrátka každý musí přijít sám a sám si jej podmanit. Přesto tento duchovní princip patří k nejvýznamnějším náboženským systémům světa a jeho vliv můžeme v dnešní době hledat i tam, kde o něm ještě před padesáti lety, neměli ani pojetí.

Významnou roli samozřejmě taoismus stále hraje v životě dnešních Číňanů, ale jeho poutavé příběhy, legendy a básně pronikají i do našeho západního světa. Pravdou je, že ne každý si uvědomuje a je schopen vnímat hloubku myšlenky taoistických básní, jež jsou doslova fascinující kombinací těch nejzábavnějších a zároveň i nejdojemnějších veršů. Přesto je však vliv taoismu na západě velice slabý a pro většinu společnosti jsou jeho principy prakticky neznámé. Na to se nadá říci nic jiného, než jen, naše smůla. Fakt je ten, že studium jakéhokoli duchovního systému, který obsahuje soubor více jak čtyř tisíc knih, povětšinou sakrální literatury, je velice náročný a pro většinu lidí odrazující. Nebo jsme zkrátka k těmto rozsáhlým filosofickým koncepcím ještě nedospěli a nezbyvá nám nic jiného, než doufat, že se nám jednou poštěstí.

²⁹ HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 61

Jak asi většina lidí ví, slovo tao je často překládáno, jako *cesta* nebo *stezka*, což však podle mého názoru dostatečně neoznačuje jeho opravdovou hloubku a skutečný význam tohoto slova. Vždyť všichni velcí básníci a filosofové jako například Lao-c' nebo Čuang-c' učí, že tao je něco víc, je to zdroj všech věcí, počátek, ze kterého vše vzniká a zároveň v něm vše zaniká. Jak říká Čuang-c': „To je tao: pohyblivé, zřejmé, ničeho nečinící, bez hmotné podoby. Můžeme je sdělovat, ale nemůžeme se mu naučit. Můžeme je dosáhnout, ale nemůžeme je spatřit. Je od věčnosti. Bylo dříve než země a nebesa. Ono zplodilo tajemné životy duchů. Zplodilo nebesa, zplodilo zemi.“³⁰ Jako takové stojí mimo jakoukoli řeč, či jazykové vyjádření, tudíž je velice nesnadné a problematické tento pojem vystihnout slovy. Jak sami mudrci taoismu rádi používají, zkrátka nelze vyjádřit nevyjádřitelné. Musíme však odložit koncepci tao, jako Boha, takové pochopení by bylo špatné, i když to slova některých velkých myslitelů doslova evokují. Smyslem tao je spíše vymezit cestu, než být jejím tvůrcem. Pro nás Evropany je pochopení podstaty taoismu o to složitější, protože jsme, někteří i nevědomě, ovlivněni křesťanstvím, jež je postaveno na zcela jiném principu. Tyto doktríny nás svazují natolik, že je těžké otevřít naši mysl nejen myšlenkám taoismu, ale myšlenkám prakticky celého východu, které vycházejí z úplně jiné podstaty chápání světa. Tyto východní myšlenky totiž nabírají úplně jiný životní rozměr a vlastně popírají základní principy naší kultury. Stačí si uvědomit, že taoismus, na rozdíl od křesťanství, judaismu nebo i islámu, není monoteistickým náboženstvím. Jeho vyznavači neuctívají žádného boha, ale jde jim především o dosažení harmonie s principem tao. Už jen to je pro nás velice abstraktní a špatně uchopitelné.

Faktem je, že samotný překlad čínštiny a vůbec čist čínské znakové písmo, není nic snadného. Víme, že každý jednotlivý znak zahrnuje mnoho významů a dá se použít mnoha způsoby. Každá složka znaku má tedy svůj vlastní význam a tao se skládá, nebo je kombinací dvou znaků a to symbolu označující hlavu a znaku pro chodidlo. V čínské mytologii však hlava znamená začátek a chodidlo konec. Pro některé ta to kombinace znaků, představuje koloběh vesmíru, nekonečný kruh nebes a země.³¹ Jde tedy o cestu jak vnitřní, tak vnější, cestu jak v abstraktním, tak i v konkrétním slova smyslu. Taoističtí

³⁰ PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 10

³¹ HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny 1996, s. 11-13

mudrci tvrdí toto: „Taoisté chápou přírodní cykly a neustálé proměny v přírodním světě jako pozemské projevy velké univerzální síly. Tuto neviditelnou sílu nazývají Tao.“³² Je tedy zřejmé, že definovat a objasnit tento pojem je velice nelehké a pochopit jeho smysl či podstatu neméně. Pokud se však dokážeme oprostít od našich norem, konvencí a otevřeme svoji mysl novým možnostem, mohou nás, podle mého názoru, taoistické myšlenky, rady a metody jedině obohatit.

Většina lidí si myslí, že taoismus je vesměs vírou mudrců a podivínů, žijících vysoko v horách a daleko od světského pokušení. Ano, mudrci bezpochyby tvoří jeden ze stěžejních proudů tohoto učení. Existuje však další a dle mého názoru i mnohem významnější proud: „ Je to směr, v němž splývá filosofie, moudrost a prozíravost s hledáním nesmrtelnosti a pěstováním dlouhého života.“³³ Právě tento směr vymanil taoismus z akademického prostředí a učinil z něj oblíbené lidové náboženství, jehož principy se drží a uctívají do dnešní doby. Jeho původ bychom však měli hledat místo v buddhismu v podivuhodném světě tajemného šamanismu, jež má kořeny v čínské prehistorii. V době, kdy se začaly utvářet taoistické kořeny, existovalo v Číně na sta škol a konkurence byla velice vysoká. Všechny tyto nejrůznější školy soupeřily o pozornost veřejnosti a právě již zmíněná šamanistická dimenze, dala taoismu jeho zvláštnost, životaschopnost a udělal z něj lidové náboženství. Ačkoli bych se ráda této zvláštní a tajemné složce taoismu věnovala podrobněji, není na ní bohužel v této práci prostor. Zmíním tedy jen ve stručnosti, že šamanismus vznikl asi před osmi tisíci lety a to na Sibiři, odkud se šířil dále do Číny a celého světa. A podstatou této víry je fakt, že existují dva navzájem oddělené světy, které se však v jistých momentech mohou i překrývat. Jde o svět fyzický, jež obýváme my lidé a svět duchovní, který obývají síly řídicí a do jisté míry i ovládající svět náš. Možná se vám zde může zdát určitá spojitost a podobnost této myšlenky, se stylem života a vírou amerických Indiánů. Tento dojem je však velice správný, protože se šamanismus šířil přes Aljašku do Severní a Střední Ameriky, kde jeho praktikování můžeme v některých komunitách pozorovat dodnes.³⁴

³² HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 10

³³ PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 25

³⁴ PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 25-27

Jak tedy vidíte, kořeny taoistického učení sahají hluboko do minulosti. Je ovlivněn a vychází z teorií, ve kterých bychom vzájemnou spojitost nikdy nehledali. Jeho záhadnost, mystika a přesto všechno i současnost, je to, co jej i v dnešní době činí natolik zajímavým a přitažlivým. Vznik a historie taoismu je velice složitá a vždy mu byly do cesty kladeny nemalé překážky. I přesto všechno jde o nábožensko-filosofický princip, který nikdy těmto nepříznivým vlivům nepodleh a má stále co nabídnout i v dnešním 21. století. Už jen to, je podle mého názoru více než obdivuhodné a stojí za pozornost.

2.2 PRINCIPY A SYMBOLIKA TAOISMU

2.2.1 Hlavní principy tao

Stěžejní body taoistického učení tvoří tři hlavní principy, mezi něž patří, již zmíněný princip *tao*, dále ctnost, jež se v čínském jazyce nazývá *te* a v neposlední řadě princip, který nese název *wu-wej*. Tyto všechny stěžejní body si postupně rozebereme a pokusíme se nalézt jejich vliv na východní pedagogiku.

První princip - tao

Co se týče vysvětlení pojmu, věnovala jsme mu nemalou část na úvodu této kapitoly. Nebudu se k tomu tedy již více vracet. Podstatné je to, že tao je cosi, co existovalo ještě před vznikem samotného vesmíru a co neustále řídí svět a tím i vše, co je v něm. Je to zdroj a podstata všech věcí a jak říkají sami taoističtí mistři: „Je možné se Tau učit, ale je nemožné Tao vyučovat.“³⁵ Což potvrzuje fakt, že tuto cestu, si musí najít každý člověk sám a musí ji začít hledat u sebe. Pochopit, kdo vlastně jsme, kam patříme, co tu děláme a jaký je smysl naší existence, jsou podle mého názoru otázky, které si lidstvo klade odedávna a na které taoismus z velké části dokáže odpovědět. Poté, co taoista svoji cestu najde, snaží se s ní dosáhnout jednoty a tím i splynout se samotným vesmírem. „Myšlenka o základní jednotě všeho a ve všem, prostřednictvím tao, je středobodem taoismu, ať už

³⁵ HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 11

jeho nejranějších formách nebo v době, kdy se otevřeněji vyvinul v náboženskou víru a praxi.³⁶

Je tedy zřejmé, že tento princip doprovázel taoistickou koncepci od samotného vzniku a je jeho nedílnou součástí. Co z toho však plyne pro samotnou pedagogiku? Podle mého názoru je hlavní podstatou to, že pokud chceme žít dobrý a spokojený život, musíme nejdříve být spokojeni sami se sebou a toho nikdy nedosáhneme, pokud se budeme hnát za penězi, kariérou a slávou. To je základní princip této víry, která vychází i z jednoty všeho a všech. Neslučovala bych to s myšlenkou, že všichni jsme si rovni, ale spíše s tím, že naše pravá podstata plyne z jednoho a toho samého, z principu tao a u něj také končí. Taoismus je zvláštní tím, že na rozdíl od přípravy na posmrtný život apod. řeší tento život, tady a teď a problémy s ním spojené. A věřte, že svými životními radami a praktikami nám pomáhá strasti našeho života snášet lépe a se ctí.

Druhý princip – te (ctnost)

Druhý princip obsahuje tzv. cestu ctnosti. Její základ pramení z knihy raného taoismu s názvem *Kniha Vznešeného* o odezvě a odplatě. Tradičně je toto dílo připisováno největšímu taoistickému mistrovi, jímž není nikdo jiný než sám velký Lao-c'. Celé dílo ale vlastně není ničím méně ani více, než morální kodex vycházející z principu taoismu. Pokud se ale v taoismu řekne slovo ctnost, většina si vybaví další a neméně významné dílo mistra Lao-c'a to *Tao-te-ťing* neboli *Kniha o tao a ctnosti*. Jedná se o sbírku 81 krátkých, ale velice výstižných a poutavých básní. Jsou psané velice sevřeným stylem a jen několika málo slovy, které jsou ještě k tomu všemu kladeny do protikladů a lidé se nad jejich významem zamýšlejí již po staletí. Přes všechny protiklady a paradoxy do kterých Lao-c' své verše staví, jsou v naprostém souladu a navzájem se doplňují, což je další zvláštnost této sbírky. Ačkoli jsou jeho rady ve větší míře adresovány vládcům, najdeme, mezi nimi i základní rady a doporučení, jež jsou čerpány z tradice a moudrosti staré tisíce let. Mimo základní morální a etické principy obsahuje ponaučení i zcela praktické, jako například, aby se problémy řešily, doku jsou ještě malé, nezhálet a nečekat, až narostou. Neutíkat od

³⁶ PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 15

strastí a postavit se jim čelem, být odvážný a odpovědný za své činy, aj. Ctnost je tedy jedním ze základních principů taoistického učení a tvoří jeho nedílnou součást. Tím že je touto vlastností prostoupeno čínské lidové myšlení, je tím ovlivněn i život jich samotných. Nemůžu si pomoci, ale mám dojem, že zrovna tato vlastnost v naší západní společnosti chybí. Dokonce mi přijde, jako by ten, kdo je čestný, byl automaticky slabý, méněcenný nebo naivní. Etické zákony doprovází východní myšlení a pedagogiku na každém kroku a vydrželo jim až do dnešní doby, což se o naší společnosti říci nedá a život v ní velice poznamenává každého z nás. Těžko říct, kam až naše zaslepenost, lhostejnost a samolibost může dojít a kde vlastně je ta hranice únosnosti? Co všechno se ještě musí stát, aby se přístup k životu a lidem změnil? Na tuto otázku si každý musí odpovědět sám a musí začít u sebe. Jak sám Lao-c říká:

„Mám tři klenoty,
které uchovávám jako poklad:
první je milosrdnost,
druhý je zdrženlivost,
třetí je skromnost, jež mi brání
být prvním na světě.

Kdo je milosrdný, může být odvážný;
kdo je zdrženlivý, může být velkorysý;
kdo se neodvažuje být prvním na světě,
může stát v čele vlády a správy.

Když dnes na úkor milosrdenství roste jen opovážlivost,
když na úkor zdrženlivosti roste jen rozpínavost,
když na úkor skromnosti roste jen panovačnost,
znamená to jistou smrt!³⁷

³⁷ KREBSOVÁ, B. *Lao-c' Tao Te Ťing*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1997, verš 67, s. 35

Třetí princip – wu-wej

Samotné slovo wu-wej označuje pojem *nečinění*, v doslovném překladu však znamená „*činit aniž činíme*“ nebo „*jednat aniž jednáme*“. Ani takový doslovný překlad však opět nevystihuje skutečnou podstatu tohoto slova. Pravý význam pojmu wu-wej vyjadřuje existenci, která jedná, ale bez vědomého úsilí a bez jakéhokoli zasahování do přirozených věcí. V praxi to může znamenat například taoistický odchod do ústraní, ale ve skutečnosti jde o jakýsi druh jednání na vyšší úrovni, v jednotě a harmonii s řádem přírody a s tao.³⁸ V podstatě jde o ústřední myšlenku taoistické meditace - na rozdíl od klasické ideje boha, který tvoří svět konáním (wej), tao jej tvoří nekonáním (wu-wej). Tato koncepce, dále v praxi znamená: „Dosažení stavu vnitřního klidu, zanechání všech myšlenek a činností týkajících se vnějšího světa, tak aby mohlo vstoupit Tao.“³⁹ Taoisté věří, že meditace prodlužuje život, což je pro ně velice důležité, protože čím déle jedinec žije, tím větší je jeho šance dosáhnou harmonie s tao a jen ten, kdo je schopen jemné umění wu-wej ovládat, může taoistického cíle dosáhnout. Pravé umění je totiž nechat mysl fungovat samu od sebe a do ničeho nezasahovat vědomě.⁴⁰

Jak je vidět, ani tato taoistická koncepce není úplně snadná na pochopení. Každý si asi řekne, jak nechat fungovat mysl samu od sebe a proč vlastně? Toto neaktivní fungování mysli lze ilustrovat na příkladech našich smyslů, jako například naslouchat, ale bez úsilí slyšet nebo dotýkat se, ale bez křečovitého mačkání předmětů. Jde o přizpůsobení života přírodním zákonům, pochopit je a umět jim naslouchat, jen tak se dostaví pravá moudrost a vyrovnanost.

Co z toho však plyne pro nás nebo naši společnost? V podstatě jde o to, abychom jednali na všechny situace spontánně, protože jen takové chování, které vychází ze samotného nitra, je přirozené a funguje jako určitý očistný rituál nejen pro naše tělo, ale i duši. Mimo jiné jde také o nalezení jakési střední cesty, kterou člověk pozná jedině životními zkušenostmi, ale také svojí intuicí. Moudrost a vyrovnanost je opět to, co chybí člověku

³⁸ PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 18-19

³⁹ HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 14

⁴⁰ HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 14-15

žijící v západní společnosti a čím oplývá východ. Možná je to tím, že v západním světě je velice důležité být chytrý, ale být moudrý, je úplně něco jiného a ruku na srdce, o této vlastnosti se u nás příliš nemluví a ani se na ni neklade velký význam. Uvedu jediný příklad, ve východní společnosti, je každý starý člověk díky svým zkušenostem považován za moudrého a jedná se s ním s patřičnou úctou. V západní společnosti je stařec považován za senilního a společnosti na obtíž, důkazem toho jsou doslova přeplněná zařízení pro staré a nemocné lidi. A co se týče vyrovnanosti, o té u nás nemůže být ani řeč. Samozřejmě, je to tím, že žijeme ve světě, který na každého klade velice vysoké nároky, člověk se musí se změnami a problémy vypořádávat neskutečnou rychlostí. Vlastně ani není schopen veškeré informace vstřebávat, což na něj tvoří veliký nátlak. Z toho plynou civilizační choroby, které dnešní moderní medicína neumí řešit a možná je to tím, že léčí výsledek choroby, ale nikoli příčinu. Vše, co se týká nás, z nás samotných také vychází, a proto bychom se měli zastavit, pochopit a změnit náš dosavadní styl života, ať už v jakémkoli směru. Inspiraci můžeme hledat právě ve východních principech a v jejich myšlení.⁴¹

2.2.2 Symbolika taoismu a její význam

Jazyk a knihy

Taoismus ve své podstatě popírá platnost jazyka jako prostředku, který slouží k vyjádření jeho významu. Z toho důvodu používá, zejména ve svých raných formách, vyjádření písemné. Mezi nejznámější díla patří samozřejmě již zmíněný Tao-te-t'ing od mistra Lao-c', nebo Čuang-c' se stejnojmenným dílem. Všechna tato díla jsou, mimo jiné, typická tím, že veškeré příběhy poukazují na to, jak nedostatečná a nedokonalá je lidská mysl a to prostřednictvím humoru. Pravdou je, že jen málo lidí spojuje taoismus s humorem, což je velká škoda a nedorozumění, protože díla taoistů se řadí mezi nejvtipnější vůbec. Je to právě jejich nekonečný sarkasmus, který tak obratně používají, včetně užívání již zmíněných paradoxů.

⁴¹ WATTS, Alan. *Cesta zenu*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, s. 30-34

Velice významným písemným dokladem o taoismu je také tzv. Tao-cang neboli Taoistický kánon, jenž byl uspořádán taoistickými mnichy v roce 471 n. l. Ačkoli vycházeli ze všech významných taoistických škol, stejně jako v buddhismu, našly tyto odlišné směry společnou cestu. Tento první Taoistický kánon se skládá z 1200 svitků a kromě výkladů Tao-te-t'ingu zahrnuje spisy o nesmrtelnosti, alchymii, obsahuje také filosofické eseje, lidové příběhy a mnohé další ukázky taoistického myšlení.⁴² Je tedy zřejmé, že je tento písemný dokument velice obsáhlý a texty jsou plné tajemných symbolů, které obsahují filosofii, jež tvoří základy taoistického umění.

Ať už se jedná o Tao-te-t'ing, Čuang-c' nebo Tao-cang, všechna tato díla obsahují nejhlubší moudrost taoistických myslitelů a je velkým pokladem pro východní myšlení vůbec. Kromě nejrůznějších magických slov, meditací, záhadných obřadů a liturgií, jimž stále nejsme schopni úplně porozumět, obsahují i základní mravní a etická pravidla. Zaměřují se především na čestný způsob života a čistou mysl, která by měla být oproštěna od všech vlastností, jež poškozují druhé. Ptáte se, jaký vliv mají tato díla, principy a symboly na tamní pedagogiku? Mohu odpovědět jedině. Tato díla jsou pedagogika, to ona obsahují tisíce let stará moudra. Jsou to ty nejstarší učebnice správného lidského jednání a způsobu života a každá báseň, každý verš, obsahuje výchovný nebo vzdělávací princip.⁴³

Nesmrtelnost

I když se nám pojem nesmrtelnost může zdát velice absurdní, pro taoismus je to nejen symbolické, ale doslova typické, protože úplně původní učení taoismu o jistou formu nesmrtelnosti usilovalo a ve své podstatě usiluje dodnes. „Na rozdíl od většiny západních duchovních systémů, jež se snaží kultivovat pouze duši, považuje taoismus tělo za nezbytnou součást praktik k dosažení nesmrtelnosti.“⁴⁴ Z čehož plyne, že tělo a současný život zde hraje velice významnou roli, což taoistické učení doslova odděluje od klasických duchovních principů a náboženství. V podstatě existují dvě cesty, jež slouží k hledání nesmrtelnosti. Jednou z nich je introspekce (meditace či reflexe) a tou druhou

⁴² HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 54-55

⁴³ WATTS, Alan. *Cesta zenu*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, s. 26-27

⁴⁴ PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 19

jsou jakési pokusy změnit tělo fyzickým způsobem, což zahrnuje vše, co si můžeme představit pod pojmem alchymie. Součástí toho mohou být i liturgie a obřady, které se snaží formou magie nesčetných taoistických škol, dosáhnout tohoto stavu nesmrtnosti.

Lidé na Západě často nechápou, že čínská (taoistická) idea nesmrtnosti znamená v podstatě věčnost duše a těla. Podle této představy nemůže být žádné nesmrtnosti, pokud není zachováno samotné tělo. Transformace se snažili taoisté dosáhnout hledáním různých magických pilulek, elixírů a alchymistických metod, jejichž úkolem bylo zajistit přeměnu těla ve věčně žijící lidskou schránku a zároveň i schopnost nést duši a dosáhnout tak sjednocení s tao. Ačkoli se nám to může zdát neuvěřitelné tohoto stavu nesmrtnosti, který je nazýván *sien*, dosáhlo v minulosti mnoho legendárních a historických postav, mezi něž patří vládci, váleční hrdinové, taoističtí mistři, ale i prostí lidé. O těchto všech mluví písemné dokumenty a mytologické příběhy. Ty samozřejmě můžeme považovat za smyšlené, avšak je nemůžeme od taoistické koncepce oddělit ani odříznout. Tato dlouhověkost byla jedním z rysů například čínského zlatého věku.⁴⁵

Cesta k nesmrtnosti představuje dlouhý a velice složitý proces, kdy je zapotřebí dosáhnout naprosto dokonalé duchovní a tělesné harmonie, k čemuž tedy sloužila meditace, tělesná a dechová cvičení, předepsaná strava, užívání bylin a další velice speciální praktiky. „Tělo muselo být zbaveno všech nemocí a duše očištěna od zlých sil.“⁴⁶ Mimo tyto zásady dodržování zdravého životního stylu se snažili taoističtí mudrci napomoci v dosáhnutí stavu nesmrtnosti nejrůznějšími alchymistickými praktikami. V honbě za elixírem života a podpurnými medikamenty objevovali velké množství léků a anestetik. Také vyvinuli střelný prach a díky studiu kovů, včetně jejich slitin, objevili mimo jiné i chemická barviva a glazury, které tolik proslavily právě čínský porcelán. Tyto všechny jejich zcela náhodné objevy posunuly vědu i medicínu tehdejší doby neuvěřitelným způsobem vpřed.⁴⁷

⁴⁵ PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 145-147

⁴⁶ HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 32

⁴⁷ HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 31-33

Co se týče výchovného principu taoistického pojmu nesmrtnosti, nejde ani tak podle mého názoru o výsledek, ale především o cestu, která jej předchází. Jak jsem se již zmínila, zahrnuje nečetné množství tělovýchovných praktik. Mimo klasické meditace a bojová umění, zahrnuje například i praktiky jógy, která je v dnešní době velice oblíbená, ale také tai-chi, což je sestava nejrůznějších cviků a sestav. Tyto všechny sestavy mají nejen blahodárný účinek na naše tělo, ale především i psychiku, protože odbourává stres, který je pro dnešní dobu natolik typický. Nelze samozřejmě ani opomenout i správné stravovací návyky, na které se dnes také klade veliký důraz. Taoisté věří, že zdravé tělo je nezbytným krokem k dosažení výsostných duchovních stavů. S tímto učením jsou tedy od počátku propojeny léčebné a stravovací praktiky. Mezi ně patří, na západě v dnešní době tolik oblíbená, akupresura či akupunktura, které obnovují harmonii a rovnováhu těla. Tím vším se taoismus zabývá již tisíce let, vychází ze získaných praktik a moudrosti. Máme se tedy od něj, co učit a z toho důvodu se naše západní společnost na východní principy a orientální medicínu začíná pomalu, ale jistě obracet.

Feng - šuej

Mezi další ze symbolů taoismu neodmyslitelně patří pojem feng-šuej, který opět pro naši společnost již není úplně neznámý. Víme však, co doopravdy tato symbolika znamená a chápeme dobře její podstatu? Pojem feng-šuej, jež je mimo jiné velkým uměním, doslova znamená vítr-voda. V podstatě jde o to, že praktiky feng-šuej kladou do vzájemné souvislosti energie, které obývají a ovládají určité části země a našeho světa. Tyto síly mají jak pozitivní, tak i negativní dopad na jednotlivce a nepřímo jej mohou ovlivňovat. Umění feng-šuej se pomocí správného uspořádání snaží tento negativní dopad neutralizovat a v ideálním případě i využít jeho pozitivních vlivů. To vše zvládá pomocí taoistických magických formulí, obřadů a mimo jiné i správné uspořádání věcí tak, aby mohla bez omezení proudit pozitivní energie zvaná čchi. Tato životní energie proudí vším na mnoha různých úrovních a ovlivňuje vše kolem nás. Pozitivní energie čchi je v největší koncentraci tam, kde se daří rostlinám, zvířatům a tam, kde tato energie stagnuje, naopak vše živé postupem času uvadá, zaniká a ztrácí svoji pružnost. Je tedy zřejmé, že tato energie, se kterou feng-šuej pracuje, ovlivňuje i nás samotné, naše emoce a náhled na život. Feng-šuej má ve východním světě nejenom vliv na to, co se postaví, ale také kde a jak. Mimo jiné doprovází život tamních lidí na každém kroku. Tato metoda je velice specifická a západní společnost ji začala využívat velice nedávno, možná i kvůli tomu, že

západní věda feng-šuej nepřijímá snadno. Podle mého názoru je to tím, že jeho teoretické kořeny nezapadají do mnohem omezenějšího západního pohledu na svět.⁴⁸

Těžko říct, zda umístění domu, uspořádání věcí či správný tok energie dokáže pozitivně ovlivnit naše životy. Možná jde jen o to, že prostory sestavené podle této teorie opravdu působí jistým harmonickým dojmem a mají na nás pozitivní vliv. Faktem je, že umění feng-šuej využívá stále více lidí, nejen k prostým změnám v dekoraci bytu, ale především ke zlepšení celkové kvality našeho života. Kdo ví, možná na tomto nevšedním učení opravdu něco je?

Jin a jang

Další typický symbol pro taoismus je znak jin-jang, který je i u nás velice známý. Taoisté tento symbol vysvětlují takto, lidé sice nejsou schopni tao vidět, ale mohou je vnímat a uvědomovat si jej v cyklických proměnách přírody a v jejích protikladech: den a noc, déšť a slunce, zima a teplo, smrt a narození. Vše kolem nás je plné protikladů, které se navzájem doplňují a jedno nemůže být, bez druhého. Všechny tyto protikladné síly světa jsou obsaženy právě v čínské koncepci jin a jang. Tato koncepce je dalším ústředním bodem taoistického učení a tvoří jeho nedílnou součást.⁴⁹

Doslovný význam slova jang je „slunečná strana hory“ a vyznačuje sílu nebes, pohyb, světlo, oheň, teplo, aktivní princip a život vůbec. Oproti tomu tzv. „zastíněnou stranu hory“ označuje pojen Jin, který je dále symbolem pro chlad, tmu, klid, pasivitu, ale také trvanlivost a stálost. Je tedy přirozeným protikladem jang, ale zároveň není možné jeden od druhého oddělit. V taoistickém chápání však tyto dvě síly nejsou protiklady v pravém slova smyslu, ale spíše jsou vnímány, jako dva elementy, které se navzájem naprosto dokonale doplňují. Nemůže být stínu bez slunce, nemůže být jin, bez jang. Tyto své rozdíly řeší v rámci jednoty velkého kruhu, který je navzájem spojuje a také symbolizuje jednotu s tao. Samotní taoisté toto dokonalé souznění protikladů jin a jang

⁴⁸ SKINNER, Stephen. *Feng šuej pro moderní život*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2005, s. 12-15

⁴⁹ BONDY, Egon. *Čínská filosofie*. 1. vyd. Praha: Vokno, 1993, s. 49-51

vysvětlují na příkladu, že temno (síla jin) může být temný jen ve srovnání se světlem (principem jang) a naopak. Když se taoisty zeptáte, jestli je něco dobré nebo špatné nejspíš vám odpoví „Ve srovnání s čím?“. Podle nich, dobro a zlo, nejsou příliš daleko od sebe a tudíž je třeba všechny životní strasti a těžkosti snášet s klidem, protože jakmile nás zastihne něco špatného je více než jisté, že se to nakonec v dobré obrátí.⁵⁰

V naší společnosti je samotný symbol jin a jang velice populární, podle mého názoru je to však spíše kvůli jeho vzhledu, než pravému slova smyslu. Jeho tradiční ztvárnění, kruh rozdělený na černou a bílou barvu, které se však navzájem prolínají, jsou v naší společnosti chápány, jako symboly muže a ženy, což se také nevyklučuje, protože tradiční taoismus připisuje síle jang, mužský princip a jin, ženský. V každém případě jde o něco mnohem více, než jen o pěkný znak či symbol. Jde o uvědomění si propojení všeho se vším, o vzájemnou provázanost, na první pohled neslučitelných věcí a o naprostou dokonalost přírodních a tím i taoistických principů.

2.3 TAOISMUS DNES

Ačkoli praktiky taoistického umění existují již tisíciletí, západní společnost je objevuje, teprve několik málo desetiletí. Možná si kladete otázku, proč tak pozdě anebo, proč vlastně se západ k taoismu obrací, co mu toto učení může v dnešním 21. století nabídnout? Na otázky tohoto typu se pokusím odpovědět následující podkapitole.

Jak jsem se již zmínila, hlavní myšlenkou je splynout s proudem tao, což znamená si uvědomit, že jsme pouze součástí něčeho mnohem většího a významnějšího. Tato myšlenka je v protikladu se západním modelem reality, který stojí na ideje Boha jako nejvyššího principu a tvůrci světa. Vše ostatní pak v západním pojetí světa nabývá svůj smysl pouze a jen prostřednictvím člověka a užitku, který mu přinášení. Tato představa je pravý opak čínské a zvláště pak taoistické koncepce.⁵¹ Je tedy zřejmé, že již samotný

⁵⁰ HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 59-60

⁵¹ HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 61-62

základ taoistické koncepce je v jasném protikladu s principy západní společnosti a jsou západním světem velice často špatně chápány. Dá se říci, že: „Jinými slovy, cesty taoismu jsou nesmírně rozmanité a mnohostranné, nestačí spojovat je pouze se studiem mudrců a životem v ústraní.“⁵² Právě tyto časté předsudky a omyly plynou z neznalosti a z mylných informací, jež jsou o taoismu prezentovány v naší společnosti. Snad proto trvalo proniknutí tohoto učení do západního světa tak dlouho.

Přesto všechno taoismu v dnešní době zažívá doslova renesanci a otevřel si cestu k myšlení lidí žijících na západě. Co ale taoismus vlastně může modernímu člověku přinést, když ve své nejčistší podobě znamená život naplnění rozjímáním a modlitbou? Je nutné si uvědomit, že mimo tento princip, taoismus oslovuje i obyčejné lidi, jímž nabízí uklidnění, vnitřní mír a cestu ke zdraví. Taoismus nás učí naslouchat, protože to, co je třeba sdělit, bývá velice často nepříjemné nebo provokující a v každém případě nemožné v několika málo dnech pochopit. Chce to čas a to je to, co lidé v západním světě nemají anebo si myslí, že ho nemají. Taoismus nás doslova vybízí k hlubšímu studiu, ke snaze proniknout do opravdové podstaty věcí a ne jen na jejich povrch, což je samozřejmě mnohem snazší, nikoli však podstatné a obohacující. Jak říká Palmer: „Taoismus v mnoha svých historických, filosofických a praktických projevech má určitě co říci naší kultuře individualismu, moci, dualistického uvažování a materialismu.“⁵³ To je to, co odlišuje východní a západní myšlení i způsob života. Jsou to hodnoty. Hodnoty, které si východní společnost pěstuje, jako to nejvzácnější, co má a stejně tak, i ty hodnoty, které západní společnosti chybí a jež ztratila. Až v dnešním 21. století na naši společnost a lidi v ní žijící, doléhají tyto nenávratné ztráty a začínáme si uvědomovat, že ve společnosti bez základních znaků slušnosti a morálních zásad nechceme a ani nemůžeme žít. Ale hodnoty nejsou to jediné, co nám může taoismus a s ním spojené východní myšlení nabídnout.

Taoismus je plný moudrých pravd a zároveň tajemných symbolů, co z něj však použít a co může přinést moderní západní společnosti? Podle mého názoru je to určitě vztah ke všemu živému, což nám může pomoci porozumět našemu místu v přírodě, které je tolik ohroženo

⁵² PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 23

⁵³ PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 201

současnou krizí životního prostředí, za kterou si mimo jiné můžeme sami a jsme za ni odpovědní!

Dále je tu myšlenka nečinění, která zase nabízí jistou protiváhu k modelu osobního úspěchu, jež je v naší kultuře až nesmyslně upřednostňován. Obraz jin a jang nám zase napomáhá v oblasti řešení konfliktů a pochopit podstatu boje dvou protikladných, ale zároveň od sebe neoddělitelných sil. A samozřejmě již tolik zmiňovaná útěcha a pomoc v čínské medicíně, v taoistickém cvičení a v léčebních praktikách vůbec.⁵⁴ Jak vidíte, není toho podle mého názoru vůbec málo, ale co vlastně přináší pro naši západní pedagogiku? V první řadě je to určitě zaměření se na mravní hodnoty a etiku vůbec, která v našich pedagogických zařízeních ustupuje značně do pozadí a na místo ní přichází například finanční gramotnost apod. Dále je to trpělivost, houževnatost, být zvědaví, ptát se a nalézat odpovědi, přesto, že to není úplně snadné.

To vše podněcuje současný zájem západu o taoistické praktiky a je svědectví životnosti a síly tohoto starověkého systému myšlení. Západní kultura ale bohužel nemá příliš velký zájem trávit čas studiem této víry a podle mého názoru postrádá i upřímnou snahu pravdivě pochopit to, co nám východní myšlení a současně taoismus vlastně říká. Přijde mi, že se snaží z toho, co toto učení nabízí, vybrat jen to, co samotné je pro ni dobré a z čeho může mít užitek. Ale třeba je to jen můj špatný dojem a snad se proniknutí do taoismu časem opravdu prohloubí. Třeba jde jen o jistou přeměnu náboženství, které se přizpůsobuje dané kultuře a především i době. Klasickým příkladem toho je i čínská transformace buddhismu. Náboženství nemůže přežít, pokud se nedokáže současnému stavu přizpůsobit. Je důležité si uvědomit, že: „Víra je nejenom schopná změnit sama sebe, ale zároveň změnit i celou společnost.“⁵⁵ A nezbyvá nám nic jiného, než doufat, že se tato změna podaří, alespoň částečně i v naší západní společnosti.

⁵⁴ SKINNER, Stephen. *Feng šuej pro moderní život*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2005, s. 16-19

⁵⁵ PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 201

3 VÝCHODNÍ MYŠLENÍ VS. EVROPA

V poslední teoretické části této práce jsem se snažila přiblížit východní myšlení naší západní kultuře. Ačkoli, východní filosofie byla vždy záležitostí spíše Asie, přesto příslušníkům západní civilizace není až tak vzdálena, jak se na první pohled může zdát. Na tento fakt jsem se snažila poukázat ve srovnání a náhledu na naši starověkou antickou kulturu. Přestože vývoj tohoto kulturního fenoménu šel poněkud jiným směrem, než východní filosofie, nelze opomenout jistou podobnost v některých názorech a stejný základ v určitých myšlenkách. Tato jistá podobnost starověké řecké a indické filosofie by mohla být i v dnešní době do jisté míry inspirativní. I když je východní kultura a její filosofie, naší společnosti v současné době velice vzdálena, přesto je nedílnou součástí a zároveň i neodmyslitelným prvkem dnešní globální kultury. Tento fakt je, podle mého názoru, zapříčiněn určitou nadčasovostí a moudrostí východního myšlení. Jak říká sám Conze: „Buddhismus je velice tvárný, takže při svém šíření na sebe bere nové podoby, které odrážejí místní a časové podmínky.“⁵⁶ Z této myšlenky vyplývá odpověď na otázku, jak je možné, že východní filosofie, stará více než 2 a půl tisíce let, je i v dnešní 21. století stále aktuální a můžeme z ní stále čerpat? Snad je to pro jeho nadčasovost, vyrovnanost a možnost skrze něj, nalézt vnitřní klid. Pravdou však je, že přijetí východních myšlenek Evropany, nebylo vůbec snadné a trvalo to celá staletí, jak se dozvíme v následující podkapitole.⁵⁷

3.1 ŠÍŘENÍ BUDDHISMU DO EVROPY

Jak jsem se již zmínila, tato cesta expanze buddhismu do západní společnosti nebyla snadná a v žádném případě ještě není zcela dokončena. Je problematické zjistit nebo odhadnout, kdy se samotné šíření východního myšlení na západ započalo. Je však více než jisté, že se starověcí Řekové, díky Alexandru Velikému, dostali do blízkého kontaktu s asijskou kulturou, již kolem roku 326 př. n. l. Tato vzájemná spolupráce a ovlivňování obou kultur skončila na jedné straně nadvládou římskokatolické církve na západě a na straně druhé, nástupem silných muslimských říší. Vzniklé obchodní i kulturní kontakty,

⁵⁶ CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, s. 155

⁵⁷ DUFOUR, Jean-Francois. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: KMa, 2007, s. 50-51

zejména díky tzv. hedvábné stezce a obchodníkům či misionářům, kteří po ní cestovali, byly přerušeny prakticky až do 13. století, kdy vznikla vhodná doba pro jejich znovuoobnovení.

Informace, jež do Evropy přinášeli nejrůznější cestovatelé, s sebou nesly nový vzduch a osvěžení do západní společnosti. Tato fakta však většinou byla velice zkreslená, někdy až přehnaná a snad i proto vyvolávala tak velký zájem, především ve společnosti básníků a umělců. Avšak opravdové poznávání buddhismu v Evropě začalo až v 18. stol. v kruzích špičkových vzdělavců. Východním myšlením a buddhismem samotným se začala zabývat celá řada tehdejších filosofů, jako například Arthur Schopenhauer, nebo Friedrich Nietzsche, G. W. Leibniz, Richard Wagner či Ralph Emerson aj. Bohužel, právě oni se zapříchili o vytvoření obrazu buddhismu, jako filosofie nejen pesimismu, ale dokonce až nihilismu. Což vytvořilo velice negativní postoj většiny Evropanů k jeho principům a samotné podstatě tohoto myšlení. Pravdou však je, že doteď buddhisté vlastně doslova nechápou, jak jsme u nás mohli k takovému omylu dojít a oni sami své učení považují za životadárný optimismus, protože nás zbavuje nejen klamných a subjektivních nadějí či iluzí, ale také nás zbavuje utrpení a vyvádí člověka z bludného kruhu. V tom spočívá ontologický optimismus buddhismu, jež otevírá cestu k cílené lidské aktivitě.

Jak již tedy víme, do západního světa východní myšlenky přinesli sami Evropané, díky svým cestám. Musíme však zmínit i faktor literatury, protože skutečné podvědomí většiny obyvatel západní společnosti o buddhismu byl zprostředkován především zásluhou knih. Klíčovým okamžikem bylo, založení významné organizace *Páli Text Society v Londýně*, roku 1881, která se zabývala překlady, vytvářela slovníky a představovala čistě akademické studium buddhismu. To byl první zlomový bod, díky kterému se začaly objevovat další iniciativy směřující k vytváření nových buddhistických skupin a organizací z nichž první byl Buddhistický misijní spolek v Německu, který vznikl v roce 1903.⁵⁸ Z toho vyplývá, že s kvalitnějšími prameny a informacemi se Západ začíná seznamovat až od počátku 19. století a teprve ve 20. století je poznání Evropanů východní kultury

⁵⁸ CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, s. 155 - 160

poněkud cílevědomější. Vůbec první filosof, který zahrnul východní myšlení do dějin filosofie, byl Paul Deussen na přelomu 19. a 20. století. Přestože jeho překlady byly z důvodu jazykových nedostatků řekněme nepřené, je podstatné si uvědomit, že i v dnešní době je nám z bohatství východní filosofie zpřístupněno asi jen kolem padesáti procent.⁵⁹

3.2 VÝVOJ VÝCHODNÍHO MYŠLENÍ V ČR

V České Republice má vývoj východního myšlení a buddhismu svoje vlastní specifika a jeho vstup do naší země měl, řekněme, poněkud ztížený. Přestože se buddhismus u nás začal objevovat již více než před sto lety, nástup komunistů a totalitního režimu jeho vývoj nejen velice zbrzdil, ale dá se říci, že až na malé snahy a projevy, doslova zastavil.

3.2.1 Počátky a osobnosti

Buddhismus se na našem území poprvé objevuje na konci 19. století a to prostřednictvím první české encyklopedie Slovník naučný od F. L. Riegera. Zde se poprvé objevují slova jako buddhismus, Buddha apod. V této době byl však buddhismus objektem studie a zájmu především básníků, spisovatelů, umělců a většina společnosti o něm neměla ani ponětí. Poté byla východní filosofie spojena především s akademickým studiem indických jazyků, především sanskrtu a pálijštiny na Univerzitě Karlově, zastoupená především prof. Vincentem Lesným (1882-1953). Jeho osobnost hraje velice důležitou roli, nejen v samotném postavení buddhismu v ČR, ale je, mimo jiné, považován za zakladatele indologie na našem území. Dále napsal několik významných publikací, z nichž nejvýznamnější je „*Buddha a buddhismus pálijského kánonu*“ (1921) a „*Buddhismus*“ (1948, 1996), mimo jiné je i autorem velké řady překladů z různých jazyků. Jak říká Conze: „Tento slibný vývoj buddhologického bádání byl přerušen válkou a následnými událostmi, které donutily některé autory k vnitřní či fyzické emigraci.“⁶⁰

⁵⁹ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 178 - 179

⁶⁰ CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, s. 167

Samotný buddhismus se u nás dlouhou dobu vyvíjel společně s jógou a s její pomocí, což není až tak úplně ideální, protože jak víme, buddhismus a jóga spolu samozřejmě souvisí, ale jsou to dvě odlišné věci. Je však nutné si uvědomit, že za socialismu byla činnost buddhistů a vůbec jeho vývoj velice potlačován, tak jako jakýkoliv projev víry nebo svobodného myšlení. Prakticky jediným existujícím spolkem v té době byla *Československá buddhistická společnost* fungující však pod hlavičkou indické *Maha Bodhi Society*. I když, totalitní režim ovládal naši zemi čtyřicet let a většina lidí o působení buddhismu v této době neměla příliš informací, přesto existovali propagátoři Buddhovy nauky. O prof. Lesném jsem se již zmínila a mezi další velké osobnosti českého buddhismu patří Dr. Leopold Procházka (1879 – 1944), jež byl, mimo jiné, prvním českým zástupcem v mezinárodním buddhistickém hnutí *International Buddhist Union* (IBU). Mezi další významné osobnosti patří slavný fotograf a mystik František Drtikol (1883 – 1931) označován jako „první český buddhistický patriarcha“ a uznávaný český jogín a autor duchovní literatury Květoslav Minařík (1908 – 1974). Nesmíme však zapomenout na doslova duchovní veličinu 20. stol., jež není nikdo jiný než český básník, spisovatel a nespoutaný filosof Egon Bondy (1930- 2007), vlastním jménem Zbyněk Fišer, jehož prací a tvorbou je z velké části inspirována i tato práce. Egon Bondy je také význačnou postavou českého undergroundu a doposud jako jediný napsal českou ucelenou monografii o Buddhovi (Buddha, 1986, 1955). Je tedy zřejmé, že čeští indologové a buddhisté mají velice kvalitní zastoupení nejen na našem území, ale i v zahraničí, jako například český indolog a orientalista Karel Werner (1925) prof. univerzity v anglickém *Durhamu* či v londýnské *University of London* a zakladatel *Buddhistické společnosti* v Brně, či prof. Ivo Fišer (1929), profesor kodaňské univerzity a mnoho dalších.⁶¹ Přestože v dnešní době působí jen zlomek z těchto osobností, jejich díla jsou podle mého názoru nadčasová a současný vývoj buddhismu nejen v ČR jim vděčí za mnohé.

3.2.2 Současná situace

Situace se však skutečně změnila až po listopadu 1989. Poté začali vznikat nejrůznější buddhistické společnosti po celé ČR, jež působily a působí dodnes jako informační

⁶¹ CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, s. 167

a organizační centra pro veřejnost. Nejvýznamnější a největší zastoupení je samozřejmě v Praze, kde můžeme najít např. *Středisko Bodhi Praha*, které se zabývá především meditacemi, ale zprostředkovává i nejrůznější diskuze, debaty, prezentace a přednášky na doslova světové úrovni. V Praze můžeme najít také *Centrum duchovní literatury Dharma* na Florenci, jež působí nejen jako čítárna a knihovna, nabízí také meditační zenové večery. Sídlo v Praze má také *Středoevropská zenová asociace*, či pražské centrum *Karma Dubgji Ling* zastupující tibetský směr. Další menší centra jsou rozprostřena prakticky po celé republice, nesmíme, však zapomenou zmínit *Centrum buddhismu Diamantové cesty* v Brně, které je jedno z největších meditačních center u nás. Zabývá se však nejen meditacemi, ale také otázkami jako je např. praktické využití buddhismu v naší společnosti či meditace v moderním západním světě, organizuje přednášky i nejrůznější výstavy. Typickým specifikem pro buddhismus v ČR je to, že vychází z nejrůznějších východních tradic, z nichž nejvíce příznivců se hlásí k zenovému směru, např. společnost *Sózan-Tózan*, škola *Kwan Um* a ke směru tibetskému, jako je *Šambhala*.⁶² Dále je v ČR populární buddhismus Théravádový, jež zastupuje především *Středisko Bodhi Praha*, či tradice Vadžrajána a s ní spojené školy *Karma Kagjü*, používající pojem *Diamantová cesta*.

Meditačních a informačních center tohoto typu existuje v naší zemi asi kolem 50, k nimž v lednu v roce 2008 přibyl první buddhistický chrám na území ČR a to ve Varnsdorfu. Z toho všeho vyplývá, že za posledních 24 let došlo k vývoji východního myšlení v ČR k velkým změnám a zájem veřejnosti nejen o buddhismus, ale i praktické věci, jež s ním souvisejí, stále roste. Já sama jsem měla to štěstí účastnit se jedné z přednášek a meditací pod vedením jogínského guru a zakladatele sdružení *Jóga v denním životě (Yoga in daily life)*, jehož jméno je *Svamídží (Svámí Mahéšvaránanda)*. Tento indický duchovní Mistr je celosvětově uznávaný pro jeho humanitární a duchovní činnost a přiblížení výuky praktického cvičení všem lidem, bez ohledu na věk, národnost víru či sociální postavení. Faktem je, že atmosféra na těchto setkáních je doslova ohromující a člověk si zde uvědomí nejen sám sebe, ale je schopen vnímat i duchovní a pozitivní energii, která je všude kolem nás, jen jsme na ni v tom shonu a materialistickém vnímání světa, zapomněli.

⁶² CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, s. 166 - 169

3.3 ANGAŽOVANÝ BUDDHISMUS

Současným fenoménem moderního buddhismu na západě je vznik pojmu Angažovaný buddhismus. Ačkoli je buddhismus, dle mého názoru mylně, považován za pasivní a pozemskému životu velice vzdálené učení, může tedy tento pojem „angažovaný“ působit poněkud rozporuplně, avšak opak je pravdou.⁶³ Jedná se o označení pro východní myšlení a buddhistické principy, jež jsou aplikované v západní společnosti. Jde tedy o jakousi autentickou podobu moderního západního buddhismu. Zde je jasný příklad toho o čem mluví Edward Conze, Egon Bondy a jiní světově uznávaní buddhologové a to tvárnost a přizpůsobení se tohoto myšlení či filosofie, současným a aktuálním podmínkám. Sám Fridrich Nietzsche, jež byl velice přesným a předvídavým diagnostikem krize moderní evropské kultury, tvrdil, že: „Evropa je pozvolna zralá k tomu, aby došla ze svých vlastních kulturních tradic a ze své aktuálně kulturně hodnotové krize k vytvoření jakéhosi vlastního „buddhismu“, resp. jeho analogie.“⁶⁴ Je tedy zřejmé, že mnozí uznávaní filosofové a myslitelé předešlých století, viděli v buddhismu budoucnost a naději západní civilizace.

Angažovaný buddhismus vychází z několika základních bodů, mezi něž patří:

- angažovanost ve věci míru, jak celosvětového, tak i čistě mezilidského,
- dále se zaměřuje na ochranu lidských práv
- v neposlední řadě jde o ochranu životního prostředí, tzv. ekobuddhismus⁶⁵

Všechna tato témata jsou jen základními body a každé z nich obsahuje velice rozsáhlou problematiku, kterou je potřeba řešit a zabývat se jí, aby se dostala především do podvědomí každodenního života lidí žijících v západní společnosti. Angažovaní buddhisté se snaží lidem žijící v naší společnosti opět oživit a do jejich životů zavést pojmy jako etika, meditace, moudrost a tím tak podat jakousi pomocnou ruku všem lidem, kteří ji potřebují a jsou ochotni přijmout. Z toho vyplývá, že se snaží z tradiční buddhistické etiky udělat etiku sociální a aplikovat ji na současné problémy, jako jsou např. narůstající násilí a kriminalita, rasismus, zvyšující se apatie společnosti k těmto různým formám

⁶³ KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, s. 64

⁶⁴ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 174-175

⁶⁵ CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, s. 171

diskriminace a útlaku, rozpad rodin a komunit, izolace jedince ve společnosti, podpora sexismu a tím zneužívání žen za podpory médií apod. To vše jsou velice závažná témata a problémy, se kterými by nám však myšlení a přístup angažovaných buddhistů mohl pomoci. Většina příznivců angažovaného buddhismu se zaměřuje nejen na témata a problémy týkající se společenských, politických a ekologických událostí, ale snaží se také o hlubší pochopení a porozumění buddhistickým etickým a životním zásadám, které pak přibližují současné společnosti. Zároveň se snaží o porozumění tomu, jak různé systémy a instituce ovlivňují naše vědomí a jednání, jako např. systém společenské třídy či genderu, rasy apod. Je však důležité si uvědomit, že: „Přítomnost buddhismu ve společnosti neznamená, že by buddhisté museli řídit všechny školy, nemocnice, kulturní instituce nebo politické strany. Školy, nemocnice, kulturní instituce a politické strany by měly být prodchnuty humanismem, láskou, snášenlivostí a osvícenými myšlenkami – vlastnostmi, jež buddhismus přisuzuje formování lidské povahy.“⁶⁶ Jak je tedy vidět, cílem angažovaného buddhismu není ovládnout západní svět a podrobit jej principům východní filosofie, ale vzít si to nejlepší z východního myšlení a aplikovat jej na západní problémy, se kterými si sami nevíme rady a s nimiž se denně potýkáme.

Přesně z těchto důvodů může být zavedení buddhistických myšlenek do naší společnosti jedině přínosem a tato jakási myšlenková výměna mezi těmito stranami by byla velice plodná nejen pro společnost a kulturu, ale pro filosofický vývoj vůbec. Samotný zájem lidí ze západu o východní myšlení a tradice mluví za vše a ten, pro koho je současná situace již neúnosná, hledá útočiště právě v principech východní filosofie. Přínosem angažovaných buddhistů pro naši společnost je už jen to, že se snaží zpřístupnit své tradiční duchovní cvičení širší veřejnosti a spousta publikací i buddhistických mistrů se věnují tomu, jak dosáhnout uvolnění a meditace při běžných denních činnostech, jako například při cestování dopravním prostředkem, vaření, uklízení, meditace v chůzi apod. Jde o velice jednoduchá cvičení zaměřující se především na správné dýchání a soustředění veškeré pozornosti na danou činnost a s tím přicházející uvolnění. Přestože jde většinou jen o pár minut, většina lidí provozující toto cvičení potvrzuje, že se psychicky i fyzicky cítí mnohem lépe, jsou klidnější, uvolněnější a celkově spokojenější. Existují i jednotlivá

⁶⁶ KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, s. 73

cvičení a metody pocházející z buddhistické tradice zaměřující nepřímo na odbourávání stresu, jako např.: „Když sedíte u pracovního stolu nebo klávesnice, vnímejte své tělesné pocity a vědomě se snažte uvolnit svalové napětí.“⁶⁷ Je také důležité si uvědomit, že bez duchovního kontextu a podpory je často velice složité ubránit se syndromu vyhoření (tzv. burnout syndrom) a uzavření se do sebe, což často postihuje především pomáhající profese, či přímou práci s lidmi.

Sami sociálně angažovaní buddhisté jsou přesvědčení o tom, že k opravdu smysluplné sociální práci je doslova nutný určitý vnitřní mír a porozumění. Dle mého názoru, je určitý vnitřní klid a vyrovnanost nezbytná k jakékoli činnosti, kterou provozujeme, nebo jíž se chceme věnovat, protože jen tak můžeme být spokojeni sami se sebou. Faktem je, že se všichni snažíme dosáhnout štěstí a spokojenosti v našich životech, což je naprosto v pořádku, musíme však při hledání těchto hodnot používat správné metody, které nám nabízí nejen buddhismus, ale východní myšlení vůbec. Přehnaný zájem o povrchnosti nic nevyřeší.⁶⁸ Z čehož vyplývá, že se musíme pokusit oprostit se od povrchnosti a brát peníze, pouze jako prostředek k docílení našich cílů či přání, ne jako jediný smysl našeho bytí, to je naprosto nelogické. Také je potřeba změnit přístup k etickým a životosprávným normám v našem běžném životě. Jak tvrdí Egon Bondy: „Náš dnešní způsob života nám jednak nedopřává dost klidu a soustředění k tomu, abychom na ně důsledně dbali, jednak nás staví každodenně do situace, kdy jejich dodržování nám přímo neuskutečnitelné a absurdní.“⁶⁹ Tento fakt však nikoho z nás neospravedlňuje jednat s agresí, bez ohledu na ostatní, s vyhlídkou sobeckého a tak pomíjivého osobního zisku.

To vše završuje tzv. *Mezinárodní organizace angažovaných buddhistů*, která nejen shromažďuje nejvýznamnější představitele tohoto směru, ale zaměřuje se právě na témata týkající se naší společnosti a hledá odpovědět na náhlá utrpení a hlubší společenské problémy týkající se materialismu, konzumu a sobectví. Patří mezi ně především řád *Arya Maitreya Mandala (AMM)* a *Friends of Western Buddhists Order (FWBO)*.

⁶⁷ KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, s. 45

⁶⁸ KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, s. 216

⁶⁹ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 124

Problematikou je však stále nedostatečná organizovanost, absence konkrétních strategií a zásahů do jednotlivých institucí, sdílení zájmů s dalšími skupinami se stejným pohledem na dané problémy a stále malá informovanost společnosti o možnostech, které nám tato myšlenka angažovaného buddhismu nabízí. Názorů na aplikaci buddhismu do západní společnosti je několik. Já bych však ráda zmínila názor amerického učitele zenbuddhismu Roshi Philip Kapleu, který zmiňuje: „Myslím, že hlavním úkolem Buddhismu na Západě je spojit se s náboženskými a humanitárními organizacemi, abychom zabránili potencionálním katastrofám, jakou je nukleární apokalypsa, nenapravitelné znečišťování životního prostředí nebo ničení neobnovitelných přírodních zdrojů. Musíme také poskytnout materiální a morální podporu všem, kteří bojují proti hladu, bídě a útlaku na celém světě.“⁷⁰ Jak jsem se již zmínila, ať už bude mít aplikace východního myšlení do západní společnost jakoukoli podobu, bude to podle mého názoru vždy jen přínosem a obohacením pro naši populaci. Otázkou však zůstává, zda jsme schopni tuto změnu a také myšlení vůbec přijmout, protože se obávám, že mentalita velké části populace, na to stále ještě není připravena. Jak tvrdí sestra Chan Khong: „Požehnáním západního světa je revoluce, požehnáním východního světa je individuální poznání základní prázdnoty já.“⁷¹ Ačkoli v dnešní době potřebujeme obě hodnoty, věřím tomu, že je stále pro většinu velkým problémem nejen východní hodnoty přijmout, ale vůbec porozumět jejich obsahu a pochopit tak pravou podstatu tohoto myšlení.

Ať je to však s přijetím buddhismu veřejností žijící na západě jakkoli, faktem je to, že se již nejedná o zálibu řekněme romanticky orientovaných jedinců či jakýsi morální impuls pro západní racionálně smýšlející intelektuály. Jak říká Conze: „Buddhismus se stal součástí západní intelektuální tradice a snaží se stát se nástrojem změny západní civilizace.“⁷² Zda se mu to podaří, záleží jen na nás.

⁷⁰ KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, s. 64

⁷¹ KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, s. 112

⁷² CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, s. 171

4 REKONSTRUKCE PEDAGOGICKÉHO SYSTÉMU

V této kapitole se budu zabývat především výchovně vzdělávací koncepcí východního myšlení. V předchozích kapitolách jsem velice stručně představila základní filosoficko-náboženské systémy východu, mezi něž patří buddhismus, zen-buddhismus a samozřejmě i taoismus. Nyní se tedy můžeme podrobněji zaměřit na jejich pedagogické akcenty a popřípadě i srovnat základní principy a metody východní pedagogiky s naší pedagogikou v klasickém slova smyslu a konkrétně i s pedagogikou sociální.

4.1 VÝCHODNÍ PEDAGOGIKA, JAKO KULTIVACE DUCHA I TĚLA

4.1.1 Kultivace ducha

Dnešní moderní člověk je zvyklý na to, že morální normy se dodržují nanejvýš ve svém nejužším soukromí a to jen ve velice obecné rovině. Snahou východní filosofie však je, aby tyto morální normy a hodnoty byly dodržovány důsledně především i v praxi. Pro východní myšlení je etika něco kvalitativně vyššího, než ostatní úrovně biologická.⁷³ Tato myšlenka může lidem žijícím v naší společnosti připadat utopická, historicky překonaná až zastaralá. Západní společnost se snaží popřít fakt, že etika je jedním ze základních specifik člověka, lidí a lidstva vůbec. Otázkou je, z jakého důvodu šel vývoj v tomto směru, tak odlišným způsobem? Podle mého názoru na tom má velkou zásluhu fakt, že tradiční kodex, pro západní společnost tolik typické křesťanské etiky, byl v Evropě hlásán po tisíciletí a ve své podstatě nesnesl jakoukoli rozumovou kritiku. Upřímně řečeno některé příkazy a zákazy dospěly do takových absurdit, že ve skutečnosti nebyly nikdy „normálními“ a zdravými lidmi dodržovány. Mám na mysli například nesčetná sexuální tabu, jež vyústila, až v zákaz antikoncepce nebo zákazy, které byly nejen směšné a absurdní, ale vedly k potlačování základních lidských pudů a tím doslova ohrožovaly lidské zdraví (především psychické). Důsledkem toho bylo, že se křesťanský etický kodex postupem času zhroutil i v těch částech, které byly rozumově zdůvodnitelné a všeobecně lidské.

⁷³ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 124

U etických a morálních pravidel východního myšlení je vše zcela jinak! Ať už se jedná o buddhismus, zen či taoismus, v žádném případě tyto filosoficko-náboženské koncepce nikdy nepoužívaly a ani nepoužívají příkazy, zákazy a nařízení. Stejně tak si dodržování jejich pravidel a principů nevynucují výhrůžkami a nejrůznějšími sankcemi. Vždy šlo a jde jen o radu, možnost či doporučení, které závisí jen na svobodné vůli a rozhodnutí každého z nás. Tento nenásilný přístup Buddhova učení podle mého názoru do jisté míry vybudoval kladný vztah mezi lidmi žijícími na východě a tamní etikou. Ať již jsou rozdíly mezi západním a východním přístupem k morálním zásadám jakékoliv, chci, aby bylo jasné, že principy a historie západní a východní etiky se liší již od samých kořenů. Je důležité si uvědomit, že: „Jednání a vedení života na základě strachu před trestem a vyhlídky na odměnu není nikdy jednání etické, je to pouze jednání legální.“⁷⁴ Tento citát přesně vystihuje myšlení a způsob života lidí na západě, kteří se neřídí podle toho, co je nebo není etické, ale jen dle toho, co je legální, což podle mého názoru ani zdaleka nestačí!

Jak jsem se již zmínila, mezi základní tzv. „kultivaci ducha“ pedagogiky východního myšlení, patří bez pochyby etika a morální kodex, který samotný Buddha hlásal již od samého počátku tohoto učení. Přestože buddhistický morální kodex, z pohledu dnešní doby, obsahuje některé archaické prvky, jež jsou z historického hlediska dávno překonány, můžeme z něj i tak získat mnohá ponaučení. Mimo jiné to, že i zcela rozumově pojatý ateistický morální kodex je ze společenského hlediska uskutečnitelný a aplikovatelný. Ptáte se, proč ateistický? Protože on ateistický je: „Morální kodex buddhismu je od počátku vytvářen a chápán jako odvoditelný z přirozeného řádu skutečnosti a nepotřebuje ke svému zdůvodnění ničeho tajného, není mystifikovaný, ale zřetelně průhledný a rozumově přezkoumatelný.“⁷⁵ Je tedy zřejmé, že všechna buddhistická morální ponaučení nejsou propagována jako nějaká božská přikázání, ale jsou výsledkem přirozené kázně. Tu by měl dodržovat každý, kdo chce vědomě ovládat svůj život tak, aby byl spokojený a zároveň i prospěšný svému okolí i všemu živému. Je tedy zřejmé, že základní rozdíl mezi buddhismem a raným křesťanstvím je v tom, že v křesťanství jsou tyto výroky podávány jako příkazy nadpřirozené etiky, kdežto v buddhismu jde o jasný

⁷⁴ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 136

⁷⁵ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 123

výsledek rozumového poznání, který se navíc projevuje v normách etického a společenského jednání.

Faktem je, že Buddhovo učení v sobě obsahuje nebo s sebou nese jakýsi vnitřní lidský morální ethos, pro nějž je důležitá jistá míra zanícení a vlastního přesvědčení. Aby pro něj lidé žili a dodržovali je v i praxi, musí jim zkrátka věřit. Buddhismus tedy lidem nedokázal jen, navzdory svému ateismu, hluboké etické normy, ale zároveň ukázal, že ve světě bez boha či nesmrtelné duše stále zůstává člověk, jako nejvyšší hodnota, nejen sám pro sebe, ale i pro druhé.⁷⁶

Důvodů, proč lidé na západě ztratili víru v morální pravidla je zřejmě několik, podstatné však je, co s tím hodlají, nebo nehodlají dělat. Podle mého názoru si v dnešní době stále více lidí uvědomuje, že nechce žít ve společnosti bez morálních zásad, že jim tento konzumní a povrchní styl života nevyhovuje. Možná i proto roste vliv východního myšlení v západním světě takovou rychlostí a lidé se k jeho myšlenkám začínají stále častěji obracet.

4.1.2 Kultivace těla

Dalším zajímavým aspektem, který východní pedagogika používá je zaměření se nejen na duchovní princip, vzdělání a mravní hodnoty, ale mimo jiné na tělesnou a fyzickou zdatnost, kterou některé odnože považují za stěžejní, protože pohyb je klíčem ke zdraví. Celý východní systém odedávna hlásí zdravý životní styl, včetně zdravé stravy, která tvoří důležitou složku a ovlivňuje prakticky vše, co se v našem těle odehrává. Faktem je, že všichni buddhisti jsou vegetariáni, na což by mohl, někdo namítnout, že jim z toho důvodu chybí velké množství živin a tím jejich tělo chátrá. Důležité však je si uvědomit, že vegetarián na východě a vegetarián na západě jsou dvě zcela odlišné věci. Buddhisti mají vegetariánský nebo i veganský systém velice dobře propracovaný a přesně ví, co čím nahradit, aby byla strava vyvážená a plnohodnotná. Byli to právě taoističtí mistři, kteří

⁷⁶ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 176

vynalezli například toufu a to již v 6. stol. n. l. Tento objev měl pro tamní společnost velice důležitý význam, mimo jiné však přestalo být nezbytné zabíjet zvířata, což také odpovídalo taoistickým principům, ale také tím zajistili výživnou a hodnotnou rostlinou bílkovinu v oblastech s nedostatkem masa.⁷⁷

Správné složení stravy není jediné, co východní myšlení používá ke kultivaci těla. Mezi základní tělesné praktiky, které mají sloužit, k nalézání tělesné rovnováhy, určitě patří, v současné době i na západě oblíbené, thai-chi. Jedná se o staré čínské cvičení podporující krásu ducha i těla a jež je ideální pro zbavení se stresu a únavy. Odbourání stresu a nalezení vnitřní rovnováhy je přesně důvod, proč se západ s takovou vervou obrací k myšlenkám a praktikám východního myšlení. Stres je doslova noční můrou západní společnosti a je zodpovědný i za všechny tzv. civilizační choroby, se kterými si ani moderní medicína neví rady. Stres zapříčiňuje nejen fyzickou zátěž, ale ovlivňuje především i zdraví psychické a může být i důvodem, proč nejsme v našich životech spokojení. Je to odpověď na otázku, proč je v nás tolik napjetí, negativismu a v některých případech až agrese. My na západě si s touto problematikou neumíme poradit, východní společnost, medicína a cvičení však ano.

Mezi další východní praktiky kultivace těla patří, bez pochyby, již několikrát zmíněná jóga, jež je tradicí prakticky všech přírodních národů v Indii. Záznamy o jógových praktikách jsou doloženy již 2000 let př. n. l., zejména v poříčí Indu.⁷⁸ Bylo by však chybné zaměňovat buddhistickou meditační praxi s jógou, protože podle klasického mahájánového buddhismu se jógová praxe využívá a je dokonce i spojena s magickými praktikami. Přesto je nutné si uvědomit, že jóga je pouze cvičením, které je však nesmírnou oporou našeho úsilí a vědomí, jehož cílem je uvolnit tělo a zklidnit naši mysl. Je to tedy jakési spojení s kultivací duch i těla zároveň. Pozitivní vliv jógy na naše tělo je vědecky i lékařsky dokázán a o duchovním principu a schopnosti naprostého uvolnění mysli, nemůže být pochyb. Tento fakt vám potvrdí každý, kdo s touto praktikou přišel do styku. Velice důležité je, podle mého názoru i to, že se díky józe člověk naučí

⁷⁷ HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 30-32

⁷⁸ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 183

správně dýchat, což se na první pohled může zdát poněkud banální, ale ve skutečnosti je správné dýchání pro náš organizmus velice důležité, avšak v naší společnosti často opomíjené.

Jóga a thai-chi patří určitě mezi nejznámější východní tělesná cvičení, která jsou modernímu člověku známá. Do popředí se však poslední desetiletí dostávají i východní bojová umění a mezi další zajímavé techniky patří např. akupunktura. Jde o starobylou léčebnou metodu, která na západě získala popularitu teprve nedávno a s ní jde ruku v ruce i akupresura nebo šiatsu, což jsou další zajímavé metody, jež vycházejí z tradiční čínské medicíny a léčí pomocí vlastního stisku.⁷⁹ Všechny tyto praktiky jsou výborně aplikovatelné na odbourávání bolesti zad, která lidi žijící v naší společnosti tolik trápí. Dále může pomoci i proti migrénám, depresím apod. To vše je opravdu jen zlomek z toho, co nám může východní myšlení přinést. Toto dokonalé spojení či souznění duše a těla, nám Evropanům, však z historického hlediska nemusí být až tak neznámé. Stačí si vzpomenout na antické Řecko a pojem kalokagathia. Již v této době filosofičtí myslitelé hlásali, že krása a dobro patří odedávna k sobě a jsou jakýmsi výsledkem dokonalého souznění. Tento harmonický soulad vzájemného vyvážení tělesné i duševní krásy a dobroty se stal jakýmsi ideálem tehdejší doby. Mimo jiné do těchto vlastností zařazovali také statečnost a ctnost. Je tedy zřejmé, že tato východní myšlenka nám není až tak úplně cizí a kořeny naší kultury z ní původně vycházejí. Bohužel na rozdíl od východu, kde se tato myšlenka rozvíjela, u nás upadla v zapomnění.

4.2 HLAVNÍ PRINCIPY PEDAGOGIKY VÝCHODNÍHO MYŠLENÍ

Ačkoli se to na první pohled může zdát poněkud zvláštní, úkolem výchovy dětí na východě je to, aby mohly spokojeně a plnohodnotně žít ve společnosti. Z toho plyne v první řadě přimět je, aby poznaly, pochopily a akceptovaly její kodexy. Velice důležité je osvojit si i pravidla a konvence komunikace v dané společnosti.⁸⁰ Položme si tedy otázku, co je na výchově mezi východem a západem tak odlišné? Vždyť i naše společnost se, podle mého

⁷⁹ SKINNER, Stephen. *Feng šuej pro moderní život*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2005, s. 64-69

⁸⁰ WATTS, Alan. *Cesta zenu*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, s. 20-21

názoru, snaží vychovávat jedince schopné žít a orientovat se v našem světě. Odpověď je snadná: to, co se na východním a západním způsobu výchovy tolik liší, není cíl výchovy, ale způsob a prostředky, které k jeho dosažení používáme. S tím samozřejmě bezpochyby souvisí i fakt, jak je samotná společnost postavená a na jakých principech vlastně funguje. A upřímně řečeno, v tomto se naše společnosti a způsob myšlení liší opravdu ve velkém měřítku. Pedagogika východního myšlení hlásá, že podle toho, jak se identifikujeme se stereotypy a pravidly chování ve společnosti, máme i my sami pocit, že jsme někým a že někam opravdu patříme. Tento pocit soudržnosti je pro člověka, jako jedince, velice důležitý, možná až stěžejní. Již sám Aristoteles říkal, že člověk je především tvor společenský. Zde opět vidíme aspekt podobnosti mezi východním myšlením a myšlením antického Řecka s moudry tehdejších filosofů.⁸¹

Co je však podstatné si uvědomit je to, že ve výchově a vzdělávání na východě je v plném měřítku zahrnuta etika a etiketa, jež v naší společnosti naopak poměrně dost postrádám. Dále je to láska a cit k umění, ať už v jakémkoli slova smysly. Co je, ale podle mého názoru, velice zajímavé je i oblast rolí, kterou se pedagogika východního myšlení podrobně zabývá. Jde o to uvědomit si, jakou roli v životě a ve společnosti hraji a budu hrát. Pojem role v tomto slova smyslu znamená především jakýsi způsob chování, který se od nás očekává a je opět velice důležité, jak se s touto rolí ztotožním a jak jsem s ní spokojen. S tímto faktem se děti v západní společnosti setkávají většinou až na střední škole, na rozdíl od východního způsobu výchovy a vzdělávání, kde jsou na to děti připravovány a s touto problematikou jsou seznámeny již od útlého věku. To vše souvisí se sociologií a hlavně psychologií osobnosti, která je na východě velice dobře rozvinutá a propracovaná a rozhodně není a nikdy nebyla považována za pavědu, jako tomu bylo do nedávna na západě.

Mezi další principy pedagogiky východního myšlení podle mého názoru patří respekt všech forem života a jejich vzájemná tolerance. Samotné pojetí života, tak jak chápe buddhismus, nás vede k úctě ke všemu živému včetně všech přírodních aspektů, které svět

⁸¹ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 90-92

na západě objevil poněkud později a nejde o nic jiného než o ekologii, protože: „Buddhismus považuje lidstvo za integrální součást přírody.“⁸² Toto tvrzení ve své podstatě znamená, že je-li příroda znečišťována, nakonec tím trpí lidé, což je fakt, který buddhisté věděli již před několika staletími a je zvláštní, že většině společnosti západního světa to stále ještě nedochází. Tento celkový respekt k životu doprovází i samozřejmě principy reinkarnace společně s karmickými zákony, což jsou dva základní pilíře buddhistického učení vůbec. Máme-li však hovořit o výchově a vzdělávání, musíme se zaměřit na jiné aspekty tohoto učení.

Velice zajímavá je forma a metoda, jakou vyučování nejen probíhalo za dob Buddhy, ale vlastně probíhá dodnes. Dá se říci, že: „Buddha nedělá nic jiného, než že mluví o tom, co to je být člověkem.“⁸³ Je tedy více než jasné, že zde jde především o dialog mezi žákem a učitelem, který se vždy snaží každého z posluchačů plně vtáhnout do diskuze. Je zde tedy velký rozdíl, mezi středoevropským stylem výchovy, kdy je výuka spíše ve formě přednášek a žák je do dění dané problematiky vtahován minimálně. Učitel sdělí žákům nějaké informace a ti se je naučí, čímž veškerá práce a komunikace mezi nimi končí. Buddhistický mistr však žádné informace nesděljuje, pouze ukazuje cestu, kterou by se měl jedinec ubírat, aby sám našel řešení. Je jisté, že se takovým způsobem nedá vyučovat například matematika, cizí jazyk či jiné odborné předměty, jež mají svoji specifikaci. Nicméně je to metoda, která podněcuje zvědavost žáka, jeho rozumové schopnosti včetně jeho subjektivního pohledu a individualitu.

Vždy tedy jde spíše o diskuzi a spolupráci mezi učitelem a jeho žákem. Pro bližší představu uvedu jednu velice zajímavou metodu, kterou na východě používají. Když se žák a jeho učitel společně setkají, mistr nejdříve klade žákovi jednoduché a triviální otázky, jdoucí rychle za sebou. Na tyto otázky žák odpovídá velice spontánně a bez přemýšlení. Najednou se ho však mistr například zeptá: „Když vypouštíš vodu z vany, točí se ve směru nebo proti směru hodinových ručiček?“⁸⁴ v tu chvíli se žák najednou zarazí, začne

⁸² KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, s. 125

⁸³ BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, s. 185

⁸⁴ WATTS, Alan. *Cesta zenu*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, s. 156

přemýšlet a je ztracen. Mistr žáka okřikne se slovy, proč přemýšlí, když doted' na jeho otázky odpovídal snadno, kde je tedy najednou problém? Tento příklad potvrzuje techniku školy Zen, jednat aniž jednáme a myslet, aniž bychom přemýšleli a dosáhnutí tedy tzv. *wu-wej*. Zen však není jen kultem impulzivního jednání, nebo odblokování naší mysli, ale jde vesměs o velice propracovanou metodu, kterou můžeme připodobnit k tomu, co v naší společnosti nazýváme psychoanalýzou. Tato psychoanalytická metody volných asociací, se zbavuje veškerých překážek, jež brání volnému toku myšlenek z nevědomí. S touto převratnou psychoanalytickou metodou v naší společnosti přišel Sigmund Freud na přelomu 19. a 20. století, na východě ji však znali a používali již několik tisíciletí před tím. Čímž se jen potvrzuje fakt, o kterém jsem se zmiňovala v předešlé kapitole a to je veliký zájem východu o psychologii a její dokonalé rozpracování v době, kdy o ní naše společnost neměla ani potuchy.

Velice důležitý je, podle mého názoru i způsob vyjádření často velice složitých teorií, které jsou v podání východních mistrů, jak pro intelektuála, tak i pro negramotného, velice dobře srozumitelné. To je zapříčiněno především díky používání praktických příkladů a příběhů, které jsou nejen velice poutavé, ale ukrývají v sobě tisíciletá moudra, jejichž jednoduchost a zároveň filosofická hloubka vás doslova ohromí. Buddhističtí mistři totiž zastávají názor, že: „Jednou ukázat je jako stokrát říct.“⁸⁵ Proto spíše, než teoretických pouček, užívají praktických příkladů, jež jsou dobře aplikovatelné na nejrůznější situace a žák si je tak může lépe osvojit nebo je pochopit. Vždy jde nejen o to, aby žák samozřejmě pochopil podstatu dané myšlenky, ale aby ji rozvinul dle svého subjektivního pohledu. Cílem je také mimo jiné užívat vrozenou a spontánní inteligenci, než naučené fráze a myšlenky, které nám vlastně ani nic neříkají. Krásným příkladem toho je východní výuka hudby: „Oni se učí hudbě ne tím, že čtou noty, ale že naslouchají, jak hraje učitel, snaží se to „cítit“ a kopírovat, a tak získávají rytmickou a totální rafinovanost, se kterou mohou soupeřit jen západní jazzový hudebníci používající stejného přístupu.“⁸⁶ Podstatou východního vzdělávacího systému je tedy skutečné a opravdové proniknutí do dané problematiky a pravé podstaty věci, ne jen povrchní zjištění základních informací.

⁸⁵ WATTS, Alan. *Cesta zenu*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, s. 22

⁸⁶ WATTS, Alan. *Cesta zenu*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, s. 23

Dalším velice důležitým aspektem ve výchovně-vzdělávacím systému na východě je problém disciplíny. Touto problematikou se zabývali opět především mistři zenu, jejichž cílem nebylo jen oprostít mysl od svazujících konvencí, ale také to, jak tyto konvence a základní morální principy vštípit dětem a mládeži. Je nutné vzít v potaz, že: „Zen je především „disciplinární dieta“, která cvičí charakter stejným způsobem, jako je tomu ve staromódních britských gymnáziích (public school).“⁸⁷ V každém případě Zen tuto práci dělá poněkud jinak a podle mého názoru i lépe. Ačkoli lpí na dodržování určitých pravidel a konvencí, přesto nepotlačuje individuální podstatu jedince, naopak ji rozvíjí a postupně dovádí k dokonalosti. Zenový typ člověka je jedinec oplývající sebedůvěrou, se smyslem pro humor, člověk přijímající chyby, energický, ale přitom neuspěchaný a neukvapující se. Mimo jiné i vnitřně pevný, s živým estetickým cítěním a samozřejmě vyrovnaný. Po tomto výčtu vlastností a ctností, jež jsou východním vzorem, se přirozeně nabízí otázka, jaký je vlastně náš, evropský vzor? Co je pro naši společnost podstatné a jaké vlastnosti jsou opravdu důležité?

4.3 SROVNÁNÍ BUDDHISTICKÉ A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY

Ačkoli je sociální pedagogika poměrně mladý obor, který si v dnešní společnosti hledá místo, faktem je, že důraz na význam výchovy člověka v ohledu na jeho společenské uplatnění vyzdvihoval jak Platón nebo i Aristoteles v jeho díle *Politika*. Samotným faktem, že výchova by měla přispívat ke stabilizaci společnosti a tak ji chránit před rozpadem se tedy naše společnost zabývala od nepaměti. Výchova je také, mimo jiné, pokládána za velice důležitý prostředek socializace a tím i schopnost člověka plnohodnotně žít ve společnosti.

Současná sociální pedagogika má 2 hlavní významy. V tom prvním na ni pohlížíme ve vztahu k celé společnosti, což znamená, že výchova by měla působit ve všech společenských kategoriích a zejména by měla být pro život, jako takový a pro zlepšení jeho kvality. Oproti tomu druhý pohled na sociální pedagogiku je ve smyslu

⁸⁷ WATTS, Alan. *Cesta zenu*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, s. 114

pomoci těm, kteří to aktuálně potřebují a jsou současnou situací nebo dokonce i samotnou společností nějak znevýhodněni. Mezi další současné názory patří třeba ten, že vlastně celá pedagogika by měla být především sociální a orientovat se na společnost. Jiní odborníci tvrdí, že by se měla jen konkrétně zaměřit například na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi, dále na skupiny mládeže ohrožené drogami, na jedince propuštěné z vazby a vůbec celkově společensky znevýhodněnými jedinci. Je tedy více než zřejmé, že názorů na tuto problematiku je opravdu několik a v současné době nemá jasně a striktně danou ucelenou koncepci. Zaměříme se však na ty aspekty sociální pedagogiky, které nás spojují nebo naopak zcela oddělují od pedagogiky východního myšlení.

Podle mého názoru je potřeba vyzdvihnout myšlenku, etické výchovy, která ve škole působí jako jakýsi nástroj sociální pedagogiky. Právě tuto etickou výchovu se snaží sociální pedagogika prosadit do současného školství a vůbec veškerých výchovných institucí. V současné době je situace taková, že etická výchova sice byla zařazena do školských osnov, ale pouze mezi doplňující vzdělávací obory, mezi které například patří dramatická výchova apod. Vyučování etické výchovy tedy není, pro školy povinnou součástí obsahu vzdělávání a o jejich zařazení si školy rozhodují sami. Ty se však většinou rozhodnou spíše pro výuku finanční gramotnosti, která je v dnešní době novinkou a jiné „podstatnější“ věci, které děti v současném světě lépe využijí. Etická výchova se však zabývá tím, jak u jednotlivců rozvíjet základní sociální dovednosti, jako jsou například: mezilidské vztahy a komunikace, pozitivní hodnocení sebe a druhých, kreativita, interpersonální a asociální empatie, sebeovládání a mimo jiné i prosociální chování. Nevím, jak vám, ale mě tyto schopnosti připadají pro spokojený život každého jedince velice důležité, řekla bych až stěžejní. Nehledě na to, že z hlediska východní pedagogiky a východního myšlení vůbec víme, že zařazení těchto principů do výuky se vyplácí a je velice podstatné pro budoucí život nejen jedince, ale tím i celé společnosti.

Velice důležité je, podle mého názoru i navázání důvěrného vztahu mezi pedagogem a jeho žákem. Všichni víme, že tento důvěrný vztah je pro formování osobnosti z pedagogického hlediska velice důležitý, ale v naší společnosti se nám to v poslední době příliš nedaří. Tam kde je navázána důvěra se děti lépe svěřují se svými problémy a těžkostmi, které je trápí, mimo jiné se i zvýšila celková disciplinovanost žáků, vyvinula se tolerance mezi

vzájemnými odlišnostmi. K tomu všemu přispívá respekt nejen mezi žákem a učitelem, ale i mezi žáky navzájem. Myslím si, že v současné době a v naší společnosti jsou učitel a žák spíše soupeři, než partnery a to stejné platí o vztahu školy a rodiny. Faktem je, že dnešním dětem vlastnosti, jako respekt, tolerance, úcta velice chybí, uvědomme si však, že pokud děti nerespektují ani vlastní rodiče, jen stěží tomu bude jinak ve školských zařízeních. Klíčem k řešení je tedy zavedení etické výchovy nejen do škol, ale především do našich běžných životů. Mimo jiné i kladení většího důrazu na důvěrný vztah založený na toleranci a respektu. To vše, jsou ideální preventivní činitelé, jež předchází nedostatkům sociálních činitelů a jež i na současné děti tolik působí. Z pohledu sociální pedagogiky jsou tedy tyto snahy o povinné zavedení nejen etické výchovy, ale snaha o změnění celkového přístupu výchovy a vzdělávání ve školách zcela jasné. Bohužel se v naší společnosti tyto potřeby a kvality prosazují velice těžko, ačkoli je současný stav dnešních dětí a mládeže doslova alarmující.

Dalším aspektem, o kterém bych se jen krátce zmínila, je tzv. multikulturní výchova. Tento pojem se čím dál více objevuje nejen v naší pedagogice. V posledních desetiletích se více než kdykoli předtím naše školství potýká s mezikulturní edukací. Čím dál častěji se ve třídách setkávají žáci různých národností, etnik a vyznání z čehož občas vznikají problémy a konflikty, se kterými si často neví rady jak žáci, tak učitelé a celé školství vůbec. Stále více si uvědomujeme odlišnost různých kultur, jejich norem, hodnot i vzorců chování, jež formulují kolektivní vědomí sociální skupiny. Mezi dětmi ve školách často panují vzájemná nevraživost, rasistické narážky a samozřejmě i šikana, která jde s touto problematikou ruku v ruce. Podle mého názoru je potřeba na tuto situaci velice rychle reagovat a změnit přístup celé společnosti ke všemu, co se nám zdá být jiné či odlišné. Klíčem k tomu je nejen etika, ale také výchova k toleranci, kterou naše společnost poněkud postrádá. Uvědomme si, že tolerance je jedna ze základních hodnot a regulátor zásad soužití lidí ve společnosti. V tomto důsledku bychom se měli zaměřit na mezikulturní edukaci, kterou tvoří tolerance, solidarita a společenská morálka.⁸⁸ A opět se jedná o hodnoty, které jsou pro východní společnost prioritní avšak pro naši západní, dle některých, zcela zbytečné a neaktuální. Přesto dle některých na tom Česká republika

⁸⁸ GULOVÁ, L., ŠTĚPAŘOVÁ, E. *Multikulturní výchova v teorii a praxi*. 1. vyd. Brno: MSD, 2004, s. 45

ohledně multikulturní výchovy není až tak špatně, existuje poměrně velký počet realizovaných projektů a programů, týkajících se této problematiky a otázkou multikulturní výchovy se zabývá i řada pedagogických fakult. Avšak položíme-li si otázku, jaké jsou skutečné efekty multikulturní výchovy v českých školách? Odpověď je dle Průchy jednoznačná: „O tom bohužel nemáme skoro žádné informace. Vlastně nevíme, zda a jak je multikulturní výchova ve školách realizována a jestli vůbec dosahuje žádoucích efektů na straně žáků a studentů.“⁸⁹ I když snaha o multikulturní edukaci v České republice je zřejmá, praxe často hovoří jinak. Přesto si myslím, že i to by mohla být cesta, jak zlepšit klima nejen ve školách, ale v celé naší společnosti.

Vraťme se ale k sociálnímu aspektu nejen sociální pedagogiky, ale východního myšlení, pro něž je tento faktor jeden ze stěžejních bodů. Jeho jasný příklad můžeme najít i v Zenu, kdy se v první řadě jedná o cestu pro ty, co si osvojili kázeň vyplývající ze společenských konvencí, kde jde především o podmiňování individua skupinou. I zde je tedy zřejmé, že člověk žije ve společnosti a pokud chce žít dobrý a v rámci možností i spokojený život musí pochopit její zákonitosti a konvence, které ji řídí. Jinak se může dostat do úzkostné paralýzy a stavu prázdnoty či zbytečnosti jeho bytí. Jediným východiskem v tomto případě je, jednat bez ohledu na to, co z našich skutků vlastně budeme, nebo spíš nebudeme mít. Toto na první pohled zbrklé jednání může být dle konvencí, jak dobré, tak i špatné, každopádně naše jednání musí být podmíněno přesvědčením tím, že cokoliv děláme nebo se nám přihodí, je v podstatě správné.⁹⁰ Toto spontánní lidské chování je podstatou východního principu myšlení, v jehož základě je to, že lidem a zejména právě přirozenému člověku, je třeba věřit. Na západě však k této jakési lidské přirozenosti přistupujeme spíše s nedůvěrou.⁹¹

Dá se tedy říci, že pedagogika východního myšlení má jisté aspekty společné s naší sociální pedagogikou i v tom slova smyslu, že jde o pomoc těm, kteří to v danou chvíli

⁸⁹ GULOVÁ, L., ŠTĚPAŘOVÁ, E. *Multikulturní výchova v teorii a praxi*. 1. vyd. Brno: MSD, 2004, s. 13-14

⁹⁰ WATTS, Alan. *Cesta zenu*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, s. 145-150

⁹¹ WATTS, Alan. *Cesta zenu*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, s. 34-35

potřebují. Dále však jde i o zaměření se na společnost, jako celek a to vše lze docílit především prevencí, která má být v samém počátku výchovy a vzdělávání dětí zakořeněna. Tato prevence je nejúčinnější v praktikování základních etických a morálních norem, které by měly každého z nás doprovázet po celý život. Rozdíl je v tom, že tato všechna fakta, která jsme si tu zmínili, na východě fungují již staletí, zatímco v západní společnosti se je obory, jako například právě sociální pedagogika, teprve snaží prosazovat a my můžeme jen doufat, že se jim to podaří.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

5.1 URČENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Respondentům bylo položeno celkem 12 otázek. Pro lepší orientaci a přehlednost jsem tyto otázky rozdělila do třech hlavních bloků, dle témat, jimiž se zabývají. Prvních pět otázek se vztahuje k samotnému vztahu respondentů s tímto myšlenkovým směrem. Snaží se přiblížit, kdy a jak se s východním myšlením respondent setkal po prvé, v čem se tato změna projevila nejvíce a co znamenala nejen pro něj samotného, ale i pro jeho blízké okolí. Díky otevřeným otázkám je zde i prostor k vyjádření vlastního názoru na tento myšlenkový směr, ale také prostor pro emocionální stránku a vlastní pocity každého z dotazovaných. Další skupina nyní čtyř otázek je zaměřena spíše na společenskou situaci, či globální pohled na tento myšlenkový směr na západě. V této části se respondent dotazují nejen na jeho vlastní názory o tom, proč se západní společnost k východnímu myšlení v posledních letech obrací, ale také například na to, jak vlastně může společnost založená na křesťanské tradici tyto názory a filosofii přijmout? Mimo jiné je podle mého názoru velice důležité i to, jak nám praktiky východního myšlení mohou pomoci v řešení našich současných společenských problémů, které stále narůstají, jako např. násilí ve společnosti, rasová nesnášenlivost, citová otupělost a lhostejnost, či ekologické katastrofy apod. Poslední blok tří rozsáhlejších otázek vychází z pedagogiky. Zaměřují se především na sloučení výchovy se vzděláním, či morální kodex a etický princip, se kterým je východní myšlení pevně spjato a jež v naší společnosti tolik chybí. Na závěr je opět prostor pro zamyšlení se dotazovaných nad tím, jak by nám východní výchovné a vzdělávací metody mohly pomoci k řešení našich současných sociálních problémů.

Zatímco jsem v teoretické části pomocí odborné literatury objasnila stěžejní cíle této práce, kde jsem se pokusila o rekonstrukci pedagogického systému východního myšlení a jak tento směr slučuje výchovu se vzděláním včetně srovnání s naší sociální pedagogikou. V praktické části se pokusím na základě provedených rozhovorů objasnit další cíl diplomové práce a to, proč se lidé ze současného západního světa k východnímu myšlení obracejí více, než kdy dříve a pokusím se odpovědět na otázku, zda může aplikace myšlenek východní filosofie pomoci k řešení současných sociálních a globálních problémů, se kterými se naše západní společnost potýká a neví si rady.

5.2 METODA SBĚRU DAT A ANALÝZA VÝSLEDKŮ

Veškerá data byla shromážděna pomocí kvalitativních rozhovorů s danými respondenty, kteří byli pomocí předem připravených otázek vyzváni k tomu, aby reflektovali svoji zkušenost s daným tématem a vyprávěli, co pro ně tento fenomén v jejich životě znamená a jak jej ovlivnil. Všichni oslovení mají velice blízký vztah k východnímu myšlení, většina z nich jsou mimo jiné i lidé praktikující jógu v denním životě a tímto myšlenkovým směrem se aktivně zabývají již několik desítek let. Dotazovaní byli také seznámeni s účelem i obsahem rozhovorů, které byly zaznamenávány v elektronické podobě a posléze, co nejpřesněji přepsány. Výzkumné otázky byly strukturované a otevřené, popřípadě byla respondentům sdělena určitá fakta, na základě kterých měli vyjádřit svůj vlastní názor na dané téma. Otázky byly všem respondentům pokládány stejné, aby bylo možné co nejlépe a nejprůhledněji interpretovat a porovnávat jejich odpovědi. Rozhovory byly anonymní, na základě toho jsou jména všech dotazovaných smyšlená.

Sběr dat byl prováděn prostřednictvím fenomenologických rozhovorů. Pro tento typ výzkumu jsem se rozhodla především kvůli jeho kladení důrazu na porozumění tomu, jak jednotlivci vnímají určitou zkušenost a také proto, že jsou pro něj velice podstatné emoce a skutečnost. Zaměřuje se i na to, jaký význam má daný jev pro každého z respondentů a jak ovlivňuje jeho život, či hodnoty a postoje.⁹² Nejedná se tedy jen o práci s čísly či grafy, ale se skutečnými lidmi. Hlavním cílem fenomenologického zkoumání je tedy především popsat a analyzovat prožitou zkušenost, kterou má jedinec nebo i skupina jedinců. Výzkumník se snaží proniknout do podstaty věcí a pochopit, co prožívá a co pro něj daný fenomén či téma opravdu znamená.⁹³ Pro fenomenologický výzkum je velice důležité dodržet induktivní postup, který je obsažen v samotných otázkách, jež byly respondentům pokládány postupně od témat týkající se každého jednotlivce individuálně až po ty nejširší a nejobecnější témata, kterými se moje diplomová práce zabývá. Co se týče analýzy těchto empiricky získaných poznatků, díky fenomenologickému výzkumu jsem mohla dospět k jakémusi hlubšímu poznání a k lepšímu proniknutí do podstaty této problematiky a tématu vůbec.

⁹² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2012, s. 103

⁹³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2012, s. 128

5.3 ZÁZNAMY ROZHovorŮ

Rozhovor s paní Klárou:

1. Kdy a jak jste se poprvé setkal/-la s východním myšlením?

„S východním myšlením jsem se poprvé setkala v roce 1985 a to díky literatuře, která se mi dostala do rukou.“

2. Jak dlouho se již tomuto myšlenkovému směru věnujete?

„O východní myšlení se zajímám již 28 let, z toho plně se mu věnuji asi 20 let.“

3. V čem vás východní myšlení ovlivnilo nejvíce a jak změnilo váš pohled na život?

„Východní myšlení mě ovlivnilo naprosto ve všem, především v celkovém přístupu k životu, k lidem, zvířatům, přírodě, věcem. Zkrátka ve všech aspektech života, které k němu patří.“

Co se týče změny mého pohledu na život, nejzásadnější bylo pochopit to, že vše co se děje, se děje pro poučení duše. K čemuž patří přijmout fakt, že nic není náhoda a vše má svoji příčinu. Uvědomění si, že nikdo v tomto vesmíru nám nemůže ublížit. Jsme to my, kdo si ubližují nebo naopak můžeme prospívat jen díky sobě a díky svým činům. Velice důležité je hledat štěstí v sobě samých a ne v druhé osobě, jiných věcech a vůbec v čemkoli, co je mimo nás. Tohle je věc, kterou si lidé v naší společnosti neuvědomují, a proto jsou nešťastní.“

4. Co pro vás východní myšlení znamená? Vnímáte ho spíše jako náboženství, filosofii nebo životní styl?

„Věřící člověk jej může nazývat náboženstvím, pro někoho je přijatelnější filosofie či myšlenkový směr. Ať si však vyberete cokoli, podstatou je však to, že se jedná o naprosto logický životní styl, který je v harmonii s vesmírem, lidmi a přírodou.“

5. Jak na váš zájem o východní myšlení reaguje vaše nejbližší okolí a rodina?

„Velice důležité v tomto ohledu je se nevnucovat a lidé, kteří se tomuto myšlenkovému směru věnují, to vlastně ani nedělají, vědí, že si každý musí najít vlastní cestu sám. V každém případě všichni moji blízcí jsou velmi tolerantní, což je vlastně základ, jakéhokoli vztahu. Důležité je, že hledáme pohled a věci, které nás spíše spojují, než rozdělují a to je velice důležité. Všimám si však, že i oni sami již

začínají uvažovat o věcech, které by je dříve ani nenapadly, jako na příklad o smyslu života apod.“

6. Z jakého důvodu, se dle vašeho mínění, lidé žijící v západní společnosti k východnímu myšlení obracejí více, než kdy předtím?

„Podle mého názoru jde především o to, že tlak, který naše společnost vyvíjí na jednotlivce je nesmírně silný. A každý tlak budí zase protitlak. Což znamená, že lidé hledají alternativu k tomuto materialistickému životu a odpověď nalézají v jiném systému hodnot, jako právě v tom východním, který je od materialismu naprosto oproštěn.“

7. Jak, podle vašeho názoru, může společnost založená na křesťanské tradici myšlenky východní filosofie přijmout a zda jsme schopni je pochopit?

„Může. Uvědomme si, že očistíme-li křesťanství od nánosu nepravd a úprav, které jsou bohužel podporované samotnou ideologií církve, nahlédneme na čistou pravdu sdělovanou pouze jinými slovy a názvy, které se málo liší od východní filosofie. Tohle je fakt, který si málokdo uvědomuje, žádné náboženství není špatné, ve své podstatě jde o jedno a to samé, to potom my lidé z něj děláme něco, co není a upravujeme si ho jen pro náš prospěch. Křesťanství je toho příkladem. Kdo však není zcela zaslepený (zvláště ateisté), může přijmout i tento způsob myšlení, včlenit ho do svého života a začít se jím řídit.“

8. Jakým způsobem můžeme východní myšlení využít k porozumění a následně i regulaci narůstajícího násilí v naší společnosti?

„Při studiu duchovních principů východního myšlení se dostáváme ke kořenům védské kultury, která stanovuje určité pravidla chování, která jsou obdobou křesťanského desatera. Jsou to etická a morální ustanovení, která mají s náboženstvím velice málo společného. Je to stanovený morální kodex člověka, platný v kterékoli společnosti, v každém čase. Stačí se jím jen řídit a to je způsob jak zamezit nebo regulovat současné násilí v naší společnosti.“

- 9. Myslíte si, že aplikace principů východního myšlení do naší společnosti může pomoci s řešením současných globálních problémů, se kterými se západní společnost potýká a neví si rady? (např. narůstající násilí a kriminalita, rasismus a vzájemná nesnášenlivost, ekologické katastrofy, chudoba vs. bohatství apod.)**

„Podstatné je si uvědomit, že není zapotřebí, aby se celá společnost obrátila na východní způsob myšlení. Ke zlepšení současné situace v západních státech stačí pouhý návrat k morálce a etice. Výchova v duchu slušnosti, porozumění, soucitu, ... to je cesta ze současných problémů a zároveň to je to, co si dnešní lidé tak málo uvědomují a podle mého názoru ani nechtějí uvědomit.“

- 10. Východní způsob myšlení a filosofie výchovu se vzděláním automaticky slučují, na rozdíl od naší společnosti, kde jsou tyto dvě složky rozděleny (výchova-rodina, vzdělání-škola). Který model je dle vašeho mínění pro jedince i společnost prospěšnější a proč?**

„Žádný vývoj se neděje odděleně. Vše souvisí se vším. Vzdělání a výchova se prolíná naprosto přirozeným způsobem. Jedno bez druhého je jako pták s jedním křídlem. To že v naší společnosti se snažíme tento vývoj rozdělit a místo toho, aby tyto dvě složky (rodina a vzdělávací instituce) alespoň spolupracovaly, přijde mi, že jsou často v opozici. Podle mého názoru je to jeden ze základních omylů našeho školství a celé naší společnosti, který může mít a má fatální důsledky.“

- 11. Východní pedagogika v sobě obsahuje a je postavena na morálních kodexech a etických principech, na rozdíl od naší společnosti. Myslíte si, že by zavedení těchto prvků mohlo působit jako prevence narůstající kriminality dětí a dalších problémů jako např. neúcta k autoritám a starším lidem, extrémní materialismus, neschopnost rozlišit dobré od zlého apod.?**

„Ano! Zavedením etickým a morálních principů či zásad, jak jsem se již zmínila, je cestou, ze současné situace. Nesmíme však zapomenout na to, že děti (i dospělí) se neučí jen mentorováním, ale především příkladem. Na příklad, pokud maminka nebo oba rodiče kouří a pijí alkohol, je to v očích dítěte normální a správné. Zavést tedy etiku a morálku do výchovy? Ano, samozřejmě, ale musíme se jimi řídit i my sami, což většinou bývá kámen úrazů. Nemůžeme chtít po dětech, aby žily dle morálních zásad, byly slušní a pokorní, když sami takoví nejsme.“

12. Co v současné době považujete za největší populační či sociální problém v naší společnosti a jak by nám aplikace principů východního myšlení mohla v jeho řešení pomoci?

„Za současný největší problém naší společnosti považuji to, že lidstvo obrátilo žebříček hodnot vzhůru nohama a od toho se vše odvíjí. Proto je podle mého názoru nesmírně důležité vrátit pravým hodnotám váhu (jako jsou například: pravda, čest, poctivost, ctnost,..) a od základů rozmetat nynější hodnotový systém, který podle mě žádné hodnoty ani neobsahuje. Po té na těchto nových základech vychovat novou generaci. Otázkou však zůstává: Kdo je vychová?“

Rozhovor s paní Monikou:

1. Kdy a jak jste se poprvé setkal/-la s východním myšlením?

„Poprvé jsem se setkala s jógou v osmi letech, kdy mi jeden známý mé matky ukazoval některé jógové pozice. Cítila jsem, že to je to, co potřebuji. Od té doby jsem se začala o jógu zajímat.“

2. Jak dlouho se již tomuto myšlenkovému směru věnujete?

„Mám-li počítat od osmi let, tak to je už 48 let. Do kurzu jógy jsem začala chodit, když mi bylo dvanáct. Po roce byl kurz zakázaný, ale po dvou letech se otevřel jiný a od té doby cvičím pravidelně.“

3. V čem vás východní myšlení ovlivnilo nejvíce a jak změnilo váš pohled na život?

„Východní myšlení mi vysvětlilo otázky, na které jsem do té doby nenašla odpověď. Například, proč někdo trpí, je nešťastný nebo nemocný umírá mladý, apod. Na to mi dopověděl zákon o karmě a převtělování. Líbilo se mi pojetí vesmíru jako jednoty, úcta k životu nejen lidí, ale všech bytostí k sobě navzájem, souznění s přírodou apod. Vnitřně jsem cítila, že to tak je.“

4. Co pro vás východní myšlení znamená? Vnímáte ho spíše jako náboženství, filosofii nebo životní styl?

„S východním myšlením jsem se ztotožnila, jak jsem se zmínila, již v útlém věku. Je mi velice blízké a je mojí životní filosofií a zároveň i životním stylem. Podle mého názoru tyto dvě složky (životní filosofie a životní styl) od sebe nelze oddělit a jedna vychází z druhé. Pokud přijmete nějakou životní filosofii, začnete automaticky žít

i životním stylem, který s ní souvisí nebo z něj vychází. Východní myšlení vnímám jako duchovní cestu.”

5. Jak na váš zájem o východní myšlení reaguje vaše nejbližší okolí a rodina?

„Matka také cvičí jógu, sestra necvičí, ale je psychicky nemocná a otec již zemřel. O jógu se sice zajímal, ale pouze teoreticky. Dá se však říct, že většina mého okolí můj zájem o východní myšlení vnímá velice pozitivně, v některých případech se o něj a o myšlenky, které s sebou přináší, začali sami zajímat.“

6. Z jakého důvodu, se dle vašeho mínění, lidé žijící v západní společnosti k východnímu myšlení obracejí více, než kdy předtím?

„Myslím si, že lidem chybí duchovnost, která zde byla v době komunismu potlačena. Také jim chybí vnímání a pochopení vesmírného řádu (dharmy). Je důležité si uvědomit, že východní způsob myšlení odpovídá nejnovějším poznatkům kvantové fyziky. Je to vlastně dávné védské myšlení, které bylo vlastní i našim prapředkům. Patříme do rodiny indoevropských jazyků a máme tedy společnou minulost s lidmi současné Indie, vše je propojeno a jedno souvisí s druhým. Dalším důležitým faktem, které si většina lidí neuvědomuje je to, že pohanství, které zde bylo před nástupem křesťanství, bylo védské náboženství, védská kultura, védské myšlení. Důkazem toho je nejen společný jazyk, ale i jména pohanských bohů vycházejí ze sanskrtským jmen původních védských bohů. Společný je i respekt ke všemu živému, uctívání stromů, rostlin, mnoha bohů, kteří reprezentují jedinou podstatu všeho. Je to návrat ke kořenům.“

7. Jak, podle vašeho názoru, může společnost založená na křesťanské tradici myšlenky východní filosofie přijmout a zda jsme schopni je pochopit?

„Uvědomme si, že křesťanství je zde pouhých 2 000 let. Vychází však z židovské tradice, která má mnoho společného s védskou kulturou. Myšlenky východu jsou tedy podobné s křesťanstvím. Všimněme si opět společných rysů a společných kořenů, ze kterých vše vychází, jakýkoliv myšlenkový směr či filosofie. Myslím si, že ten, kdo je otevřený, by neměl mít problém zachytit společné rysy, pochopit je a ponechat si to, co mu vyhovuje.“

8. Jakým způsobem můžeme východní myšlení využít k porozumění a následně i regulaci narůstajícího násilí v naší společnosti?

„Ten kdo pochopil myšlenky východu, se nemůže chovat násilně. Tohle je fakt, který je potřeba si uvědomit. Kdyby byly lidé k východnímu myšlení otevřenější, nemohla by mít společnost problémy s agresivitou a násilím. Mnoha agresivity se člověk zbaví pouze tím, že se stane vegetariánem.“

9. Myslíte si, že aplikace principů východního myšlení do naší společnosti může pomoci s řešením současných globálních problémů, se kterými se západní společnost potýká a neví si rady? (např. narůstající násilí a kriminalita, rasismus a vzájemná nesnášenlivost, ekologické katastrofy, chudoba vs. bohatství apod.)

„Určitě. Ale podstatné je to, že pouze nestačí seznámit se s myšlenkami. Je důležité, aby ho člověk pochopil a začal na sobě a sám se sebou také pracovat, což je dle mého názoru největší problém. Většina lidí se v dnešní době vymlouvá na čas, který nemá. Kdyby si však každý vyhranil alespoň půl hodinu denně, kterou stejně většinou stráví u sledování televize nebo dalšími jinými zbytečností a tento čas by věnoval sám sobě, byli bychom překvapeni, jak pozitivní vliv tato malá změna na naši osobnost a prožívání může mít. Takto by samozřejmě měla být vedena celá společnost, ale vše začíná u jednotlivce.“

10. Východní způsob myšlení a filosofie výchovu se vzděláním automaticky slučují, na rozdíl od naší společnosti, kde jsou tyto dvě složky rozděleny (výchova-rodina, vzdělání-škola). Který model je dle vašeho mínění pro jedince i společnost prospěšnější a proč?

„Je zřejmé, že západní způsob výchovy se příliš neosvědčil. Na děti nikdo nemá čas, rodiče chtějí mít určitý životní standart, honí se za penězi, poté mají výčitky svědomí a své děti si doslova kupují. Nemůžeme tedy potom od dětí čekat, že budou vychované a žít v souladu s etickými normami, když tak nežijí jejich rodiče a vůbec většina lidí v naší společnosti. Co se týče složek výchovy a vzdělávání je jasné, že rodina by měla vychovávat i vzdělávat a škola samozřejmě také. Tyto věci nejdou od sebe oddělit!“

11. Východní pedagogika v sobě obsahuje a je postavena na morálních kodexech a etických principech, na rozdíl od naší společnosti. Myslíte si, že by zavedení těchto prvků mohlo působit jako prevence narůstající kriminality dětí a dalších problémů jako např. neúcta k autoritám a starším lidem, extrémní materialismus, neschopnost rozlišit dobré od zlého apod.?

„Myslím, že problém je zakotvený už v samotných rodičích, kteří často nebyli takto vychováni a z toho důvodu ani oni sami nemají co předat svým dětem, protože to nezažili, neví jak... V současné době je dle mého názoru nejvyšší čas obnovit morálku a etiku, protože momentální stav naší společnosti je více než alarmující. Proč tedy nepřijmout nebo se alespoň neinspirovat právě východním myšlením, které má propracovaný a tisíciletími ověřený systém? Podle mě by byla aplikace jeho prvků a základů jistě velkou pomocí.“

12. Co v současné době považujete za největší populační či sociální problém v naší společnosti a jak by nám aplikace principů východního myšlení mohla v jeho řešení pomoci?

„Vláda peněz nad vším (zdravím, morálkou, atd.), honba za penězi a materiálními věcmi, násilí v televizi a ve sdělovacích prostředcích, nepochopení smyslu lidského života, rodiče nemají čas na své děti a na své rodiče, ztráta morálky ve vztazích a nezodpovědnost (rozvody bez ohledu na děti), lhostejnost jeden k druhému, naprostá ignorace problémů kolem nás apod. Myslím, že by tohle všechno aplikace východního myšlení mohla změnit, nebo alespoň určitým způsobem zmírnit nárůst těchto problémů. Bohužel, taková změna se však nestane jen tak, ze dne na den, ale je za potřebí vyvinout určitou snahu. Uvědomit si, co se kolem nás děje, a chtít s tím, něco udělat. Samozřejmě další věc je ta, že pokud by toto úsilí o společenskou změnu nastalo, i tak by to chtělo mnoho času, možná i několik generací.“

Rozhovor s paní Lucíí:

1. Kdy a jak jste se poprvé setkal/-la s východním myšlením?

„Otázkou je, co je to východní myšlení, protože to, co se rozšířilo v Evropě jako křesťanství, přišlo původně také z Východu. Ježíš studoval léta v Indii a ty prastaré principy, z nichž vzniklo ono desatero božích přikázání, tam byly dávno známy. On to jen přejal a přinesl tam, kde žil. Odtud se to rozšířilo i do Evropy. V józe jsou to

jamy a nijamy, příkazy pro vnitřní a vnější kázeň, které v sobě desatero obsahují, ale jsou ještě přesnější a jasnější s tím, že např. přikázání „nezabiješ“ se týká nejenom lidí, ale jiných živých bytostí, tj. hlavně zvířat. A je toho víc. Takže tyto střípky východní moudrosti jsem slýchávala už od maminky, když jsem byla malá, která to znala z křesťanství. Ale k józe jako takové jsem se dostala až později, kdy u nás začal kurz jógy v denním životě. Nicméně rozpor mezi křesťanstvím a jógou nevidím, jen určité nepřesnosti a zkreslení vzhledem k velmi dlouhé době, které uplynuly od doby Ježíše, který ty stejné pravdy a principy ve své době vyučoval.“

2. Jak dlouho se již tomuto myšlenkovému směru věnujete?

„Od svých 21 let doposud.“

3. V čem vás východní myšlení ovlivnilo nejvíce a jak změnilo váš pohled na život?

„Vzhledem k tomu, že jsem předtím neprošla žádnou náboženskou výchovou, i když jsem četla rozličnou duchovní literaturu, náš učitel mi vysvětlil a objasnil tolik věcí, které mi nesmírně pomohly a pomáhají v životě, např. jak funguje zákon karmy, co se dá považovat za špatné a dobré skutky, kterými si vytváříme svůj osud, což jsem do té doby takto přesně netušila, co má vliv na naše zdraví tělesné a psychické, což bylo tehdy pro mne nesmírně důležité, protože jsem trpěla nepochopitelnými pocity úzkosti. Je to tolik věcí, které mi rozšířily duchovní obzory a pomohly zkvalitnit můj život, že to nelze příliš popisovat. Naučila jsem mnohem lépe zvládat emoce, což mne v té době také trápilo. Zlepšilo se mi zdraví fyzické, mentální, odezněly pocity úzkosti se změnou výživy. Jemnější strava změnila celé moje tělo i vnímání světa. Rozšířily se mi obzory ve všech ohledech. Když člověk začne více rozumět sám sobě, automaticky začne více chápat ostatní bytosti i přírodu, vesmírné principy, vyšší smysl existence. Určitě jsem se stala více nesobeckou, než jsem byla. Snažím se myslet, mluvit i konat pozitivněji a smysluplněji než dříve, protože vím, že si vším vytvářím svou budoucnost. Jsem harmoničtější, odpovědnější, chápavější, pokornější, tolerantnější, pravdomluvnější, laskavější. Snažím se neposuzovat a více chápat, všechno a všechny bytosti více milovat, více přemýšlet. Nehoním se příliš za požitky, protože vím, že tím příliš nezískám. V neposlední řadě jsem získala nové přátele – kvalitní a dobré lidi, kteří na svém vývoji také stále pracují.“

4. Co pro vás východní myšlení znamená? Vnímáte ho spíše jako náboženství, filosofii nebo životní styl?

„Jóga není náboženství. Je to prastará původní moudrost, kterou předali dávní ríšiové – mudrci lidem, aby se lidé zbavili utrpení a dosáhli štěstí a svobody. Člověk, chce-li tohoto dosáhnout, musí jít pozitivním směrem, tj. změnit svůj dosavadní životní styl, nebyl-li dostatečně pozitivní a moudrý. Bere-li to někdo jen jako módní záležitost, tj. povrchně, nedočká se těch pozitivních výsledků, jen něčeho. Dnes se jóga stala módou, protože máme příliš mnoho stresu, nemocí a problémů a ví se, že jóga nabízí řešení těchto věcí a prakticky funguje. A právě proto někteří lidé využívají prastarou jógu ke komerčním účelům, což není dobré. Nemají hlubší znalosti jógy a snaží se hlavně vydělávat peníze, které jsou dnes pro mnoho lidí Bohem. Myslím si, že ale lidé, kteří hledají vyšší moudrost a realitu, toto nemůže uspokojit a časem to prohlédnou. Čím hlouběji se člověk do jógy ponoří, tím větší prospěch může získat. Ale určitý prospěch získává už z fyzických, dechových, relaxačních cvičení, očistných a meditačních technik. Je to praktická cesta a kompletní systém, který rozvíjí lidskou bytost po všech stránkách a obsahuje mnoho moudrosti, tj. i filozofii, která ve skutečnosti pomáhá ještě více než jen fyzické cvičení.“

5. Jak na váš zájem o východní myšlení reaguje vaše nejbližší okolí a rodina?

"Rodina chápe jógu jako něco, co po mnoha stránkách lidem pomáhá, např. na bolesti páteře apod. Vnímají to, že člověk má mít lepší vztah k přírodě, zvířatům, má se více starat o svoje zdraví. Přesto se říká, že člověk doma není prorokem, tj. nevěnují se józe tak jako já. Přejali z ní jen určité myšlenky, které souzní s jejich současným vývojem. Určité věci chápou, jiné ještě ne. A já jim to nevnucuji, protože ani ty nejlepší věci, ke kterým se člověk dostane, nelze nikomu vnucovat. Každý vše potřebuji zažít na vlastní kůži, pak ví, o čem to je.

V práci to brali jako něco pozitivního, protože viděli, že jsem se stala mnohem pozitivnějším člověkem. Viděli, že dobře zvládám práci, mám lepší koncentraci, lepší psychiku, že vyzařuji více lásky a porozumění než dřív. Nikdy jsem to nevnucovala. A někteří lidé se za mnou chodili radit, když měli zdravotní problémy, protože věděli, že bych to mohla z jógy znát. Když jsem odcházela z posledního zaměstnání, šéf mi řekl, že jsem slušný člověk. A v tom předposledním, že se semnou

dobře spolupracovalo, protože jsem se snažila nikoho zbytečně nestresovat a mít porozumění. To má pro mne osobně velký význam.“

6. Z jakého důvodu, se dle vašeho mínění, lidé žijící v západní společnosti k východnímu myšlení obracejí více, než kdy předtím?

„O józe se obecně ví, že dobře působí na páteř, klouby, svaly, mozek, žlázy, psychiku. Dnes je život plný stresu, který jóga dokáže více způsoby eliminovat. Každý člověk chce být šťastný, zdravý a chce se zbavit utrpení. A u jógy je potvrzeno mnoha desetiletími i tady na Západě, že funguje. Tady v naší zemi se cvičila už před více než 100 lety, takže ta zkušenost tady je. Ale zřejmě se tu cvičila i předtím. Jen ten systém tu byl trochu roztržštěný a náš učitel to prastaré vědění znovu sestavil tak, aby to bylo optimální pro dnešního člověka a tuto dobu. Ale jsou tam zachované všechny původní techniky. Navíc je tam technika relaxace, kterou v dávné době nebylo nutné se učit, protože lidé neměli tolik stresu a dokázali se rychle uvolnit. Lidé hledají vyšší smysl života, hledají odpovědi na ty nejdůležitější otázky, která si duše může klást. To v józe mohou najít. Přemýšlejí o situaci ve světě, o všech těch hrůzách, válkách, přírodních katastrofách apod. Kladou si otázky o vlastním osudu. Dá-li se ovlivnit. A jak? Přemýšlejí o Bohu. Na to vše jim východní myšlení může dát odpovědi. Chápu, že větší blahobyt a lepší technologie nejsou zárukou většího štěstí. Že to musí spočívat v něčem jiném. Myslím si, že lidé na Východě se věnovali více duchovnímu vývoji a duchovním naukám a lidé na Západě více rozvoji vědy, zkoumání přírody a materiálnímu a technologickému rozvoji. Dnes se tyto 2 polarities lidského výzkumu a pohledu na svět více prolínají, jakoby se to trochu obrací. Lidé na Východě se dnes více zabývají tím materiálním rozvojem a mnozí lidé i honbou za materiálními statky, protože vidí v TV, jak žijí lidé na Západě a chtějí by toho také dosáhnout. Ale mnozí si ještě neuvědomují tu odvrácenou tvář stále větší honby za naplněním tužeb, to ničení přírody, na které jsme existenčně závislí, ten nesmyslný stále vyšší ekonomický růst, všechny ty důsledky lidské chamtivosti. A mnozí lidé na Západě, kteří mají v tomto ohledu více zkušeností, už více chápu, že tento vývoj by mohl přinést zkázu celé lidské společnosti, zničení života na planetě Zemi. Vidí, že jsme se dostali do jakési slepé uličky, z níž je třeba najít cestu ven. Mnoho lidí tady dnes chápe, že je nezbytné žít jednodušším způsobem života více v souladu s přírodou. Že nelze donekonečna zneužívat nerostné zdroje Země a žít na úkor budoucích generací. Že nelze

dosáhnout štěstí, pokud všechno kolem nás nebude šťastné – matka Země, celá příroda a všechna ostatní stvoření, protože my jsme navzájem propojeni a navzájem se potřebujeme. Že přírodní katastrofy nejsou náhodnou záležitostí, která tu vždy byla. Každému následku předchází konkrétní příčina. A vidí, že bez určitých etických principů je život v lidské společnosti nesmírně problematický a nebezpečný. Lidé potřebují nějakou fungující ochranu před negativními jevy. A rozvoj vědy a nových technologií musí jít alespoň souběžně s rozvojem duchovním, ve kterém tady na Západě opravdu pokulháváme, tj. máme se co učit.“

7. Jak, podle vašeho názoru, může společnost založená na křesťanské tradici myšlenky východní filosofie přijmout a zda jsme schopni je pochopit?

„Problém je v tom, že lidé neznají vlastní pravdivou historii. Historie byla záměrně upravována tak, aby lidé byli zmateni a nenacházeli cestu ke světlu. Světlo přišlo z Východu. Život vzešel z Himálají, odtud se rozšířil po celé planetě. Proto právě v této oblasti se lidé nejvíce zabývali duchovním vývojem. V různých částech světa byla dříve védská kultura. I u nás. Byli to zemědělci, kteří žili v souladu se Zemí, přírodou i ostatními tvory a zabývali se duchovním vývojem. U nás to byli Keltové, Volchvové apod. Takže to tzv. východní myšlení nebo východní spiritualita nám ani nemůže být cizí nebo vzdálená. Tu prastarou moudrost si všichni více nebo méně neseme ve svých duších podle toho, kde a jak jsme my sami žili v našich minulých inkarnacích. Pravda je jen jedna. Jsou stejné jasné principy, které se prolínají všemi světovými náboženstvími – touha po štěstí, po míru, po lásce, naplnění přirozených tužeb a zdraví jako prvním předpokladu šťastného života. Nikdo nechce prožívat utrpení, nouzi, války, nemoci. Je třeba si vzájemně pomáhat, rozvíjet soucit, pochopení situace druhých, naučit se více chápat a dávat, více milovat. O tom mluví všechna světová náboženství.

Z hlediska křesťanství jde o nepochopení, považují-li východní nauky za něco cizího nebo jiného nebo dokonce něco, co odporuje Ježíšovu učení. Ať se Ho zeptají ve svých meditacích, jak to je. Všichni světci a Mistři, kteří kdy na Zemi pobývali, vždy učili stejnou pravdu. Důvod, proč přesto lidé stále trpí, je v tom, že jejich rady nechtěli a mnozí stále nechtějí poslouchat. Potom se budou muset učit ze sebou způsobeného utrpení. Proto se říká, že nevědomost je příčinou utrpení. Člověk se má o duchovní vývoj zajímat ve svém vlastním zájmu, aby zbytečně špatnými činy nevršil další negativní karmu, kterou by si v budoucnosti musel zase odžít. Dnes je

tady situace taková, že mnoho lidí netuší, čím si tuto špatnou karmu nebo špatný osud vytváříme. Podle toho také naše společnost včetně nejvyšší politiky vypadá. Knihy od Dr. Marty Foučkové „Jsem“ a „Já jsem,“ v nichž jsou popsány skutečné příběhy lidí, kterým se v různých podobách vracela jejich negativní karma v rozmezí více inkarnací, by se měli stát povinnou literaturou. Je to těžké, ale pravdivé čtení. A evidentně tyto věci spousta lidí ani netuší. Jinak by to tady vypadalo jinak. A nemuseli bychom řešit kriminalitu, rozkrádání státu a všechny ty problémy, jimž musíme čelit a jejichž řešení nás všechny stojí spousty peněz.“

8. Jakým způsobem můžeme východní myšlení využít k porozumění a následně i regulaci narůstajícího násilí v naší společnosti?

„Lidský intelekt potřebuje správnou výchovu. Prvním učitelem je matka, pak otec, sourozenci, přátelé, učitelé ve škole, pak duchovní učitel, nakonec člověk sám. Pokud v životě dítěte budou lidé, kteří sami nemají dobrý charakter a poznání, nevyroste z něj dobrý člověk. Náš učitel řekl, že rodiče dětí potřebují výchovu, tj. oni dětem předají dobré, ale i zlé, protože ještě nejsou dostatečně duchovně rozvinuti. Jde to z generace na generaci. Přenáší se to v genech. A pravdou je, že k rozvoji mnohdy nestačí jeden lidský život. Do škol by se měla vrátit etická výchova, ale to neznamená, že jen děti něco teoretického učit bez praktického zvládnutí, má valný smysl. Děti podobně jako zvířata stejně neomylně poznají realitu, která je za krásnými řečmi o dobru, tj. umí vycítit energii, která je za tím. Takže velice záleží na učitelích ve škole, jaký mají charakter, jakou mají energii nebo kvalitu. Děti potřebují živoucí vzory. Právě proto je pro každého člověka důležité mít dobré rodiče, dobré přátele a také duchovního učitele, který už nemá žádné negativní kvality, má čisté vědomí, čistou mysl, laskavé srdce a dobrý charakter.

Starí říšiové už v dávných dobách vytvořili tzv. rádžniti – pravidla pro život ve společnosti, která zaručovala všem lidem šťastný život. Ale lidé se tím dnes bohužel neřídí nebo to ani neznají. Byl to takový souhrn etických norem. Nicméně, i když lidé nechtějí poslouchat světce nebo mudrce, naučí je život sám. Podle zákona akce a reakce lidé dostávají zakusit to, co činí druhým. Někdy ale až v následných životech. Přesto díky utrpení, které duše zažívá, se změní její chování k ostatním, protože poznává, že se jí vrací její vlastní činy v jiné podobě. To ji přinutí se zabývat duchovním rozvojem, tedy pročišťováním vlastního charakteru, protože

pozná, že právě její vlastní špatné vlastnosti jí způsobily utrpení, kterému se chce vyhnout. Tak je to běh na dlouhou trať. Lidé by měli být učeni pravdě a příklady pozitivního způsobu života charakterních lidí v rámci vlastní rodiny i společnosti. Měli by číst knihy moudrých pozitivních lidí, kteří žili dobrým životem. A dívat se na pořady o moudrých pracovitých tvořivých a dobrých lidech, kteří vytvořili pro společnost něco dobrého. Neměli by se v TV a i jinde vysílat pořady plné násilí, hloupostí a na to by měl, dohlédnou stát, protože je to v jeho vlastním zájmu. Jinak nás to všechny stojí více peněz, které by mohly být vynaloženy na důležitější účely.

V knize o ájurvédě jsem si přečetla zajímavou tabulku. Jednalo se o 3 kategorie lidí. Lidé, kteří jedí hodně masa, kteří jedí méně masa a kteří nejedí žádné maso. A mnoho nejrůznějších charakterových vlastností a emocí jako je pravdomluvnost, harmonie, hněvivost, chápavost, laskavost, pracovitost, schopnost tolerance, empatie. Výsledek průzkumu ukázal, že čím méně masa člověk jí, tím je charakterově lepší, lépe se ovládá, nemá potřebu krást, lhát, je míruplný, harmonický, myslí mu to, má čistou mysl, nepodléhá tak snadno hněvu a různých vášním a touhám. Proto se vždy v duchovní výchově doporučovalo vegetariánství, protože bylo známo, že jsme to, co jíme. A nejde jen o kila. Jakou energii do sebe vložíme, takovou vyzařujeme a taková tvoří naše tělo, naši mysl, intelekt a náš charakter. Proto náš učitel řekl, že kdyby byli všichni lidé vegetariáni a všichni se věnovali józe nebo něčemu podobnému, že bychom měli ráj na Zemi. Vím, jak čistá strava ovlivnila mne, tak to chápu. Ale těžko to mohou pochopit lidé, kteří to nemají zažité. Bude to ještě dlouhá cesta. Ale jednou se to uskuteční.

Další věc – alkohol a drogy, které jsou také příčinou agresivity lidí a následného utrpení rodin a celé společnosti. Jsou země, kde není možné požívat alkoholické nápoje a nejsou tam takové problémy jako u nás. To je záležitostí vlády, která by to mohla a měla ovlivnit, tj. dovoz a výrobu tohoto zboží. I když z toho má stát určité daně, ve skutečnosti jsou náklady spojené s užíváním alkoholu a drog mnohem vyšší a utrpení mnohých lidí, kteří na tyto lidi doplácují, veliké. Ale sami státní úředníci to nemají zvládnuté. Kde není vůle, tam nebude cesta. Tomu, komu půjde o blaho naší země, se zasadí o různé pozitivní změny. Dalším problémem je elektrosmog, před nímž je dnes nutné se chránit. Má velice špatný vliv na psychiku lidí. A bylo by toho jistě mnohem více. Jogíni říkají, že je třeba více sázet stromy,

protože dávají lidem štěstí, nejenom kyslík. Tam, kde je více zeleně a více zdravých stromů, jsou lidé šťastnější.“

- 9. Myslíte si, že aplikace principů východního myšlení do naší společnosti může pomoci s řešením současných globálních problémů, se kterými se západní společnost potýká a neví si rady? (např. narůstající násilí a kriminalita, rasismus a vzájemná nesnášenlivost, ekologické katastrofy, chudoba vs. bohatství apod.)**

„Určitě ano, ale je to běh na dlouhou trať. Velice záleží na výchově dětí, protože ony jsou naší budoucností. Budou-li vychovávány moudrými a dobrými lidmi, kteří mají lásku k přírodě, zájem o vlastní duchovní rozvoj a nejsou chamtiví a nevědomí, půjdou také dobrým směrem a budou to stejné učit svoje děti. Je potřeba takto od malička, protože jako děti mají ještě otevřené podvědomí, jsou vnímavější a rychleji se učí, do nich vkládat dobré myšlenky a učit je prakticky pozitivnímu způsobu životu, nejvíce v rodinách, ale i ve škole apod.“

- 10. Východní způsob myšlení a filosofie výchovu se vzděláním automaticky slučují, na rozdíl od naší společnosti, kde jsou tyto dvě složky rozděleny (výchova-rodina, vzdělání-škola). Který model je dle vašeho mínění pro jedince i společnost prospěšnější a proč?**

„Na 1. místě musí být vždy etická výchova, na to by měla navazovat teoretická i praktická výuka dovedností, které jsou potřebné k životu. Tj. např. jak pěstovat plodiny, jak stavět domy, jak vařit, jak šít oblečení, apod. To je důležité pro život tady. Je důležitá výuka různých předmětů ve škole včetně PC a cizích jazyků pro ten světový život. Ale v rozumné míře. Příliš mnoho zbytečných informací zatěžuje mozkovou kapacitu a stejně je člověk nikdy nevyužije. Náš učitel řekl, že 80% informací na VŠ je zbytečných pro praxi. To je příliš mnoho. Je potřeba poznání, které lze aplikovat v praxi. Ne kvanta informací, ale více kvalitních a využitelných. Je třeba rozpoznat u dětí jejich talenty a od určitého věku je zaměřit na rozvíjení jejich specifických vloh. Není dobré, aby se zabývaly něčím, co jim nesedí. Nebylo by to dobré pro nikoho. Ale všeobecný přehled a určité základní znalosti musí mít, ty jim pomohou v životě. Výchova bez etiky a pozitivních příkladů je pro společnost nebezpečná. U nás to více nahrazuje rodina, ale měl by se na to klást důraz i ve školách a sdělovacích prostředcích, protože je to velice důležité. Nejde o náboženskou výchovu, spíše o etickou. Na to by měl zase dohlédnout stát. Měli by

tady vládnout moudří pokorní lidé, kterým půjde o blaho celé naší společnosti. Ale toho se ještě asi dlouho nedočkáme.“

11. Východní pedagogika v sobě obsahuje a je postavena na morálních kodexech a etických principech, na rozdíl od naší společnosti. Myslíte si, že by zavedení těchto prvků mohlo působit jako prevence narůstající kriminality dětí a dalších problémů jako např. neúcta k autoritám a starším lidem, extrémní materialismus, neschopnost rozlišit dobré od zlého apod.?

„Ano, ale jen praktická cesta něco změní. Jen teorie nestačí. Nejlepší je, když lidé praktikují jógu nebo něco podobného a stravují se čistou přírodní stravou. To je může skutečně změnit k lepšímu. Tuny teorie jsou ničím ve srovnání s gramem praxe. Musí si prožít např. účinky jógových ásán, dechových cvičení, relaxace a meditace sami na sobě. To vše má velice harmonizující účinky. Lidé jsou pak šťastnější, uvolněnější, láskyplnější. Také by měli trávit více času v čisté přírodě. Tím se mohou stát lepšími lidmi. A mohou rozjímat o moudrých myšlenkách, které nám zanechali naši předkové, kteří měli více zkušeností.

Ale musím podotknout, že mnozí mladí lidé nemají úctu k tzv. autoritám prostě proto, že cítí, že tito lidé nejsou tak dobří a úžasní, jak si možná sami o sobě myslí. Naše tzv. celebrity. Oni si skutečnou úctu opravdu ani nezaslouží. A mladí lidé to často podvědomě cítí, že jejich duše i řeči jsou jakoby prázdné a falešné. Tak je potřeba to odlišit a neodsuzovat je. Prostě jsou už vývojově dál. A ti dospělí by se měli učit od nich. Ale obecně je třeba, abychom se k sobě navzájem chovali laskavě a snažili se naslouchat a chápat jeden druhého. A také se snažit vidět v těch druhých to, v čem jsou dobří. To lze ocenit. Je třeba ctít všechny učitele i rodiče. Ale ti by na sobě měli pracovat a být dobří, aby si tu úctu zasloužili.“

12. Co v současné době považujete za největší populační či sociální problém v naší společnosti a jak by nám aplikace principů východního myšlení mohla v jeho řešení pomoci?

Jedna z nejhorších věcí je, že lidé nemají žádné sociální jistoty, protože i duchovní vývoj musí být založen na určité materiální úrovni. Člověk musí mít určité zázemí, aby se mohl rozvíjet k duchovním výšinám. Je-li v nouzi a nemá šanci sehnat práci, nemá na nájem apod., je pod vodou a nemůže mít ani mysl zabývat se něčím, co nás přesahuje. Ten základ musí být. Ne nějaký přepych, ale přiměřené zázemí. Zlatá střední cesta. Příliš mnoho ani příliš málo hmotných statků není dobré. Když je stát

chudý a rozkradený, není dost ani pro sociálně potřebné, i kdyby sociální pracovníci odváděli tu nejlepší práci. Hmotné zázemí je důležité. Jóga mluví o principu artha, tj. dosažení určitého blahobytu, aby člověk mohl žít pohodlný život a mohl pohostit i přátele apod., to znamená, ne jen tak přežívat, jak to dnes spousta lidí u nás má. Pak nemohou mít o nějaké duchovní nauky ani zájem, když jsou zahlceni existenčními starostmi. Veliký problém je, že nejsme soběstační v zemědělské výrobě a stále se zastavuje další zemědělská půda. Prozatím se bez potravin neobejdeme. A většinou se sem pak dováží méně kvalitní potraviny ze zemí EU, které jsou plné pesticidů apod. A to pak má vliv na naše zdraví, ale i psychiku. Jsme tím pak oslabení a zhoršuje se kvalita našeho života. Potřebujeme bioprodukty, které mají lepší energii, více minerálů a vitamínů, abychom nebyli závislí na farmaceutických společnostech a jejich výrobcích. Vše bychom měli získat z přirozené stravy. To vše může výrazně zlepšit naše zdraví. Co se týče skladby stravy v ČR, jsme pozadu za jinými zeměmi v Evropě. Proto je u nás tak vysoká nemocnost lidí, což zase přispívá k tomu, že jako stát chudneme. Nemluvě o zbytečném utrpení těch lidí a jejich blízkých. Je zde velice málo informací o správné výživě, je v tom spousta rozporů a lidé pak už nevědí, co je skutečně zdravé a co je vlastně správné. Velice důležitá je samozřejmě i ochrana životního prostředí, přírody, vodních toků, hor, lesů, spodních vod. To vše má na nás všechny obrovský vliv. Na naše zdraví, psychiku, energii, celkový duchovní i materiální rozvoj naší země. I z turistického hlediska je to pro nás důležité, protože to může být zdrojem příjmů pro naši zem. Je velice důležité sázet stromy, ty nám dávají štěstí, plody, kyslík, léčivou energii. Mělo by se zastavit nesmyslné drancování přírody a kácení zdravých stromů, není-li to skutečně nezbytné.

Východní myšlení říká, že člověk má mít tolik dětí, z kolika dokáže vychovat dobré lidi, kteří budou mít rozvinuty schopnosti a talenty v takové míře, že nebudou závislí na společnosti a rodičích, ale užijí sebe i své rodiny a budou pro společnost přínosem. Jinak je lepší děti nemít, protože se stanou pro všechny problémem. Je potřeba mít zodpovědný přístup k životu. Není dobré dávat děti do jeslí ani do školek, ale je dobré, aby byly v kontaktu s jinými dětmi. A hlavně co nejdéle u matky. To je dnes hůře realizovatelné, protože lidé jsou materiálně nároční. Ale má to vliv na celý další vývoj dítěte, na jeho psychiku. V budoucnosti se to takovým rodičům může vrátit. Např. v hinduistických i muslimských zemích existuje podobný

system a jsou tam mnohem harmoničtější rodiny, které se samy starají o děti i staré členy rodiny. Samozřejmě, že děti chodí do škol, ale později. Je důležité vytvářet harmonii v rodinách, aby děti z domova neutíkaly na ulici a do špatné společnosti. Ony potřebují lásku a čas rodičů, ne tolik hraček a hmotných věcí. Co dostanou, to budou dávat dál. Kdo si toto uvědomuje, cestu si může najít. Vždycky musíme vycházet sami od sebe, nečekat až nastane lepší doba. My musíme být tou pozitivní změnou, kterou chceme vidět ve společnosti. Ale samozřejmě každý máme jiné možnosti, jiný osud.

Osobně si myslím, že bychom neměli přijímat utečence z jiných zemí, nedokážeme-li se postarat o vlastní občany. A měli bychom se postarat o ty nejubožejší, tj. lidi bez domova, aby měli alespoň přes zimní období střechu nad hlavou. V mnoha zemích EU existuje sociální bydlení, u nás je to velký problém. Mnoho lidí je toho názoru, že by bylo dobré zrušit senát, oklestit různé úřady a ušetřené peníze věnovat na výstavbu těchto sociálních levných bytů. Hlavně zastavit další rozkrádání země, ať už vnitřní nebo vnější. Mimo jiné, také alespoň omezit prodej alkoholických nápojů, cigaret a úplně zrušit herny a podobná zařízení. Takové věci jsou v mnoha zemích na Východě zakázané. Proč by to nemohlo jít u nás? V mnoha městech Indie není možné sehnat ani kapku alkoholu. Místo hospod jsou tam čajovny. A neměli bychom posílat naše vojáky do nesmyslných bojů, které slouží jakýmsi pochybným zájmům určitých lidí, které pracují pro negativní síly. Ale mírové jednotky, lékaře na pomoc postiženým, to ano! Protože tím vším se utváří karma našeho národa. Karmy nejsou jen osobní a rodinné, ale existují i karmy národů. Nemělo by se vyrábět tolik zbraní, ale více věcí potřebných pro život, ale v lepší kvalitě. Sezónní výrobky znamenají větší drancování přírodních zdrojů Země a následné větší znečištění. Stáváme se planetou odpadků. Neustálý ekonomický růst je nesmyslný, to také znamená neustálé drancování Země. Dnes jde o udržitelný rozvoj. Ve světě je nadvýroba nekvalitních výrobků, které se stávají neprodejnými. Vždycky je důležitější kvalita než kvantita. Toto vše může ovlivnit vláda utvořená z lidí, kterým by šlo o blaho nás všech. Možná by pro nás bylo dobré vystoupit z EU, protože členství v EU nás stojí spoustu peněz a je otázkou, kolik nám přináší prospěchu a kolik ztratí?

Na naši planetu se rodí tzv. křišťálové nebo duhové děti. Náš učitel řekl, že to jsou světci z vyšších dimenzí. Až tyto děti dospějí a převezmou vedení naší země,

můžeme se dočkat příznivějšího vývoje. Protože tyto děti mají čistší vědomí, nebudou lhát, krást. Mají rozvinuty vyšší čakry, intuici. Jsou moudřejší. My bychom se měli učit od nich a od Mistrů a pracovat na sobě skrze jógu a podobné systémy tak, abychom dokázali pročistit svoje vědomí, svou mysl, intelekt a duši.“

Rozhovor s paní Annou:

1. Kdy a jak jste se poprvé setkal/-la s východním myšlením?

„S východním myšlením jsem se poprvé setkala tak, že jsem začala chodit do cvičení jógy, to bylo asi kolem roku 1990, kdy se jóga začala cvičit v Jedovnicích. Nejdříve to pro mě bylo pouze o fyzickém cvičení, ale později jsem se začala zabývat i duchovní stránkou. Dále také o tom, kde jóga vznikla, co je jejími přednostmi, kdo ji pro nás sestavil a dostala jsem se k našemu učiteli a mistru svámímu Mahéšvaranandovi (známý jako Svamidži). Začala jsem jezdit na jeho přednášky, které na mě velice zapůsobily.“

2. Jak dlouho se již tomuto myšlenkovému směru věnujete?

„Tomuto myšlenkovému směru se tedy věnuji už 23 let, ale svoji první mantru⁹⁴ jsem obdržela až v roce 1994. Mantru jsem dostala od svého mistra, o kterou jsem sama požádala. Tímto nejužším poutem se svým učitelem jsem sama sebe ujistila, že po této cestě chci jít dál. Mantra je pro duchovně hledajícího člověka velikou posilou a oporou.“

3. V čem vás východní myšlení ovlivnilo nejvíce a jak změnilo váš pohled na život?

„Východní myšlení úplně změnilo celý můj život. Začala jsem zcela jinak uvažovat, změnila jsem životní styl a tím se změnilo i vše kolem mě. Uvědomila jsem si, že jsem se na tomto světě nenarodila náhodou, ale s určitým posláním, které bych měla krůček po krůčku realizovat, stejně tak, jako všichni ostatní lidé. Změnil se i můj pohled na všechny živé tvory a tím nemyslím jen na lidi, ale také zvířata. Naučila jsem se všechny milovat a především jim neublížovat, protože nezabíjet je

⁹⁴ *Mantra* – posvátné slovo nebo souvětí, jehož opakováním se dosahuje plného soustředění, používá se především v józe

nejdůležitější vesmírný zákon. Začalo být pro mě důležité, abych byla příkladem dobrého chování pro druhé. Uvědomila jsem si lásku k přírodě a potřebu na sobě neustále pracovat, vše si plně uvědomovat a zároveň prožívat. Uvědomila jsem si, že je velice důležité prohlubovat dobré vlastnosti, zbavovat se těch negativních a mít pozitivní myšlení. Byla to opravdu velká změna.“

4. Co pro vás východní myšlení znamená? Vnímáte ho spíše jako náboženství, filosofii nebo životní styl?

„Východní myšlení v sobě zahrnuje úplně všechno. Je nad náboženské, uznává všechny cesty, které vedou k duchovnímu cíli, ať jsou jakékoli. Nedá se říci, zda je to jedno nebo druhé, protože jedno, nemůže být bez druhého a tvoří celek. Je to tedy, jak náboženství, tak filosofie i životní styl. Záleží na každém z nás, co je pro nás přijatelnější, co z toho přijme za své a jakou cestu si vybere, protože všechny cesty směřují pouze k jednomu cíli.“

5. Jak na váš zájem o východní myšlení reaguje vaše nejbližší okolí a rodina?

„Rodina moji změnu z počátku příliš nevnímala. Děti již byly dospělé a nežily s námi. Jinak to však bylo s mým manželem, který si změn začal brzy všimnout a nesouhlasil s nimi, dá se říct, že je odmítal. Nebylo to pro mě vůbec lehké. Věděla jsem však, že silou nic nezměním. Vyzbrojila jsem se proto trpělivostí a nakonec se to vyplatilo. I když to byla velice dlouhá cesta, dnes už je situace úplně jiná. Manžel dokonce přijal vegetariánskou stravu, podporuje mě v navštěvování seminářů a v mnohém změnil svoje chování i postoje, včetně názoru na život.“

6. Z jakého důvodu, se dle vašeho mínění, lidé žijící v západní společnosti k východnímu myšlení obracejí více, než kdy předtím?

„Podle mého názoru je to především tím, že se o východním myšlení dnes mnohem více mluví, dříve to bylo naprosté tabu. Současný názor a zájem o východní myšlení je také v naší společnosti hodně spojován s jógou. Dalo by se říci, že jóga je dnes velice moderní záležitostí. Možná proto, že je mnoho druhů jógového cvičení, každý si může najít to, co potřebuje nejvíce a mimo jiné je jógové cvičení vždy spojeno s vnitřním uvolněním, jež má velmi pozitivní vliv na způsob našeho myšlení i chování. Na základě těchto cviků a zklidnění naší dnes velice přehlcené mysli, si lidé všimají o poznání více druhých. O to, jak se chovají a jak vystupují na veřejnosti. Problémem dnešní doby je to, že převážně většina lidí má myšlení materialistické. Jsou pro ně nejdůležitější peníze a majetek, zatímco východní

myšlení je tomu pravým opakem a je postaveno na upřednostňování duchovních hodnot. Lidé žijící ve východní společnosti se zabývají a kladou si otázky, jako např. Jaký jsem člověk? Umím se starat o druhé, nejsem sobecký a nemyslím pouze na sebe? Umím pomáhat druhým, umím jim naslouchat? Miluji všechny tvory i zvířata? Neublížuji jim? Člověk, který takto smýšlí, je ve svém nitru mnohem spokojenější, lépe se vyrovnává s obtížnějšími situacemi a umí být opravdu šťastný. Podle mého názoru, i když lidé v západní společnosti docílili velkého pokroku a rapidně se zvýšila jejich životní úroveň, přesto nejsou šťastní a začínají si klást otázky, na které jim může odpovědět právě východní myšlení.“

7. Jak, podle vašeho názoru, může společnost založená na křesťanské tradici myšlenky východní filosofie přijmout a zda jsme schopni je pochopit?

„Pravda je ta, že všechna náboženství vlastně směřují k jednomu cíli, přestože každé trochu odlišným způsobem. I křesťané mají desatero přikázání, které by měli dodržovat. Faktem je to, že by se nad sebou měli více zamýšlet a uvědomit si, jestli se opravdu chovají tak, jak jim to jejich víra hlásá a zda tomu opravdu věří? Podle mého názoru se však většina křesťanů, co hůře i jejich „pastýři“, touto otázkou příliš nezabývají. Tím nechci říct, že se tak chovají všichni věřící, jsou jistě mezi nimi i ti správní, kteří daná pravidla dodržují a věří jim. I mezi lidmi vyznávající východní styl myšlení se najdou ne zrovna ti nejlepší. Záleží tak na každém z nás, jakou cestu si vybereme a po které chceme jít. Člověk má svobodnou vůli a může si vybrat, jak naložit se svým životem.“

8. Jakým způsobem můžeme východní myšlení využít k porozumění a následně i regulaci narůstajícího násilí v naší společnosti?

„Každý z nás je plně odpovědný za svoje činy! Tohle je fakt, který by si každý z nás měl uvědomit. Další nesmírně důležitou pravdou je uvědomění si, že to co dáváme, se nám opět vrátí! Což je neúprosný, ale naprosto zásadní vesmírný či karmický zákon, který funguje naprosto dokonale. Kdo kolem sebe rozdává dobro, lásku, pokoru a štěstí, tomu se v životě povede dobře. Kdo kolem sebe šíří jen utrpení, násilí, krutost, bolest, tomu se vše vrátí stejným způsobem. Je potřeba, aby si tento fakt lidé uvědomili a tyto základní věci jim vštěpovat do paměti. Pokud by si tento jiný způsob myšlení osvojilo více lidí, neměli bychom problémy s násilím, agresivitou, korupcí a dalšími problémy současné západní společnosti.“

9. **Myslíte si, že aplikace principů východního myšlení do naší společnosti může pomoci s řešením současných globálních problémů, se kterými se západní společnost potýká a neví si rady? (např. narůstající násilí a kriminalita, rasismus a vzájemná nesnášenlivost, ekologické katastrofy, chudoba vs. bohatství apod.)**

„Všechno má své kořeny hodně hluboko. Lidé opustili víru, přestaly pro ně existovat jakékoli mantinely, fakt, že všechno má své hranice a meze. Původ všeho musíme hledat v jádru věci, tedy v rodině, kde v současné době rodiče nejsou pro své děti tím správným příkladem. Nevštěpují jim správné vlastnosti a hodnoty vedoucí k plnohodnotně prožitému životu. Děti na základě toho pak nevědí, co je správné a co špatné, jaký je rozdíl mezi dobrem a zlem, co je legální a co protizákonné? Rodiče se nesnaží pro svoje děti vybudovat pevné zázemí, kde by se cítily v bezpečí. Místo toho se věnují svým zálibám, myslí především na svoje potřeby a děti nechávají na pospas ulici, médiím, společnosti, ve které si vlastně ani oni sami se sebou neví rady a ztrácí se v ní. Výsledek je tak odstrašující, jak jej známe ze současného života.

Musíme se učit lásce, nejen k sobě, ostatním lidem a živým bytostem, ale také k přírodě. Příroda je živý organizmus, který reaguje na naše chování. A když jí ubližujeme už tolik, že to není schopna unést, začne se přirozeně bránit. Výsledkem jsou přírodní katastrofy, hurikány, zemětřesení, povodně, náhlé změny klimatu apod. Nemůžeme jen nečinně přihlížet, ale je potřeba s tím začít něco dělat. I malými krůčky jako např. třídit odpad, šetřit naše ovzduší, lesy atd. Tato změna musí začít u každého jednotlivce. Přestože to jsou jen opravdu malé kroky, naše Země to ocení. Je třeba vštěpovat mladé generaci, že bohatství, luxusní domy a přepychová auta, nejsou tím, co bychom k životu nezbytně potřebovali. Mnohem důležitější je to, zda jsme v životě sami se sebou opravdu spokojení, vyrovnaní, jestli máme kolem sebe dobré lidi, zdravé děti apod. Právě východní myšlení hlásá, že nejšťastnější je ten, který má na první pohled málo, ale ve svém nitru je na sebe hrdý, šťastný a spokojený. Má svou pevnou víru, svého Boha, který mu pomáhá, chrání jej a pomůže mu vždycky, když se situace zdá být neřešitelná. A v tom je největší bohatství.“

- 10. Východní způsob myšlení a filosofie výchovu se vzděláním automaticky slučují, na rozdíl od naší společnosti, kde jsou tyto dvě složky rozděleny (výchova-rodina, vzdělání-škola). Který model je dle vašeho mínění pro jedince i společnost prospěšnější a proč?**

„Je jisté, že prospěšnější je model východní. To že se v naší společnosti výchova od vzdělávání oddělila, považuji za velký problém. Teoreticky by to nemuselo mít tak hrozné následky, kdyby tyto dvě složky (rodina a škola) spolupracovaly a vzájemně se doplňovaly. V současné době mám však dojem, že jsou spíše v opozici a jeden hází vinu na druhého, což neprospěje nikomu, ani nám, ani společnosti a už vůbec ne dětem!“

- 11. Východní pedagogika v sobě obsahuje a je postavena na morálních kodexech a etických principech, na rozdíl od naší společnosti. Myslíte si, že by zavedení těchto prvků mohlo působit jako prevence narůstající kriminality dětí a dalších problémů jako např. neúcta k autoritám a starším lidem, extrémní materialismus, neschopnost rozlišit dobré od zlého apod.?**

„Určitě. To jak se dnes děti chovají, nemají žádné vzory, nic pro ně není autoritou, ničeho si neváží, vše kolem sebe posuzují z materiálního hlediska, je výsledek vymizení morálních a etických hodnot z našeho běžného života. Pravdou je, že samotné děti za to nemohou. To my, rodiče a dospělí, jsme odpovědní za současný stav naší společnosti. My sami nejsme pro své děti dobrým příkladem, na jehož principech stojí i východní filosofie. Dokud si to však neuvědomíme a nezačneme s tím opravdu něco dělat, nevím, kam až tato situace může zajít a jaké bude mít následky.“

- 12. Co v současné době považujete za největší populační či sociální problém v naší společnosti a jak by nám aplikace principů východního myšlení mohla v jeho řešení pomoci?**

„Jako největší problém současné společnosti vidím především ve změně kvalitních hodnot a norem, které nahradily hodnoty povrchní, materiální a pomíjivé. S tím souvisí i absence výchovného vzoru, s čímž se ruku v ruce vytrácí i zmíněná autorita a respekt ke komukoli a čemukoli. Přijde mi, že morálka, pravda, čest a odpovědnost jsou v dnešní době přežitkem a kdo tyto slova používá, anebo dokonce zná jejich pravý význam, jako by do této společnosti ani nepatřil, což mi přijde velice smutné. Další problém vidím v tom, že dnešní lidé nemají žádnou

osobní vizi, přání, touhy nebo sny, aniž by byly povrchní. Velmi negativní vliv mají i masmédia, jejichž moc je v dnešní době ohromující a bohužel nepropaguje a nevštěpuje lidem ty správné hodnoty a vize, ale pravý opak. Současný životní styl je tolik dynamický a vše je tak zrychlené, že lidé nemají čas se nad prožitými věcmi zamyslet nebo je dokonce vstřebat. To vede k tomu, že v současné době nejsme schopni vnímat jemné podněty a vesměs se pozastavujeme jen nad tím, co nás opravdu šokuje. Ztrácíme tedy smysl pro jemnost a intuici, což se promítá i v rodinném životě a ve fenoménu dnešní doby, což jsou neúplné rodiny, ve kterých vyrůstají naše děti. Těch problémů je tedy opravdu celá řada a můžeme si za ně sami, svou arogancí, lhostejností a pýchou. Přitom by stačilo, abychom si opět vštíplili pouze základní lidské hodnoty a vlastnosti, které obsahuje právě i východní filosofie.“

5.4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ (VYHODNOCENÍ V RÁMCI ÚVAHY)

První část výzkumných otázek obsahuje informace, které pojednávají o dotazovaných a popisují jejich vztah k východnímu myšlení. Některé z nich se k tomuto myšlenkovému směru dostaly až v dospělém věku, některé již v dětství. V každém případě jsou všechny dotazované velice zkušené a východnímu myšlení se věnují již několik desítek let. K tomuto myšlenkovému směru se dostaly nejdříve skrze literaturu a jógu. Zprvu tedy šlo o fyzické cvičení, které jim velice pomáhalo především po stránce fyzické. Na základě toho se však později začaly zajímat také o stránku duchovní. Je důležité si uvědomit, že studovat východní myšlení a tomuto směru se věnovat jak prakticky, tak i teoreticky, bylo v tehdejší komunistickém režimu zakázáno. O to je obdivuhodnější, že tito lidé se přes to všechno nenechali svést ze své cesty a východnímu myšlení se věnují dodnes. Co se týče otázky „V čem vás východní myšlení ovlivnilo nejvíce a jak změnilo váš pohled na život?“ odpověď byla jasná a jednotná. „Ve všem!“. Jednalo se tedy o změnu celkového přístupu k životu, k lidem, zvířatům, přírodě. Všechny si uvědomily fakt, že nic na tomhle světě se neděje náhodou, vše má svůj smysl a každý zde má své místo. Dokonce se dá mluvit o jakémsi poslání, které zde každý musí naplnit, aby jeho duše mohla jít dále. To vše samozřejmě přímo souvisí s karmickými zákony. Dá se říci, že tento myšlenkový směr dokáže zodpovědět otázku, kterým i teď spousta lidí nerozumí, jako na příklad: proč někdo

trpí, je nešťastný, nemocný, umírá mladý? Odpověď je jednoduchá a není to o tom, že se jedná o „vůli Boží“, ale každý si svůj osud tvoříme sami svými vlastními činy a jsme tedy strůjci svého vlastního štěstí nebo neštěstí. Zajímavá myšlenka byla také ta, že každý musíme ono štěstí hledat sám v sobě a ne v druhých lidech nebo věcech. Pokud začneme rozumět sami sobě, začneme lépe chápat i všechny ostatní a tím i celý svět. Co se týče zodpovězení otázky, co tedy je východní myšlení, zda náboženství, filosofie či životní styl? Odpovědi byly na první pohled různé, jako na příklad, že se jedná o logický životní styl, či duchovní cestu. Podstata všech odpovědí však byla jednotná a to, že ono východní myšlení v sobě zahrnuje úplně všechno. Je jedno, jak si to každý pojmenuje, protože vše směřuje k jednomu a stejnému cíli. Mě zaujalo naprosto logické a věcné vysvětlení, které východní myšlení popisuje jako praktickou cestu a kompletní systém, který rozvíjí lidskou bytost po všech jejich stránkách. Zde jsem tedy navázala na první kapitolu teoretické části, která o definici východního myšlení teoreticky pojednává a zde tedy máme srovnání se zkušeností a praxí respondentek.

Poslední otázka opět zasahovala do soukromého života dotazovaných a jejich blízkého okolí. Jak tedy okolí vnímá životní změnu, která provází jejich nejbližší? Zajímavé je, že přestože blízké okolí může z počátku jednat negativně nebo dokonce tuto změnu odmítat, postupem času se ukáže, že je tato změna velice pozitivní nejen pro danou osobu, které se to přímo týká, ale i pro všechny ostatní. Na čem se dotazované jednoznačně shodly, bylo nevnucovat! Každý si na určité věci musí přijít sám, ať už dříve nebo později. Faktem je, že i přes všechny překážky a konflikty nakonec i ostatní členové rodiny, či přátelé začali uvažovat o věcech, které by je předtím ani nenapadli, jako například o smyslu života, co tady vlastně dělám? Proč tu jsem? apod. Velice mě zaujala odpověď jedné z dotazovaných, kde se zmínila o tom, že je důležité hledat věci, které nás spojují a ne ty, co nás rozdělují. Kéž bychom tak uvažovali všichni...

Další část otázek pojednává o východním myšlením ve vztahu k naší západní společnosti. Dotazované se nezávisle na sobě shodly na tom, že současná západní společnost klade na jednotlivce obrovský tlak. Tento neustále se stupňující stres nás nakonec pomalu, ale jistě nutí smýšlet poněkud jiným způsobem. Lidé na západě začínají hledat alternativu k tomuto materialistickému způsobu života a odpověď nalézají v naprosto odlišném systému hodnot

východní kultury. Pravdou však také je, že většina lidí si východní myšlení spojuje s jógou, která je v dnešní době velice moderní záležitostí. Přesto nemůže být sporu o tom, že pravidelné cvičení jógy má velice pozitivní vliv nejen po fyzické stránce, ale díky nejrůznějším uvolňovacím praktikám a relaxacím také na samotnou psychiku jedince. I to je způsob, jak se v dnešní době, alespoň částečně vyrovnávat se stresem. Ať už se lidé na západě k východnímu myšlení obrací z jakéhokoli důvodu, jedno je jisté a to fakt, že jim něco schází. Hledají vyšší smysl života a odpovědi na otázky, na které jim je právě východní filosofie schopna odpovědět. Zajímavá byla pro mě i myšlenka, že samotné pohanství, které tu bylo před křesťanstvím, pramení z védské kultury. Na základě toho lze soudit, že dnešní zvýšený zájem západu o východní myšlenky a filosofii tedy spočívá spíše v jakém si návratu ke kořenům, než v něčem neobvyklém nebo zcela novém. Na to navazuje další otázka, týkající křesťanství a toho, zda jsou lidé ovlivněni křesťanskou tradicí vůbec schopni tyto myšlenky pochopit a přijmout? K mému velkému překvapení jsem z odpovědí dotazovaných zjistila to, co si většina lidí neuvědomuje stejně tak jako já. Všechna náboženství a jejich stěžejní myšlenky vycházejí z védské kultury a tudíž mají stejné kořeny a vedou ke společnému cíli, i když odlišnými cestami. Tyto základní principy a myšlenky jsme si pak bohužel upravili my lidé a jen k vlastnímu prospěchu, což má za následek na první pohled nesmírnou odlišnost těchto základních myšlenkových směrů, podstata je však stejná.

Co se týče regulace narůstajícího násilí v naší společnosti a zda nám může východní způsob myšlení pomoci při řešení současných globálních i sociálních problémů i zde byly odpovědi vesměs jednoznačné a navzájem se doplňovaly. Především je potřeba si uvědomit, že východní myšlení nám opravdu může při řešení těchto velice závažných problémů pomoci. Není však třeba, aby se celá západní společnost přeorientovala na východní filosofii, úplně by stačilo, kdybychom se řídili alespoň základními etickými a morálními principy. Dotazované se shodly na tom, že vše začíná u jednotlivce a v tomto případě u rodin a dětí, samotná výchova v duchu slušnosti, porozumění a soucitu by byla cestou ze současných problémů. Důležité je si uvědomit, že každý z nás je plně odpovědný za své činy a vše, co učiníme druhým, se nám vrátí. Může to znít, jako již několikrát omílané klišé, ale kdyby se každý z nás alespoň z části těmito myšlenkami řídil, nemuseli bychom řešit mnohé ze současných sociálních a globálních problémů.

Poslední část otázek se týkala především vzdělávání a výchovy v naší společnosti a ve společnosti východní a jak by nám východní filosofie mohla pomoci při řešení současných výchovně vzdělávacích problémů, což je jeden z hlavních cílů této práce. Z odpovědí dotazovaných bylo více než jasné, že výchovu nelze oddělit od vzdělávání, což si naše společnost neuvědomuje a mnozí to považují za jeden z nejzákladnějších omylů našeho školství a společnosti vůbec. Je zřejmé, že západní způsob výchovy se příliš neosvědčil. Proč se tedy neinspirovat propracovaným a tisíciletými ověřeným systémem východního způsobu myšlení? Z odpovědí všech dotazovaných lze také odvodit, že na prvním místě by vždy měla být právě etická výchova, na kterou by měla navazovat teorie a poté samozřejmě i praktická výuka dovedností, jež jsou k životu potřebné a nezbytné. Je důležité sdělovat poznatky, které lze uplatnit v praxi. Zde tedy navazuji na poslední kapitulu teoretické části, kde jsem při rekonstrukci pedagogického systému východního myšlení zjistila, že veškeré učení na východě probíhá právě formou praxe a dobrého příkladu jejich mistrů. Všechny dotazované se také shodly na tom, že znovu zavedení principů etiky a morálky do naší společnosti, zcela jistě může působit jako prevence proti současnému stavu společnosti, který je doslova alarmující. Není to však tak jednoduché, protože zavést je, znamená se také podle nich řídit! Většina z nich vidí největší problém právě v samotných rodičích, kteří na své děti nemají čas a nevštěpují jim tyto základní hodnoty, a jak by také mohly, když je už ani oni sami neznají? Z odpovědí dotazovaných lze tedy vyvodit, že rozdíly mezi naší a východní pedagogikou jsou tedy značné a opětovné sloučení výchovy a vzdělávání, nebo alespoň efektivní spolupráce rodiny a školy, by mohlo vyřešit mnohé a mít i preventivní účinek.

Většina dotazovaných však za největší problém současné západní společnosti považuje především ztrátu hodnot. Je za potřebí, vrátit váhu pravým hodnotám a na jejich základě vychovat novou generaci. Zatím co někteří odpovídali na tuto otázku v obecném hledisku, jiní se vyjadřovali přímo ke konkrétním příkladům a problémům. Pod úhlem této skutečnosti je zřejmé, že velmi negativní vliv na jednotlivce a celou společnost má absolutní vláda peněz a to prakticky nad vším (zdravím, morálkou, láskou,...). Dále honba za penězi a materiálními věcmi, násilí ve sdělovacích prostředcích, naprostá lhotejnost a ignorace všeho a všech kolem nás, ztráta identity a výchovných vzorů, to vše jsou velice negativní vlivy, které jsou však pro naši současnou postmoderní společnost charakteristické. Jiní vidí problém i ve ztrátě sociálních jistot, což je podle mého názoru

také velice zajímavá myšlenka. Pravdou je, že tato otázka by si zasloužila mnohem větší prostor, možná i celou práci. My se však musíme věnovat hlavnímu cíli této práce, který zní: „Může nám aplikace principů východního myšlení pomoci se současnými problémy naší západní společnosti?“ Odpověď zní – ano, ale tato změna musí vycházet od každého z nás a i přesto může trvat několik generací. Co však nelze zpochybnit je fakt, že život ve společnosti, bez alespoň základních etických a morálních zásad, je pro lidskou bytost velmi problematický a vede k nevyhnutelnému rozkladu nás samých a tím samozřejmě i celé společnosti.

ZÁVĚR

Na samém začátku této práce jsem si sama osobně dala za cíl, že se nebude jednat pouze o opakování klasických pouček o buddhismu či životopis Siddhártha Gautamy nebo memorování buddhistických principů a pravidel. Dala jsem si za cíl, že se pokusím o jakýsi průřez hlavními myšlenkami východní filosofie, které jsou ve vztahu s výchovou a vzděláváním, a jež bude možno dobře využít i v praktickém životě nejen naší společnosti, ale každého z nás. Pevně věřím, že se mi tento můj osobní cíl podařilo naplnit.

Je více než zřejmé, že toto téma je velice diskutabilní a asi se nepřestaneme střetávat nad rozličnými názory týkající se této problematiky. Přestože rozdíly mezi naší a východní mentalitou jsou prakticky nepřehlédnutelné, díky této práci a poznatkům, jež jsem získala, je dle mého názoru důležité si uvědomit, že všichni máme společné kořeny a přes rozdílné cesty směřujeme ke stejnému cíli. Neměli bychom se tedy sami sebe ptát: „Proč bychom se měli inspirovat východním myšlením?“, ale otázka by měla znít: „Proč právě jím ne?“ Jak víme, lidé na Západě se ve svém vývoji věnovali a stále věnují rozvoji techniky a vědy na rozdíl od východní společnosti, pro kterou byl a je prioritní duchovní rozvoj a nauky, jež ho doprovázejí. Ani jedno není správné nebo špatné, je však jisté, že rozvoj jednoho by měl jít ruku v ruce s rozvojem druhého tak, aby vše bylo vyvážené. Je však důležité si přiznat a uvědomit, že naše postmoderní společnost je na hranici morálního a ideového úpadku, ze kterého nám může pomoci znovu zavedení etických a morálních hodnot, kterými východní filosofie oplývá. Nejde však pouze o zavedení pravidel, protože ve východním myšlení nejsou žádná dogmata, ale důraz je kladen na nezávislé a kritické myšlení, na rozvoj osobnosti po všech jejích stránkách. Poukazuje také na samotnou podstatu naší existence, díky níž jsme schopni rozvíjet moudrost, užitečné vlastnosti a schopnosti, abychom dokázali pomoci nejen sami sobě, ale i ostatním.

Jsem tedy přesvědčena o tom, že aplikace a přijetí základních výchovně-vzdělávacích principů východního myšlení nám může pomoci v řešení současných sociálních, ekologických i osobních problémů, se kterými se lidé žijící na Západě dnes a denně potýkají. Tyto na první pohled dva odlišné světy jsou tedy schopny vzájemně se inspirovat a společně tak efektivně řešit současné globální problémy postmoderní společnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ALDINGER, Marco. *Moudrosti a příběhy zenu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 136 s., ISBN 80-7178-436-2
- BATCHELOR, Martine. *Zen*. 1. vyd. Praha: Aurora, 2001, 126 s., ISBN 80-7299-034-9
- BONDY, Egon. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Dharma Gaia, 1995, 256 s., ISBN 80-86685-62-4
- BONDY, Egon. *Čínská filosofie*. 1. vyd. Praha: Vokno, 1993, 387 s., ISBN 80-85239-22-1
- BONDY, Egon. *Indická filosofie*. 1. vyd. Praha: Vokno, 1991, 236 s., ISBN 80-85239-07-8
- CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, 240 s., ISBN 80-7217-002-3
- CLEARY, Thomas. *Zenová hůl*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, 142 s., ISBN 80-7198-014-5
- DUFOUR, Jean-Francois. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: KMa, 2007, 70 s., ISBN 978-80-7309-427-0
- GULOVÁ, L., ŠTĚPAŘOVÁ, E. *Multikulturní výchova v teorii a praxi*. 1. vyd. Brno: MSD, 2004, 231 s., ISBN 80-86633-14-4
- MAHÉŠVARÁNANDA. *Jóga v denním životě*. 1. vyd. Brno: Blok, 1990, 280 s., ISBN 47-014-90
- MAHÉŠVARÁNANDA. *Moje poselství – Jóga v denním životě*. 2. vyd. Střílky: DNM import-export, 2007, 151 s., ISBN 978-80-903200-2-4
- HARTZOVÁ, Paula. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996, 125 s., ISBN 80-7106-185-9
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2012, 407 s., ISBN 978-80-7367-485-4
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 215 s., ISBN 978-80-7367-383-3

KREBSOVÁ, B. *Lao-c' Tao Te Ťing*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1997, 280 s., ISBN 80-86685-12-8

KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Pragma, 1996, 218 s., ISBN 80-7205-775-8

LAO –C'. *Tao te t'ing*. 3. vyd. Praha: Dharma Gaia, 2004, 268 s., ISBN 80-86685-12-8

LESNÝ, Vincenc. *Buddhismus*. 2. vyd. Olomouc: Votobia, 1996, 450 s., ISBN 80-7198-062-5

LITTLETON, C. Scott. *Moudrost východu*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 1996, 176 s., ISBN 80-7176-646-1

OSHO. *Osho o zenu*. 1. vyd. Praha: Pragma, 2005, 190 s. ISBN 80-7205-177-6

PALMER, Martin. *Taoismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, 216 s., ISBN 80-249-0003-3

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012, 203 s., ISBN 978-80-247-3470-5

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, 271 s., ISBN 978-80-7367-567-7

SKINNER, Stephen. *Feng šuej pro moderní život*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2005, 159 s., ISBN 978-80-7263-461-3

SNELLING, John. *Buddhismus: An Introductory Guide to the Buddhist Tradition*. Element books (UK), 1996, 96 p., 18-5230-798-6

SOSAN, Tesa. *Zrcadlo zenu*. Praha: DharmaGaia, 2007. 184 s., ISBN 80-86685-68-3

WATTS, Alan. *Cesta zenu*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, 220 s., ISBN 80-900614-8-6

WERNER, Karel. *Náboženské tradice Asie*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2003, 712 s., ISBN 80-210-2978-1

WONG, Eva. *Taoismus*. Praha: Pragma, 2005, 256 s., ISBN 80-7205-173-3

INTERNETOVÉ ZDROJE

<https://www.google.com/#q=buh.kvalitne.cz%2Fbuddhismus%2Fsocangbuddhismus.doc>

<http://bdc.cz/>

http://www.postemoderne.net/ondre/centrum/skola_soubory/Prirodoveda/buddhismus.htm

http://www.rime.cz/component/option,com_mtree/task,listcats/cat_id,44/Itemid,104/

<http://leccos.com/index.php/clanky/buddhismus>

<http://zivotni-energie.cz/buddhismus-druhy-buddhismu.html>

<http://www.nabozenstvi.apu.cz/buddhismus.html>

<http://www.garsia.cz/news/buddhismus/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

IBU International Buddhist Union

AMM Arya Maitreya Mandala

FWBO Friends of Western Buddhists Order

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Výzkumné otázky

PŘÍLOHA P I:

1. Kdy a jak jste se poprvé setkal/-la s východním myšlením?
2. Jak dlouho se již tomuto myšlenkovému směru věnujete?
3. V čem vás východní myšlení ovlivnilo nejvíce a jak změnilo váš pohled na život?
4. Co pro vás východní myšlení znamená? Vnímáte ho spíše jako náboženství, filosofii nebo životní styl?
5. Jak na váš zájem o východní myšlení reaguje vaše nejbližší okolí a rodina?
6. Z jakého důvodu, se dle vašeho mínění, lidé žijící v západní společnosti k východnímu myšlení obracejí více, než kdy předtím?
7. Jak, podle vašeho názoru, může společnost založená na křesťanské tradici myšlenky východní filosofie přijmout a zda jsme schopni je pochopit?
8. Jakým způsobem můžeme východní myšlení využít k porozumění a následně i regulaci narůstajícího násilí v naší společnosti?
9. Myslíte si, že aplikace principů východního myšlení do naší společnosti může pomoci s řešením současných globálních problémů, se kterými se západní společnost potýká a neví si rady? (např. narůstající násilí a kriminalita, rasismus a vzájemná nesnášenlivost, ekologické katastrofy, chudoba vs. bohatství apod.)
10. Východní způsob myšlení a filosofie výchovu se vzděláním automaticky slučují, na rozdíl od naší společnosti, kde jsou tyto dvě složky rozděleny (výchova-rodina, vzdělání-škola). Který model je dle vašeho mínění pro jedince i společnost prospěšnější a proč?
11. Východní pedagogika v sobě obsahuje a je postavena na morálních kodexech a etických principech, na rozdíl od naší společnosti. Myslíte si, že by zavedení těchto prvků mohlo působit jako prevence narůstající kriminality dětí a dalších

problémů jako např. neúcta k autoritám a starším lidem, extrémní materialismus, neschopnost rozlišit dobré od zlého apod.?

12. Co v současné době považujete za největší populační či sociální problém v naší společnosti a jak by nám aplikace principů východního myšlení mohla v jeho řešení pomoci?